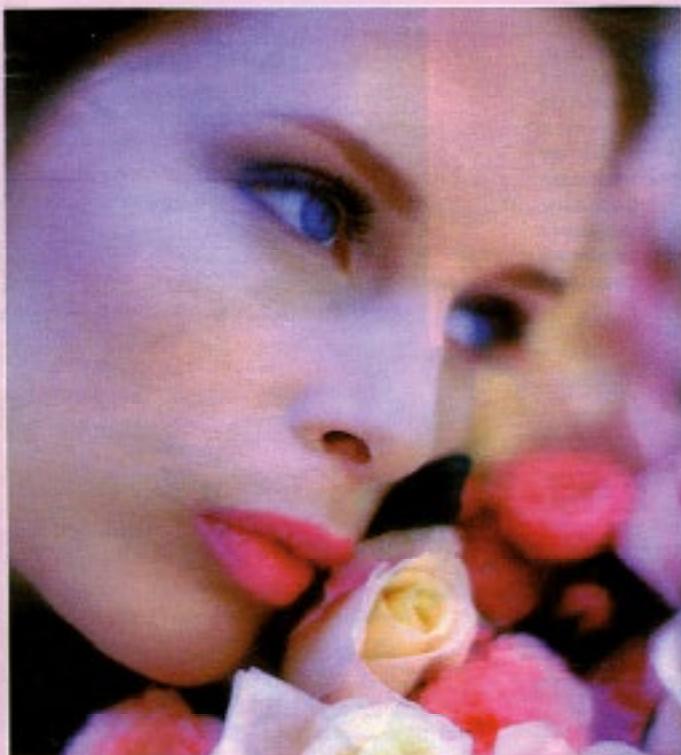

ŽIVOT

KULTÚRNO SPOLOČEŃSKY ČASOPIS • MÁJ • KVĚTEN • MAJ 1993 • Č. 5 (420) CENA 3 000 ZŁ

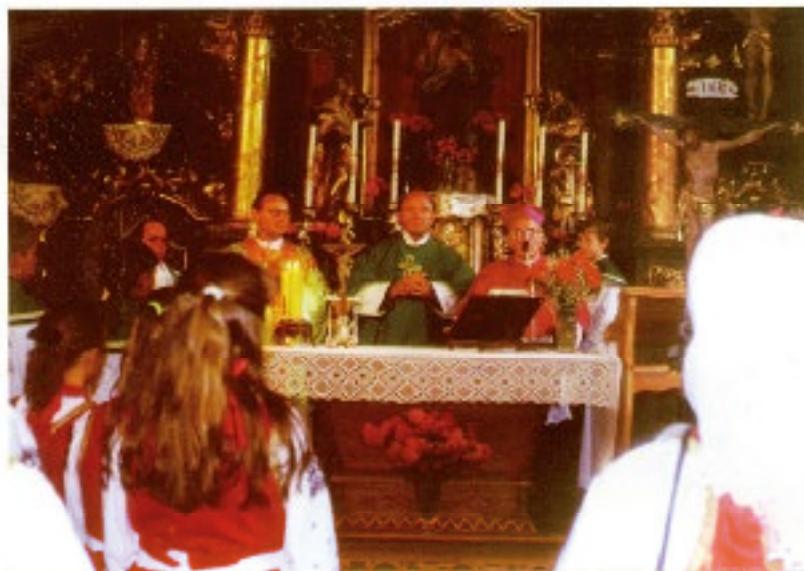

Andrej Sládkovič

MARÍNE

Pozri, kráska, na tyčku ruží kráľov,
v tom jej najkrásnejšom azardoní,
zvädne, - sŕpkne, - na zem sa premení;
ale krásna dôve kozná časa;
Pozri, druhá, jak sa hviezdy trášia,

ako blesk velebne sa mení
ony zhasnú, hľadám, v okamžení,
ale čistá láskať kozná časa;
Čas aj pekná mladosť si prizvaží;
ale daže mladičtví, milené
ani sama večnosť kerozdvoji;
zem a nebo časťočti sa boží;
Ale daže verne spriateľné
ani sama večnosť kerozdvoji!

Záber zo slávnostnej sv. omšie v Jurgove (6.9.92), ktorú celebroval spišský biskup ThDr. František Tondra (v strede)

V ČÍSLE

Pracovný stretnutie krajanov.....	2
O rešpektovaní práv menšíň	2
Polemika: Iné Slovensko?.....	3
Vo Vyšných Liptošoch.....	4
Výpisky z dejín cirkvi.....	5
Zo zápisníka slovensko-poľskej delimitačnej komisie z r. 1938.....	6-7
Naša pani učitelka	8
Nepolepšiteľný optimista	9
Sedembolestná Panna Mária v Šaštíne	10-11
Slovačk Života.....	12
Tradičné jedlá na Spiši a Orave.....	13
Z české literatúry	14-15
Jarné ľudové zvyky	16-17
Román na pokračovanie	18-19
Čítatelia - redakcia	20-22
Poľnohospodárstvo.....	23
Mladým - mladším - najmladším.....	24-25
Šport a hudba	26
Naša poradňa.....	28-29

ŽIVOT
MIESIĘCZNIK
SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres:
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7
tel. 34-11-27

**ORGAN TOWARZYSTWA
SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SŁOWAKÓW W POLSCE
(KULTÚRNO-SOCIÁLNEJ
SPOŁOČNOSTI ČECHOVÁ
SLOVÁKOV V POĽSKU)**
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4
tel. 34-11-27

Wydawca
Zarząd Główny TSKCIS

Sponsor
Ministerstwo Kultury i Sztuki

Redaktor naczelnny
JÁN ŠPERNOGA

Zespól
Vlasta Juchniewicz, Beata Klimkiewicz,
Jozef Pivočík,
Božena Duniec (red. techn.)

Społeczne kolegium doradcze
Augustin Andrušák, Žofia Bognišková,
Jozef Čengvá, František Harkabuz,
Zofia Chalupková, Zenon Jersík,
Bronislav Knapčík, Eugen Mišinec,
Lydia Mšálová, Anton Pivočík

Skład i łamanie
Božena Duniec, Jacek Longawa

Druk
Drukarnia TSKCIS
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty
Prenumeratę na kraj i za granicę
przyjmuje Zarząd Główny TSKCIS
w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego.

Cena prenumeraty:
jeden numer - 3000 zł, kwartalnic -
9000 zł,
rocznie - 36000 zł.
Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%.

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastępuje
sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów
nadanych tekstów

Numer oddano do sklepu
6.4.1993 r. (95%) oraz 18.4.1993 (5%)
PL ISSN 0514-0188, INDEX 38501

Stretnutie s ministrom kultúry

Po zrušení totalitného systému v Poľsku sa národnostné organizácie dostali pod opalu Ministerstva kultúry a umenia, ktoré pre tento cieľ zriadilo osobitné oddelenie pre otázky menšín. V súvislosti s tým sa už zaužíval zvyk obdobných stretnutí ministra kultúry s predstaviteľmi menšinových organizácií. Posledné takéto stretnutie zvolal 15. marca t.r. novomenovaný minister kultúry a umenia Jerzy Góral a zúčastnil sa na ňom námestník ministra Michał Jagiełło, riaditeľka oddelenia pre otázky menšín Bogumiła Berdychowska, ako aj zástupcovia najväčších národnostných organizácií, v tom i našej Spoločnosti, ktorú zastupovali tajomník ÚV Eudomír Molitoris a šéfredaktor Života Ján Šternog.

Otvárajúc stretnutie minister Jerzy Góral zdôraznil, že ako nový šéf rezortu chce čo najlepšie poznáť problematiku národnostných menšín, aby im mohol účinne pomôcť ako mestom národnostnej kultúry, samozrejme v rámci existujúcich možností štátu. Nadviazal na to námestník Michał Jagiełło podotýkajúci, že národnostné menšiny sú významným spoluverejom celonárodnej kultúry, v súvislosti s čím ministerstvo má voči nim také isté záväzky ako voči celej kultúre. Pripomeral tiež, že tento rok v štátnom rozpočte bolo na pomoc menšinám určené ok. 12,5 miliárd zł, z toho vyše 4 mld je z rozpočtu ministra kultúry. V rámci týchto

prostriedkov chce ministerstvo pomáhať najmä vo vydávaní národnostnej tlače (pre každého menšinu aspoň jeden titul) ako aj poskytovať účelové dotácie na kultúrne podujatia. Sú to, ako zdôraznil, skromné prostriedky, no súčasná ekonomická situácia štátu viac nedovoľuje. Isté možnosti pomoci menšinám sú ešte prostredníctvom osobitného fondu kultúry.

Štát, ako zdôraznil M. Jagiełło, chce riešiť problémy menšín, preto o.i. má vzniknuť osobitná inštitúcia pre tento cieľ. Ešte nevedno, či to bude splnomocnenec pri prezidentskomrade alebo odbor pre otázky menšín pri Rade miestrov budú v Ministerstve štátnej správy.

Predstaviteľia národnostných organizácií v priebehu stretnutia ohodnáli ministra Jerzyho Górala s najdôležitejšími problémami, s ktorými sa v súčasnosti boria, a súčasne predstavili viac konkrétnych návrhov na riešenie národnostnej problematiky. Kriticky zhodnotili každoročné boje v parlamente o dotácie pre menšiny, keďže ide v podstate o malé sumy, ktoré v štátnom rozpočte tvoria nepatrny zlomok percenta. V tomto kontexte navrhovali, aby táto pomoc bola poskytovaná čiastočne z miestnych rozpočtov, vojvodských a gminných. To by zároveň mohlo prispieť k zlepšeniu spolupráce s miestnymi úradmi, samosprávami a

kultúrnymi ustanovizami, ktoré je zatiaľ absolútne nepostačujúca, ba nezriedka vôbec neexistuje. Je to následkom toho, že demokratizácia štátu zhora nadol postupuje veľmi pomaly, v súvislosti s čím v miestnych úradoch a inštitúciach ešte stále pôsobí hodne ľudí mysliacich starými kategóriami, ktorí sa nechcú buď nemôžu prispôsobiť novým podmienkam. Časte sú tiež prípady náboženskej a národnostnej netolerancie, prejavov nacionalizmu, ba dokonca vznášajúce sa v niektorých regiónoch útoky proti menšinám. To všetko spôsobuje, že národnostné Spoločnosti museli značne obmedziť svoju činnosť. Čoraz častejšie sú prípady zatvárania klubovní jednotlivých menšín, najmä pre vysoké nájomné, klesá počet súborov atď.

Účastníci stretnutia sa zhodli v názore, že je potrebné široké informovanie celej spoločnosti o otázkach menšín a akákolvek činnosti v prospech dobrého spoluhovania poľského obyvatelstva s menšinami. Za najdôležitejšie v najbližšom období uznali o.i. plné zaručenie práv národnostných menšín v Ústave PR, zabezpečenie vo volebnom poriadku zastúpenia menšín v parlamente, prístup do masovokomunikačných prostriedkov, najmä rozhlasu a televízie, definitívne doriešenie otázok národnostného školstva. Uznali tiež za potrebnú užšiu súčinnosť a spoluprácu medzi všetkými menšinami v Poľsku.

J.S.

NOVÝ VOLEBNÝ PORIADOK

Po dlhodobých rokovaniach Sejmu PR schválil 15. apríla t.r. nový voľebný poriadok. Má proporcionalný charakter, čiže deňba mandátov sa bude uskutočňovať úmerne k počtu získaných hlasov. Z celkového počtu 460 poslancov 391 má byť zvolených v 52 obvodoch a 69 vojde do Sejmu z t.zv. celopolských listín.

Právo prihlasovať kandidátov majú politické strany, ale aj spoločenské organizácie a skupiny voličov. Aby však v danom obvode mohli prihlasovať voličnú listinu, musia zzbierať 5 tis. podpisov (predtým 3 tis.). Nemusia ich zzbierať tie politické skupiny, ktoré po predošlých voľbach vytvorili v Sejme aspoň 15-členné poslanecké kluby. Voľebný výbor, ktorý zzbiera potrebné množstvo podpi-

sov aspoň v polovici voľebných obvodov, môže v ostatných obvodoch prihlásiť svoje listiny bez zberania podpisov.

Na deňbe mandátov sa budú zúčastňovať len tie voľebné výbory, ktoré vo voľbách získajú aspoň 5% všetkých hlasov a v prípade koalicí (niekoľkých strán bud spoločenských organizácií) aspoň 8%. Mandáty z celopolských listín môžu dostat len tie výbory, ktoré vo voľbách získali najmenej 7% všetkých hlasov. Z jednej z uvedených požiadaviek môžu byť oslobodené voľebné výbory národnostných menšín, avšak najneskôr 5 dní pred voľbami musia označiť, ktorú zo spomenutých výhod chce využiť. Podrobnejšie k novému voľebnému poriadku a k tomu, aké šance vo voľbách dáva národnostným menšinám, sa vrátíme v jednom z najbližších čísel Života po uverejnení plného textu novoschváleného poriadku. Dodajme ďalej, že podľa rozhodnutia Sejmu, nasledujúce voľby sa budú konať počas volejnej soboty a nie v nedele, ako to bolo do teraz. Všeobecne sa hodnotí, že nový voľebný poriadok značne obmedzi počet strán zastúpených v Sejme a prispeje k stabilizácii politického systému v Poľsku.

(J.S.)

NÁRODNÝ POKLAD SR

Matica slovenská a Národná banka Slovenskej republiky vyhlásili zbierku na národný poklad SR. Zbierka sa neoficiálne začala 31. januára 1993 v opere Slovenského národného divadla v Bratislavе a od 8. februára pokračuje oficiálne v Národnej banke SR, v 40 pobočkách Všeobecnej úverovej banky, a.s. a približne v jej 130 expozíciách.

Na národný poklad SR možno prispieť peňažnými vkladmi v slovenskej a zahraničnej mene, ako aj drahými kovmi a inými cennými predmetmi, okrem umelcovských diel, ako napr. sochy, obrazy a pod. Každý darovaný predmet sa v príslušnosti darca zapísť a darca okrem potvrdenia dostane i pamätnú medailu. Slovenská republika ďakuje, ktorú pre tento účel vyzazili v Štátnej mincovni v Kremnici.

Pamätné medaily dostanú i darcovia peňažných súm, ak darujú minimálne 100 Sk a v prípade podnikateľov aspoň 1000 Sk. Zbierka na národný poklad SR už v prvých týždňoch získala značný ohlas nie len na Slovensku, ale aj medzi zahraničnými Slovákmi, ktorí tak tiež chceli podporiť svoju starú vlast.

Pracovné stretnutie krajánov

Stretnutie krajánov z celého sveta, ktoré sa konalo 3. - 6. marca t.r. v Častej-Papierničke malo popri svojom pracovnom charaktere aj slávnostné chvíle. Zástupcovia viacerých krajanských spolkov sa 4. marca mohli stretnúť s vedúcimi osobnosťami politického života Slovenskej republiky a priamo porozprávať o problematike krajanského hnutia vo svojich krajinách a vyjadriť svoj vzťah k samostatnej Slovenskej republike. Zástupcovia našej Spoločnosti - PhDr. Eugen Mišinec (predseda ÚV), PhDr. Eudomír Molitoris (tajomník ÚV) a prof. dr. Jozef Čongva (člen predsedníctva ÚV) mohli teda oboznámiť novozvoleného prezidenta Slovenskej republiky Michala Kováča so stavom krajanského hnutia na severnom Spiši a hornnej Orave. Prezident túto správu prijal s veľkým záujmom a napriek existujúcim problémom potešilo ho obnovovanie slovenských bohoslužieb na týchto krajanski osídlených územích. Prejavil taktiež záujem o návštevu Spiša bud Oravy počas svojej - plánovanej na tento rok - oficiálnej návštevy v Poľsku.

Dalšie stretnutie - s premiérom Slovenskej republiky Vladimírom Mečiarom prebiehalo taktiež v duchu záujmu o krajanské komunity vo svete. Premiér SR vo svojom perehovore pozdravil všetkých Slovákov vo svete, kdekoľvek sú, informoval ich o činnosti vlády SR, a vyzval ich do práce v prospech Slovenska, aby vytvorili silnú diasporu ľudu, ktorí sa budú usilovať o

propagáciu pravého obrazu najmladšieho štátu Európy. V rozhovore s našou delegáciou sa premiér Mečiar živo zaujímal o stav našej krajanskej tlačiarne a s uspokojením prijal správu, že čoskoro začne pracovať. Zároveň prisľubil ďalšiu pomoc vlády SR pri technickom vybavovaní tejto tlačiarne.

K ďalším významným momentom patria aj stretnutie s podpredsedom Národnej rady Slovenskej republiky Petrom Weissom, ktorý navštívil našu Spoločnosť v r. 1991 a poznať viaceré problémy nášho krajanského života, ako aj s pozývajúcim ministrom zahraničných vecí (už bývalým) Milanom Kľažkom a ďalšími zástupcami jednotlivých ministerstiev. Počas rokovania v Častej-Papierničke 5. a 6. marca pracovníci viacerých ministerstiev informovali krajánov o aktuálnom organizačnom stave ich ministerstiev a o problematike, ktorú v súčasnosti riešia.

Pre našu delegáciu boli vari najzaujímavšie stretnutia so zástupcami Ministerstva kultúry SR, Ministerstva školstva SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Ministerstva vnútra SR, na ktorých sa naša delegácia obratila o pomoc pri vybavovaní viacerých naliehavých otázok spojených o.i. s počtom štipendijných možností a prijímaním našej mládeže na stredné a vysoké školy na Slovensku, so zamestnaním našich krajánov zo Spiša a Oravy na Slovensku a najmä s riešením otázok dvojitého občanstva a domáckeho práva pre všetkých tých krajánov žijúcich na severnom Spiši a hornnej Orave, ktorí sa toho dožadujú.

Počas dvojdňovej diskusie zástupcovia jednotlivých národnostných spoločenstiev hovorili o nových situáciach od posledného stretnutia a o prejavoch netolerancie väčšiny voči menšine. Najviac národnostných sporov bolo na Opolskom Sliezsku, kde žije početná nemecká menšina. Podľa jej predstaviteľov sa na štrenf konfliktoval a nenávisti najviac podieľa predovšetkým tlač a iné masovokomunikačné prostriedky. Bolo to zvlášť viditeľne potom, ako poľská vláda vykázala zo svojho územia dvoch nemeckých občanov za činnosť nelegálnej organizácie National Offenzive, ako aj kolportáž časopisu Schlesien Report.

Poľskí Nemci poukázali aj na rad prekážok spojených s vyučovaním materinského jazyka - nemčiny. K výučbe materinského jazyka mali predstavitelia menšín hľadom najviac príponienok. V tomto kontexte navrhovali popri rozšírení počtu hodín materčiny a zakladaní menšinových škôl, zaviesť do poľských učebničnej dejepisu a zemepisu aspoň minimum informácií o kultúre a dejinách jednotlivých menšín. Navrhovali tiež vypracovať vydať informačnú brožúrku o

Naša Spoločnosť zastáva v tejto veci jednoznačný postoj: Slovensko musí byť domovom všetkých Slovákov, aj tých, ktorí sa v dôsledku rôznych okolností a napriek svojej vôle ocitli mimo jeho územie. Teda každý zahraničný Slovák, ktorý bude mať o to záujem, mal by sa bez akýchkoľvek problémov stat občanom Slovenskej republiky a mať na Slovensku právo na prácu, podnikanie a na všetko, čo s tým súvisí. Pre našich krajánov by sa teda prestali množiť banebné jednačky s niektorými nevzdelanými pracovníkmi úradov sociálneho zabezpečenia (a nielen), ktorí dôvodně stratili národný pocit a nevedia pochopiť, že na časťach Spiša a Oravy, ktoré patria Poľsku, ešte nadľaží žijú krajania Slováci.

Ak teda máme hodnotiť význam tohto stretnutia, musíme jednoznačne konštatovať, že aj keď bolo rozplánované do nejmenších podrobností, prinieslo, dá sa povedať, mierne výsledky. Na základné otázky, týkajúce sa závažných problémov, sme odpovedeť nedostali a možnosť vymeny názorov, zdá sa, už nepostačí. Žiada sa teda viac konkrétnosti a to už nie je vec dokonalej organizačnej prípravy podujatia, ale jeho náplne. Treba však s potešením podčiarknúť, že bolo to prvé stretnutie zahraničných Slovákov pod záštitou novovzniknutého Ministerstva zahraničných vecí SR a známená vlastne len začiatok skutočnej spolupráce Slovenska s krajánmi, ktoré ich návštevy a žiadosti má pracovne riešiť. Ak sa tak stane, stretnutie bolo naozaj potrebné.

(L.M.)

menšinách, v ktorej by boli najdôležitejšie údaje a správy o vzájomnom ovplyvňovaní kultúr.

Najdôležitejším spôsobom ochrany národnostných menšín, okrem dvojstranných medzištatných zmlúv, je predovšetkým právne zaistenie ich práv. Poľsko ešte stále nemá vypracovanú priehľadnú národnostnú politiku. V súčasnosti sa neoficiálne hovorí, že menšiny v Poľsku tvoria asi 4% celkového počtu obyvateľstva, čiže okolo 1,7 mil. osôb. I pre nich je potrebné vypracovať ústavu s európskym štandardom. Učastníci stretnutia navrhovali vytvoriť pri prezidentovi PR nejaké koordináčné telo pre otázky národnosti. Taktiež je nutné zastúpenie menšín v poľskom parlamente.

Na záver diskusie sa účastníci dohodli, že na budúce stretnutie, ktoré by sa malo uskutočniť koncom mája, Helsinský výbor pozve Tadeusza Zielińskiego - hovorcu občianskych práv v Poľsku. Na záver stretnutia predstaviteľia menšín schváliili dopis premiérke H. Suckočej, v ktorom sa vyslovili za to najrýchlejšie podpísanie Európskej Charty menšinových a regionálnych jazykov. Bol by to ďalší krok k normalite.

JOZEF PIVOVARČÍK

O REŠPEKTOVANÍ PRÁV MENŠÍN

V dňoch 13.-14. marca t.r. sa vo Varšave konalo už štvrté celopoľské stretnutie predstaviteľov národnostných menšín a etnických skupín žijúcich v Poľskej republike, ktoré usporiadal Helsinský výbor a Helsinská nadácia Judských práv. Zúčastnili sa ho zástupcovia 10 organizácií a spoločnosť národnostných menšín, t.j. arménskej, bieloruskej, nemeckej, rómskej či eigejskej, ruskej, ukrajinskej, tatárskej, židovskej a samozrejme našej, slovenskej a českej. Našu Spoločnosť reprezentovali tajomník ÚV KSSČaS Eudomír Molitoris a Jozef Pivovarčík z redakcie Života.

Ako zdôraznil člen Helsinského výboru Marek Nowicki, stretnutie má slúžiť príprave ucelenej a komplexnej správy o rešpektovaní práv národnostných menšín v Poľsku, ktorú Helsinský výbor chce predložiť Rade Európy. Na základe predošlých stretnutí výbor pripravil predbežnú správu, ktorú účastníci mali doplniť a schváliť jej konečné znenie.

Iné Slovensko?

Prednedávnom T. Trajdos uverejnil (Na Spissu č. 12/1992, s.5) malý článok Iné Slovensko? Analyzuje v ňom výsledky sčítania ľudu, domov a bytov z 3. marca 1991 na území Českej a Slovenskej federatívnej republiky. Toto v poradí siedme sčítanie od roku 1918 zahrňovalo aj údaje o národnosti a vierovyznani obyvateľov. Poznamenajme, že predtým otázky vierovyznania obyvateľov Čech a Slovenska zahrňovalo sčítanie z roku 1950. Práve tieto vybrané výňatky sčítania údajov týkajúcich sa vierovyznania a národnosti obyvateľov len jednej republiky boli predmetom kritických poznámok T. Trajdosa.

Východiskom pre autorove úvahy boli plné výsledky všeobecného sčítania, uverejnené v októbri 1992. Údaje, ktoré uvádzajú T. Trajdos, sú len nepatrnne odlišujú od predbežných výsledkov, ktoré v júni 1991 uverejnil Federálny štatistický úrad v Prahe.²

Podľa T. Trajdosa výsledky sčítania v oblasti národnosti nezodpovedajú faktickému stavu. Autor tvrdí, že príliš nízko bol odhadnutý počet Maďarov (567 296), keďže "maďarské pramene na Slovensku poukazujú na počet presahujúci 600 000 osôb." Z článku, samozrejme, nevyplýva, o aké pramene ide. Nedokazuje tiež, prečo by tieto pramene mali byť vierohodnejšie ako oficiálne sčítanie ľudu. Na dôvodek počet uvedený v sčítaní nepopierala ani maďarská vláda, ktorá by určite nepravdivosť týchto údajov umne využila na medzinárodenom fóre. Podľa autora pri sčítaní znižili aj počet Cigánov. Ani v tomto prípade autor nepodložil svoje tvrdenie žiadnymi argumentami.

Najviac však p. Trajdos bolí to, že do kategórie "Poliakov" (2659) boli zapísané hlavné osoby bývajúce v mestách, v

Ústava Slovenskej republiky zaručuje národnostnym mestinám rôzne práva, Na snímke: ukrajinský súbor z Prešova

miešaných manželstvách, bud zjazdce tam kvôli zamestnaniu alebo v dôsledku vojnových udalostí, teda to, že Poliakov na Slovensku je tak málo. Už na tomto mieste - k čomu sa hneď vrátim - treba opraviť formu trpneho príčasťa "boli zapísané" - aký použil autor - a zmeniť ju na formu osobnú, čím by veta získala znenie: "do kategórie Poliakov (2659) sa zapísali hlavné osoby" atď. To sa úplne zhoduje s metódou sčítania a súčasne sa podstatne mení adresát, voči ktorému T. Trajdos môže mať námiestky. Teda sčítacie orgány nie sú na vime, rozhodli o tom sami obyvatelia Slovenska, z ktorých iba 2659 osôb sa hlasilo k poľskej národnosti. A to, že Poliakov na Slovensku je tak málo, pripisuje autor tomu, že "tak ako voľkody, anketa ignoruje etnickú polskosť" obyvateľov severných oblastí Čadčianskeho okresu, Oravy a Spiša." Keď rozvinieť tuto myšlienku treba pripomenúť, že v okresoch zahrňujúcich Čadcu, Spiš a Oravu, ktoré niektorí uznávajú za tradičné básy poľskosti (podľa A. Hanaczky na slovenskej strane Spiša a Oravy bývajú desatisice Poliakov), k poľskej národnosti sa prihlásilo: v Čadčianskom okrese - 77 osôb, v Dolnokubínskom - 100 osôb, v Popradskom okrese - 227 osôb a v okrese Stará Ľubovňa - 39 osôb.

T. Trajdos má výhrady i voči údajom týkajúcim sa Moravanov a Slezanov. Povína ich za "dve kategórie", ktoré vymysleli "regionálni separatisti."

Keď zhŕnie námiestky a výhrady T. Trajdos, jednoznačne z nich vyplýva, že sčítanie je zlé, teda že Slovákov je príliš veľa a národnostných menších príliš málo. Autor kritických slov o sčítaní však nevedel dokázať svoje konštatácie predovšetkým preto, že je to skrátka nemožné.

Sčítanie vychádzalo - čo autor noticky nemníhal - z metódy sebasčítania, "kedy samotné obyvateľstvo vyplnilo príslušné sčítacie tlačívá".³ Z metodických vysvetlieiek k sčítaniu vyplýva, že: "Ukazovatele národností a náboženské vyznanie boli

deklaratívne t.zn., že sa občania slobodne, podľa vlastného presvedčenia (v súlade s Listinou základných ľudských práv a slobôd) k týmto otázkam vyjadrili."⁴ Doteraz nie je známa demokratickejšia metóda sčítania. Znamená to, že za chrbtom nestojí sčítací komisár a že rubriky sa nevyplňajú podľa toho, čo nadiktuje. Nevyplňuje ich ani samotný komisár, podľa vlastného uznania, ako to bolo na Spiši počas sčítania 9. decembra 1930.⁵ Preto sa musí veriť, že počet 567 296 Maďarov je pravdivý, keďže toľko osôb slobodne sa hlasilo k tejto národnosti. To isté sa týka všetkých iných národností, ktorých počet bol podľa Trajdosa znižený. Kdežto sú tie nespočitatelné zistupy "etnický polský obyvateľstvo" na severe Čadčianskeho okresu, na Spiši a Orave, keď sa tam za Poliakov považuje veľku 465 osôb? Vzniká otázka, čože sú to za Poliaci, keďže ich považuje za príslušníkov poľskej národnostnej menšiny na Slovensku, kým sami zainteresovaní sa hlasia k slovenskej národnosti. Obrancovia poľskosti severného Slovenska majú však hotovú odpoveď: "Veď z druhej strany hranic žijú ľudia hovoriaci tým istým jazykom, ktorí si však neuvedomujú svoj poľský pôvod."⁶ Podozrivé je však to, že tito obrancovia sa pokúšajú rozhodovať o národnosti obyvateľov Čadčianskeho okresu, Spiša a Oravy bez ich súhlasu. Tak, ako keby sa niekomu dalo naniesť národnosť, presvedčenie, hodnotový systém alebo spôsob myšlenia.

Myslím si, že realisti majú ľahší život. Ti - inakšie ako T. Trajdos - vidia Poliakov len tam, kde sa v skutočnosti nachádzajú. Preto nemajú dôvod ani chuti popierať výsledky posledného česko-slovenského sčítania ľudu z 3. marca 1991. Bolo to sčítanie, proti ktorému nemožno mať žiadne námiestky.

JOZEF ČONGVÁ

POZNÁMKY

1.Značný rozdiel je jedine v údajoch týkajúcich sa poľského obyvateľstva na Slovensku: 2969 (jún 1991) a 2659 (október 1992). Konečné údaje uvádzam podľa T. Trajdosa.

2.Federálny štatistický úrad: Predbežné výsledky sčítania ľudu, domov a bytov k 3. marcu 1991 v Českej a Slovenskej federatívnej republike, Praha, jún 1991, s.114.

3.Predbežné výsledky..., s.8.

4.Predbežné výsledky..., s.113.

5.F. Móš: Roky 1918-1939 na severom Spiši, Bratislava 1944, s.13-14.

6.J. Kamecký: (List do redakcii), Na Spissu č.7-8 (18-17), júl-august 1992, s.6.

Od vzniku našej Spoločnosti krajanské hnutie v tejto obci bolo dlhovo veľmi silné. Dnes trošku ochablo, ale aj tak sa Vyšnolapšania majú čím pochváliť. Sú vari jedinou miestnou skupinou na Spiši a Orave, ktorá má vlastnú slovenskú klubovňu. Postavili si ju v značnej mieri svojpomocne. Asi dva roky jej vedúcim je mladý krajan Kazimír Griglák. Klubovňa je otvorená vo večerných hodinách, trikrát týždenne.

V súčasnosti miestna skupina KSSČaS hľadá optimálne spôsoby, ako zadoviažiť finančné prostriedky na údržbu tohto stánku slovenskej kultúry. Organizuje napríklad rôzne ľudové veselice, ktoré sa tešía veľkej obľube, najmä mládeži, a súčasne prinášajú aj určitý zisk. Keď sme boli naposledy v tejto spišskej obci, práve pripravovali diskotéku, na ktorej mala vystupovať známa nielen na Spiši, ale i na Orave, slovenská hudobná skupina Spektrum z Dolného Kubína. Okrem toho MS prenajíma klubovňu na svadby.

Žiať, a to si treba otvorené povedať, súčasná ekonomická situácia našej Spoločnosti znemožňuje rekonštrukciu klubovne. A tú si nutne vyžaduje. Finančné prostriedky zo spomínaných podujatí sú na opravu ani zdaleka nespostačujúce. Jediným východiskom bude podľa mňa nájsť si sponzora. Či sa im to podarí, uvidime.

Navštívil som aj tunajšiu základnú školu, kde sa slovenčina vyučuje nepretržite od roku 1948, predpokladal som, že by s ňou nemali byť žiadne problémy. Na vyučovanie slovenského jazyka v tomto školskom roku sa prihlásilo 19 žiakov. Je to podľa mňa málo v porovnaní s predošlými rokmi. Žiaci sú rozdelení do troch skupín. V prvej je 7 žiakov z 2. a 3. triedy, v druhej 8 žiakov zo 4., 5. a 6. triedy a v poslednej sú 4 žiaci zo 7. a 8. triedy. Všetky tri skupiny sa učia slovenčinu len dve hodiny týždenne. Je to nepochopiteľné, keďže ešte počas našej vlaňajšej návštevy v tejto škole sa slovenčina vyučovala tri hodiny týždenne v skupine. Preto sme sa na to opýtali riaditeľa lapšanskej školy mgr. Józefa Jadámcu, ktorý o.i. povedal: - Naša škola nemá vplyv na počet hodín slovenčiny. V programe vyučovania sме navrhli tri hodiny týždenne, teda po starom. Školská správa v Nowom Targu nám však v rámci ēsporných opatrení schválila dve. Od budúceho školského roku túto úlohu a vobec financovanie školstva u nás prevezme vojt nižnolapšanskej gminy."

Je tu teda otázka, ktorú adresujeme krajári osvety a výchovy v Nowom Sączu, prečo sa šetrí práve na vyučovanie

VO VYŠNÝCH LAPŠOCH

Vyšnolapšanskí študenti našu návštevu nečakali.

slovenčiny, hoci mu, súhlasne s nariadením ministerstva školstva, prisúcha aspoň tri hodiny týždenne. Je zaujímavé, že skôr podozrivé, že s touto výučbou vždy boli a sú akési problémy. Raz chýbajú učebnice, inokedy učitelia, a keď sa to všetko vybaví, obmedzuje sa počethodín, hoci je ich tak málo. Treba pritom poznamenať, že vo Vyšných Lapšoch pre výučbu materinského jazyka sú dobré

podmienky. Dochádza tam totiž mladá učiteľka z Tríša, absolventka Univerzity Komenského v Bratislave krajanka Mária Kačmarčíková. Je tiež zaujímavé, prečo sa vo Vyšných Lapšoch slovenčina vyučuje ako nepovinný predmet? Podobne ako ruština, ktorá je povinným jazykom v angličtine, ktorú sa tu učia od 5. triedy.

Pripavil: JOZEF PIVOVARČÍK

BRILIANTOVÉ JUBILEUM

Pekné životné jubileum - 55. výročie sobáša - oslavili prednedávnom manželia Petera a Júlia HANDZELKOVCI z Kacviny.

Pripomeňme aspoň stručne životnú cestu dôstojných jubilantov. Krajan Peter Handzelek sa narodil 28. januára 1912. Základnú školu vychodil v rodnom Kacvine. Bol to najprv škola s maďarským vyučovacím jazykom (okrem náboženstva vyučovaného v slovenčine), ktorú viedol rektor Richweis, potom polská škola. Od malíčka musel pomáhať na rodičovskom gazdovstve. Neskor, ako mládežec, si často privyral na muráričinou. Spolu so známou murárskou skupinou Jána Hasaja chodieval budovať po celom okolí. Ich dielecom bola o.i. zvonica v Duršine, viaceré obytné domy vo Falšine v Lapšoch a aj na Slovensku, v Malej a Veľkej Frankovej.

V roku 1938, teda krátko pred druhou svetovou vojnou sa Peter Handzelek oženil. Vzali si za manželku mladé kacvinske dievča

Júliu Špernogovú. Osamostatnili sa a začali hospodárať na strednom 9-hektárovom gazuďstve. Vychovali dve deti, dočkali sa vnukov a od roku 1981 sú už na zaslúženom dôchodku.

Popri gazdovaní a rodinných povinnostiach si krajan Peter Handzelek vždy nasiel čas i na spoločenskú činnosť. Ako 18-ročný stal sa členom miestnej dychovky, ktorú vtedy viedol Jozef Žídek. Hral v nej (na klarinete) až kdesi do začiatku 70. rokov, kedy sa rozpadla. Okrem toho krajan Peter bol vyše 35 rokov členom miestneho hasičského zboru. Za dlhoročnú činnosť bol v aprili 1992 vyznamenaný zlatou medailou. Za zásluhy pre požiarnecko.

Samozejmec krajan Peter Handzelek je dlhoročným aktívnym členom Miestnej skupiny KSSČaS v Kacvine a horlivým čitateľom nášho časopisu Život.

Vážení jubilanti, k vásmu sviatku vám želáme pevné zdravie a mnoho pokojných a šťastných chvíľ do ďalších rokov.

MS KSSČaS v Kacvine

K blahoželeniam sa pripája aj redakcia Života.

Výpisky z dějin církvi

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

V rozpravě se projevil celý rozdíl přesvědčení mezi Husem a koncilem. Překrucovali jeho učenou do té míry, že ho nakonec obvinili z toho, že se pokládá za čtvrtou osobou sv. trojice. Hus vyzván, aby odvolal, odpověděl, že to, co nikdy neučil, nepotřebuje odvolávat, a své pravé učení nemůže odvolat, dokud mu nebude dokázáno na základě bible nebo děl církevních otců, že se mylí. Po rozpravě několikrát přicházely do Husova vězení deputace kardinálů, které prosbami a hrozbami ho chtěly přinutit k odvolání. Jeden z kardinálů řekl: "Ja sám jsem nikdy nebyl tak pyšný a nadutý, abych vlastní přesvědčení stavěl výše než rozhodnutí koncilu. Kdyby mi církev nakázala věřit, že mám jen jedno oko, písto, že mám dvě zdravé oči, uvěřil bych."

Hus odpověděl, že nikoliv tvrdosťnost ve vlastním přesvědčení, ale výroky svatého písma mu nedovolují odvolat. Jeho spálení na hranici doprovázelo celý inkviziční ceremoniál. Oblékli mu duchovní šat a pak ho z něj strhli. Na hlavu mu nasadili papírovou čepici, po malovanou obrázky díablů, a uvrhli na něj klebu slovy: "Odevzdáváme tvou duši díablu." Hus odpověděl: "A já ji odevzdávám našemu spasiteli Ježíši Kristovi, který ji vykoupil svou drahou krví." Pak umíral jako někdejší mučedník za víru, sv. Štěpán; modlil se za nepřátele. Jeho popel byl vysypán do Rýna.

Po Husovi opustil tento svět jeho přítel, rytíř Hieronim z Prahy. Přijel s Husem do Kostnice. Po jeho uvěznění se na jaře 1415 chtěl vrátit do Čech, ale po cestě byl unesen a uvržen do vězení v Kostnici. Po několika měsíčním utrpení se zde zemřel upáleného Husa, ale svědomí mu nedávalo pokoje. Když byl z opatrnosti nadále věznen, znova se přiznal k Husovu učení a 30. května 1416 hradištně zahynul jako mučedník na hranici.

Husitské války

Husovo drama neskončilo jeho smrtí. Došlo ke kravárnemu epilogu - husitským válkám. Husovi stoupenci byli rozhořčeni na císaře Zikmunda, že dovolil uvěznit a upálit Husa, ačkoliv se slavnostně zavázal, že mu zaručí bezpečný návrat z Kostnice. Když po smrti Václava IV. v roce 1419 českou korunu připadla jeho bratrů, císaři Zikmundovi, husité mu upřeli právo na české království. Pak nabídli českou korunu Vladislavovi Jagelonskému, a když ji pod tlakem biskupa Olešnického odmítl, pozvali na trůn Vitolda. Vitold poslal do Čech se souhlasem Vladislava Jagelonského svého synovce Zikmunda Korybuta, který jako regent převzal vládu v českých zemích a po třech letech ho český sněm zvolil králem. K uklidnění situace v Čechách však bylo ještě daleko.

Již rok po Husově smrti se husité rozdělili na dva tábory: umírněné, zvané též kališničci nebo utrakovisté, nebo též pražané (protože Praha a pražská univerzita měly v tomto umírněném táboře hlavní slovo), a radikální, zvané taborité, z nichž nejrudikálnější skupinou byli tzv. sirotci. Mezi těmito tábory docházelo dokonce i k bojům. Nejprve vedli taborité. Nezalekli se křížové výpravy, kterou proti nim vyhlásil papež. Pod velením jednookého Jana Žižky z Trocnova několikrát porazili nepřátelská vojska. Po Žižkově smrti (1424) v čele taboritů stali bratři Prokopové. Vítězství se začalo přiklánět ke straně pražanů. Po bezvýsledných pokusech smířit oba tábory Zikmund Korybut s pražany porazil s polskou podporou císařská vojska u Ústí nad Labem. Další vnitřní rozpory v Čechách a pokrytecká politika Vladislava Jagelonského, který pod tlakem papeže jednal tajně s císařem Zikmundem a byl ochoten za vrácení Slezska Polsku pomoci rozdrtit husity, vedly k tomu, že Korybut vrátil korunu a opustil Čechy (1427). Boje mezi husity zesílily. Nakonec český národ zatoužil po míru. Kališničci spolu s katolskými porazili v roce 1434 tabority u Lipan a dohodli se s císařem a papežem. Čechům byly povoleny obřady v českém jazyce a přijímání pod obojí s zachováním určité církevní autonomie. Museli uznat vrchnost papeže a českou korunu dostal Zikmund.

Většina kališníků (utrakovistů) se během doby rozplynula v katolictví. Jen malé zbytky se dočkaly reformace. Porážení taboritů se ukrývali a za krále Jiřího z Poděbrad, který je podporoval, založili Jednotu bratří českých. V roce 1457 s pomocí Petra Chelčického vznikl první sbor, o deset let později si losováním zvolili prvních deset kněží, z nichž jeden přijal z rukou biskupa valdenských vysvěcení na biskupa. Velkým kazatelem Jednoty byl Jan Rokycana, zvolený zemským sněmem v roce 1435 za pražského arcibiskupa. Jeho vol-

Mistr Jan Hus na hranici, iluminace z Jenštejnho kodexu, který byl v roce 1951 darovaný čs. státu.

ba však nebyla nikdy papežem uznána. Další osudy Českých bratří jsou pak spojeny s dějinami velké reformace 16. století.

Husitství v Polsku.

Husité hledali v příbuzném Polsku pomoc proti císaři a získávali sympatie Poláků. Také v Polsku se začalo šířit husitství. Husitiště včenici přijízděli do Polska a vedli debaty s profesory krakovské univerzity, vesměs zaměřené proti husitskému hnutí. V roce 1431 se konala v Krakově podobná debata před králem a senátem. Dlugosz o ní piše, že trvala několik dní, většinou polsky, a že "heretici byli poraženi, ale neuznali svou porážku". V roce 1432 přijal Jagiello ve Wiślici s velkými poctami početné husitské poselstvo, a polští kněží nebránili husitům vstupovat do kostelů, ačkoliv na nich spočívala papežská klatba. Pouze v Krakově biskup Olešnický vyvolal mezi lidem pobouření proti husitům a nařídil před nimi zamknout město. Jagiello ho chtěl za to potrestat smrtí, ale kastelan Jan Tarnowski zadržel krále před tak nerozvážným činem.

Husité v čele se Spytkem z Melsztyna se účinně běhali před vládnoucí stranou, jejíž hlavou byl biskup Olešnický. Potají husitům přila i vdova po králi Jagiellovi Žofie. V roce 1439 došlo k rozhodující bitvě. Spytka porazil vládní vojska a obléhal Krakov, ale v boji padl a husité bez vůdce byli poraženi a brzy zmizeli z dějin historie.

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLÉ

JOZEF ŠIMONČÍČ

Z DENNÍKA ČSL. - POLSKÉJ DELIMITAČNEJ KOMISIE ROKU 1938

30. septembra 1938 o 2. hodine podpisali štyri veľmoci mnichovskú dohodu, podľa ktorej mala Československá republika odstúpiť takmer tretinu územia Nemecka, podľa dodatku územné požiadavky Maďarska a Poľska mali tiež delegácie zainteresovaných štátov. Územné požiadavky poľskej vlády oznámil jej vyslanec nôtnou vláde ČSR dňa 1. novembra 1938. Slovenská vláda na zasadnutí 8. novembra menovala do Delimitačnej komisie slovensko-poľskej dr. Františka Hrušovského, predsedu a členov: dr. Ivana Krna, Ing. Jána Slavíka, mjr. gen. Št. Štefana Jurecha, Pavla Černogurského, Antona Granatiera a Milana Poláka.

V Štátom okresnom archíve v Martine, v pozostalosti dr. Františka Hrušovského je uložený zošit s názvom Denníka Delimitačnej komisie čsl.-poľskej (sign. 9, zošit 192x246 mm, 60 čistých strán, 29 popísaných). Denník si písal predsedu komisie dr. František Hrušovský ako súkromný komentár od 8. novembra do 27. novembra 1938, preto jebo úradný názov (napísaný na zošite dr. Hrušovským) a prevzatý inventárom pozostalosti sa nekryje presne s obsahom, hoci všetky živo zachytáva atmosféru, faktky, postoje slovenských i poľských členov komisie, ale aj slovenskú citovosť, neinformovanosť a neznalosť širších súvislostí.

Dňa 13. novembra 1938 bola nedele a časť slovenskej delegácie navštívila niektoré obce v okrese Čadca, ktorých odstúpenie žiadala poľská vláda. "To, čo sme tam videli a počuli, otriaslo celou našou bytosťou, lebo ešte nikdy nemali sme prečítosť vidieť záťaťa plakat ľudí pre svoju prstulnosť a oddanosť s svojmu slovenskému rodu." (Denník str 1). Delegácia navštívila Skalitę a Čierne, vrátila sa do Žiliny, kam prišli ďalší členovia delegácie, a ubytovala sa v hoteli Remi.

14. novembra ráno delegácia znova navštívila Svrčinovec-Skalitę a prešla na poľskú stranu. Pred 16. hodinou člen poľskej delegácie Ing. Knapík oznámil na Okresnom úrade v Čadci, že poľská delegácia očakáva československú delegáciu v Zakopanom. Československá delegácia uvažovala, ale po telefonickom rozhovore a v snahu začať rozhovory v priateľskom duchu, privolila, hoci „do Zakopaného sa nám nechcelo“ (str. 2).

15. novembra čsl. delegácia prešla na dvoch autách cez Suchú Horu do Zakopaného a ubytovala sa v hoteli Carlton. Predseda čsl. delegácie hneď pri prvom stretnutí povedal predsedovi poľskej delegácie prof. dr. Bohdanovi Zaborskému, že poľské územné požiadavky otriasli Slovenskom a slovenskí polonofili sa ocili vo veľmi zlom svete. Prof. Zaborski bol nemilo prekvapený. Popoludní boli objedvané delegácie na Kasprovom vrchu, kde sa nadviazali ľudskejšie kontakty. Večer bola recepcia „prijali nás naozaj skvele - ako to už v Poľsku býva“ (str. 4). Členovia čsl. delegácie presvedčali jednotlivovo poľských delegátorov o ich neoprávnenej požiadavkach. V komentároch Poliakov sa začínali objavovať obavy pred nemetskou rozpínavosťou.

16. novembra ráno sa vydala čsl. delegácia na spätočnú cestu cez Javorinu, Ružomberok do Žiliny a do vládneho auta vzali prof. Zaborského a dr. Gołkiewicza, aby sa mohli spoločne dorozumievať o čiastkových otúzkach. V Javorine viaľa čierna zástava a nápis „Nedajte nás Poliakom, my sme tu Slováci“, ženy i deti mali popripinane slovenské trikolóry. „Keď sa naše auto pohlo, ozval sa strašný pláč a prosby zhromaždeného zástupu. Nemohli sme povedať nič, ale vduši ešli sme hrozny odpor k práci, ktorú sme mali vykonáť. Poliakom bolo všetko trápne, že museli byť svedkami týchto vzrušujúcich scen.“ (str. 5)

Po obeode obce delegácie začali rokovanie v hoteli Remi v Žiline. Poľská strana predložila mapy a požiadavky, ktoré zasaňovali do slovenského územia hlbšie ako znala pôvodná nôta poľskej vlády - predovšetkým v oblasti Čadce, v Javorine a v Červenom Kláštore. P. Černogurský odcestoval do Bratislavu informovať vládu a získať ďalšie informácie.

17. novembra prešla delegácia autami cez Turzovku na Biely Kríž, potom peši na Malý Polom, kde vytýčili prvý bod hranice. Delegácie sa dohodli, že budú rešpektovať katastrálne územia obcí, aby sa netrhalo hospodárstvo. Prenocovali v hoteli Baron.

18. novembra v blate a snehu pokračovali vo vytýčovaní hraníc od Malého Polomu. Tamojší lesníci a lesní robotníci im skvele pomohli. „Počas týchto práci pohybovali sme sa zväčša po hrebeni a po doterajšej hranici sliezsko-

slovenskej, len v niektorých prípadoch schádzali sme dolu na svah, aby sme si v teréne našli a označili zistené hranicné body. Neoddávali sme sa nijakej sentimentalite, ale jednako vylávali v nás neobyčajne divný dojem, keď robotníci začali do stromu, ktorý doteraz spokojne a nerušene stál na slovenskej pôde, aby od týchto čias rásťol, na území, ktoré pripadne Poľsku. Zdalo sa nám, že i ten strom ešli, že sa nám i jemu deje krvdu, ktorú volá po spravodlivosťi a pomste. To zarúbanie do živého stromu bolelo nás ako rana do nášho vlastného tela. Bolo to smutné, trápne a bolestné - a my museli sme sa prizerať týmto operáciám a dávať nim súhlas, aby sme vyhoveli smernici nôty. V plnej miere sme si uvedomovali nevdačnosť úlohy, ktorú s bôhom v srdci a so zaťatou pástou a jednotou bez prejavu nepriateľstva musíme vykonat.“ (str. 9).

V Rakovej napadli miestni obyvatelia poľských železničných expertov a súrovo ich urážali. Prof. Zaborski ubezpečoval členov slovenskej delegácie, že sú milí, ale prerušil rokovania a odišiel s členmi poľskej delegácie do Tešína. O 17. h. bola v Čadci desattisicová protipoľská demonštrácia a „mohla presvedčiť každého, že Kysuce sú a chce byť vždy slovenské a že iné je vôle a život národa ako papierové výskumy tzv. vedeckých odborníkov“ (str. 11).

19. novembra ráno v kaviarni hotela Remi v Žiline referoval Ing. Slavík o rokovaniach železničných odborníkov. Prof. Zaborski odcestoval do Varšavy podať správu ministru Beckovi.

20. novembra odišla slovenská delegácia do Tešína. Prof. Zaborski sa vrátil z Varšavy, kde vraj boli prekvapení slovenským postojom. Poľsko vždy podporovalo požiadavky Slovákov, čo chce teraz, sú len malé korektúry hraníc. Mohlo by chcieť podstatne viac...

21. novembra sa delegácie stretli pri Škole v Svrčinovci, aby pokračovali v práci v teréne. „Spočiatku išla práca bez tráznosti, kým sme boli v Ise. Ale keď sme začali zostupovať do doliny, kde objavovali sa prvé domky Rakovej a Čadec, zbadali nás ľudia, ktorí pracovali vonku. Keď sme zostupovali ku osade Prívary a Megoňky, prišli nám do cesty mladé ženy so železničnými hrabľami. Pýtal som sa ich, čo robia s tými hrabľami. Vraj na posielanie zhrabujú lístie. Ale bolo

vidieť, že nemajú chut' viest rozhovory o takých všeobecných veciach, keď ich srdce niečo iného tlačí. Tieto mladé, chudobou, pracou a starostlivosťmi strhané ženy zo zapadlých dedín najsevernejších Kysúc zrazu veľkým krikom vyrátili sa na Poliakov, dvihali svoje hrable a nadávali nevyberaným spôsobom..., vyhrážajúc sa, že ony Poliakov povraždia, pretože ony do Poľska nechcú, že svoje deti do poľskej školy posielat nebudú a radšej svoje deti pobijú. Zúfaly náreč a divoké vyhrážky žien niesli sa strážami týchto pohraničných hôr - ale z týchto primitívnych, ale tým úprimnejších prejavov bolo citiť akúsi smaržovú nenávist voči tým, ktorí nehanobili sa uplatňovať svoje nároky na tiché, skromné a spokojné osady kysuckých Slovákov. Boli to scény, na ktoré budeme všetci spomínať. Potom sa ženy rozbehli dolu svahom pre chlapov, aby vruiť tito ľud z blízkych osád začal sa zhromažďovať, nariekať, hromziť a hrozit. Chcel som ich ako-tak utísť, nemalo to však úspechu, ba videl som, že i mňa začínajú podozierať, že ich predzávarame Poliakom a ich divoké lamentácie divou ozvou niesli sa nad malebnou dolinou Milošovky. Prichodili chlapia a mládenci, ktorí spominali posmaju a vyjadrovali sa tak: ak máme pripadnúť Poliakom, radšej zahynieme, to nám je už jedno. - Či sa nehanbíte brat takého chudobného roličky a biedne chalupy? Chodte si ta domov robiť hranicu, tu nemáte čo hľadať! - Atmosféra sa stávala ďoraz nebezpečnejšia, četníci museli zvláštym kordónom chrániť komisiu, ktorá sa rozhodla odísť po ľaskomto poučená na poľskú stranu do Mostov." (str. 14-15).

22. novembra pokračovala komisia v určovaní hranice pri železnici Skalité-Čierne. "Ľud chcel Poliakov hlušiť i nás

považoval za zradcov, ktorí ho chceme Poľakom zapredať. Vystúpili sme do vlaku. Ľud rútil sa za nami. Kričal, plakal, nadával, ženy pľuvali, četníci museli utvoriť kordón, aby sa rozvášnený ľud nevrhol na vlak a nerozdrúzgal ho" (str. 16-17). Pri určovaní hranice čiary slovenskej delegácie bolo predovšetkým o ľudi a vytvorila sa vzrušená situácia. Prof. Zaborski si snažoval, že členovia slovenskej delegácie používajú nemiestne výrazy.

23. novembra odišla slovenská delegácia do Jablunkova napísat protokoly, pričom stlačila poľské požiadavky na minimum, v úseku Raková-Čadca dokonca na starú hranicu. Podľa dohody mala časť slovenskej delegácie ľstce Oravu do Zakopaného a druhú časť do Tatranskej Lomnice. Poliaci nocovali v Kubíne.

24. novembra pokračovala časť slovenskej delegácie do Trstencu. V Oravskom Podzámku "muselo naše auto zastaviť, pretože na ulici pred hotelom stálo vojsko. Domnievali sme sa, že úzka cesta nedovoľuje nám pokračovať v ceste. Vystúpil som von a vidím, že pred nami stojí vlastné autobus poľskej delegácie, zastavený kordónom vojska, ktoré bránilo Poliakov pred rozbitým ľudom. Ľudia rozbili všetky obloky poľského autobusu, dvoch členov zranili, celú cestu zaburikádovali vozmi, skalami a vyzbrojení čakali na Poliakov. Prisiel som k poľskému autobusu a pýtal sa prof. Zaborského, čo sa vlastne stalo. Vyložil mi, že ich tu zaslal ľud, rozošriany falešnými správami o rozsahu poľských požiadaviek na Oravu a že ich i naši dôstojníci uvarili..." (str. 20).

Poľská delegácia sa vrátila cez Záhrivú, Žilinu a Čadcu do Poľska a slovenská pokračovala do Tatranskej Lomnice. Jej predsedu požiadal v telefónickom rozhovore predsedu slovenskej vlády celú vec niečiť ináč, pretože situácia sa vyostriuje. Večer bola v Tatranskej Lomnici veľká demonštrácia obyvateľov Ždiaru a Javoriny - proti pripojeniu k Poľsku - na ktorej sa slovenská delegácia zúčastnila. "Krásna je naša vlast; nie div, že Poliaci vystierajú na ňu svoje dráve pazúre. Bratská láska, priateľstvo - to všetko trvá len dotiaľ, kým nepríde appetit, potom prestáva všetko. Ale zo všetkého najkrajší a najcennejší je nás slovenský ľud. Nikdy by som nebol veril, že v duší nášho ľudového človeka je lenko rodolásky, lenko vlasteneckého nadšenia, lenko oddanosti k svojej domovine". (str. 21).

25. novembra nebolo možné dosiaľ spojenie s poľskou delegáciou v Zakopane. Slovenská delegácia sa rozhodla ľst cez

Kežmarok, Spišskú Maguru do Čertiša. Od tamtojšieho vojta zavolali do Zakopaného. Prof. Zaborski oznamil, že treba čakať na rozhodnutie Varšavy, ktoré on oznamí večer, či ráno. Delegácia sa preto vrátila na slovenské územie. O 13. hod. odovzdala poľská vláda vláde ČSR nótu, že poľská armáda obsadzuje slovenské územie v Čadčianskom okrese tak, ako sa delegácie dobrodli.

26. novembra predsedu slovenskej delegácie hovoril telefónicky o situácii s predsedom vlády v Bratislave, ten vyzval členov slovenskej delegácie, aby územie pacifikovali, nech v ňom nedochádza k násilnostiam. Prof. Zaborski volal, že zajtra o 14. h. bude rokovanie pokračovať v hoteli Maraton v Zakopanom.

27. novembra po raňajkách stretol sa predsedu slovenskej delegácie v kancelárii hotela Lomnica s generálom Šidlikom, ktorý vydával československým jednotkám rozkazy o ich rozmiestení pri hranici. Nemiestna horlivosť vojakov z oboch strán len stažovala situáciu. Po obede odišla slovenská delegácia do Zakopaného a na čiare Ždiar - Javorina sa dozvedela, že naši vojaci zastrelili majora Ragu a tužko zranili jedného kaprála. V Zakopanom sa rokovania nehýbali pod vplyvom udalostí v Javorine. Aj príkaz Varšavy bol: Neustupovať! Slovenská delegácia protestovala proti obsadeniu Babej Hory, Oravy, Červeného Kláštora. Keďže rokovania nepostupovali dopredu, vrátila sa delegácia do Tatranskej Lomnice s rozhodnutím: zajtra o 9.00 h. rokovania v Zakopanom skončiť. Predsedu delegácie podal do Bratislavu situačnú správu, kde zdôraznil, že "poľská delegácia stavať si na ostrý ton slovenskej tlače, ktorá predstavuje Poliakov ako nepriateľov slovenského národa." (str. 26).

Predsedu slovenskej delegácie napísal ešte do denníka "28. novembra", ale v denníku už nepokračoval. Taktôž zostało z denníka len torzo, hoci ojedinelé.

Poľská delegácia už potom nešla na slovenské územie. Rokovalo sa len v Zakopanom, kde delegácie podpisali protokol 1. decembra 1938. Odstúpené územie pri Čadeji, Suchá Hora a Hladovka, Javorina, časť katastru Ždiaru a Lipnice, Lesnica a územie pri Cigeľke tvorilo spolu 226 km² s 4300 obyvateľmi. Tento zisk však nevyrovnal politické a morálne straty.

(In.: Slovenská archivistika XXVII, č. 1, 1992, s. 105-109)

V januárovom čísle Života sme oboznámili našich čitateľov s paní Lýdiou Richtárikovou, jednou z dvoch slovenských učiteľiek, ktoré prišli vyučovať slovenčinu na základných školách na Spiši a Orave.

Dnes cheme predstaviť druhú, paní Katarinu Reisovú, ktorá učí na Orave. Za tých pár mesiacov si získala veľkú obľubu. Nie div, že ju mnohí krajania, najmä rodičia z obcí, kde vyučuje, volajú "našu pani učiteľku". Býva v Jablonke, odkiaľ denne dochádza do Malej Lipnice a Hornej Zubriny. Keď 1. septembra 1992 nastúpila do práce, stretla sa s milým prijatím nielen medzi krajanmi, ale i v školách. Učitelia a riaditelia škôl jej vencovali veľkú pozornosť a ochotne jej pomohli prekonáť prvé problémy, ktoré predsa nemohli chýbať v novom, neznámom prostredí. Deň učiteľov bol pre ňu vlastne i akýmsi vstupom do školských kolektívov v školách, kde vyučuje.

Katarina Reisová pochádza z Bratislavu. Je skúsenou pedagogičkou - pracuje v školstve už 29 rokov. Má aprobáciu pre 1.-4. ročník základných škôl. Jeden rok učila slovenčinu v Maďarsku, má teda skúsenosti v práci s krajančími detmi. Popri slovenčine dobre ovláda maďarský a ruský jazyk, ale ani poština jej nerobi ťažkosť. Keď sa dozvedela o možnosti výučby krajančích detí v Poľsku, hneď sa prihlásila na konkúr Ministerstva kultúry a vedy SR a pochopiteľne získala nomináciu.

Na otázkou, prečo sa rozhodla práve pre Poľsko, povedala: - *Mnohokrát som počula o Slovácoch žijúcich v Poľsku, za Tatrami a Babou Horou, no nikdy som nemala príležitosť bližšie ich spoznať. Preto keď sa naskytla takáto príležitosť bez rozmyšľania som sa prihlásila.*

Keď som prišla na Oravu, ocitla som sa v novom prostredí, úplne odlišnom od môjho predošlého pôsobiska. Od začiatku som si bola vedomá, že moja práca nebude ľahká, no verila som, že moje úsilie priniesie ovocie, že sa znásobí vo vedomostach mojich zverencov.

Katarina Reisová vyučuje slovenčinu na Základnej škole č.1. v Malej Lipnici, kde má 16 žiakov, z toho v staršej skupine 9 žiakov a v mladšej 7. V Základnej škole č.1. v Hornej Zubrici chodí na slovenčinu 18 žiakov - v staršej skupine 11 a v mladšej 7 žiakov. No a v poslednej zo škôl, v ktorých Katarina Reisová učí, v škole č.2 v Hornej Zubrici, hodiny slovenčiny navštějuje 17 žiakov, ktorí sú taktiež rozdelení do dvoch skupín. V staršej skupine je 9 žiakov a v mladšej 7 žiakov. Piatí z nich sa prihlásili už v prípade školského roku. Tunajšie vedenie školy má záujem, aby sa slovenčina pevne udomáčnila. Preto - ako som sa dozvedela - na najbližšom rodičovskom

zdrúžení chce navrhnuť, aby sa od budúceho školského roku slovenčina začala vyučovať už od 4. ročníka.

Že Katarina Reisová zodpovedne pristupuje k svojim povinnostiam nemusíme zdôrazňovať. Jej práca sa nekončí na hodinach slovenčiny. Venuje sa žiakom, a to nielen svojim, aj mimo školu. Tak napr. v Jablonke dvakrát mesačne navštěvuje kluboviu miestnej skupiny našej Spoločnosti a detom, ktoré sa učia slovenčinu v tejto obci, premieta slovenské filmy. Chce zvýšiť ich záujem o Slovensko, ako aj návštěvnosť klubovne, preto požiadala riaditeľku školy o zakúpenie rôznych spoločenských hier, čo by povzbudila žiakov k častejším stretnutiam a ešte užšej spolupráci s učiteľkou aj mimo školu.

O ORAVSKEJ BABEJ HORE

Na slovensko-poľskom pohraničí, tesne nad Privarovkou, sa hrdo vypína 1725 m vysoký vrch Babia hora, ktorá je súčasťou pohoria Beskýd. Počas jasných, slnečných dní vidno z nej skoro celú Oravu. Pôvodný názov vrchu bol Baba (tak sa uvádzá v listinách z roku 1615). Názov Baba má pôvod na Východe, kde je mongolskej proveniencie a neznamená "bahskú horu", ale si to často vysvetlovali ľudia žijúci na jej úpätí, ale len horu, vrch, v prenesenom význame aj prekážku, prejazd, bránu, hrádzu. Pomenovanie bory, vrchu, názvom Baba zaviedli na Slovensku valasi a takéto názov je asi 30, ale často sa vyskytuje aj mimo Slovenska. Ako zaujímavosť možno uviesť, že Babia hora má menší výbežok, ktorého názov je brána a v tureckom jazyku Baba znamená brána.

V súvislosti s týmto vrchom sa objavili rôzne povesti. Historicky je však dokumentované, že už 2. septembra 1806, počas návštevy Oravskej župy, vystúpil na

Naša pani učiteľka

Malolipnická žiačka pri zbere šrotu. Foto: J.P.

- *Vedľa to stojí za to - hovorí Katarina Reisová. - Veľmi dôležité je získať dôveru žiakov. To je základ úspechu. Moji žiaci sú snaživí a veda sa naučili. Dobre čítajú, majú slušnú výslovnosť a vobec pekne po slovensky rozprávajú. Na konci roka, budú mať určite dobré výsledky.*

Práca učiteľa je ťažka, tvorivá a veľmi zodpovedná, veď od nej často závisí budúca životná cesta mladého ľadovca.

Na dobrého učiteľa ostávajú nadľahké pekne spomienky. Na Katarinu Reisovú oravské deti budú určite vždy s láskou a úctou spomínať.

EVA MATISOVÁ

vŕchol Babej hory arcivojvoda palatína Jozef, kde si zajedal pri koncerte sedliackých muzikantov a obsluhe krásnych vidiečaniek - dievčat nižšieho pôvodu. Prišla však búrka a celý zážitok pokazila. Na pamätku udalosti bol na tomto mieste postavený pomník. V r. 1905 turistický spolok Beskidenverein postavil na Babej hore chatu. V minulých štyroch desaťročiach sa vrch "preslávil" aj neslávnou tradíciou pravidelných výstupov na počesť V.I. Lenina, ktorý tam vraj vystúpil počas svojho výhnanstva v Poľsku.

Pod Babiu horu rád chodil na vychádzky najväčší slovenský básnik, oravský rodák Pavol Országh Hviezdoslav počas svojho námestovského účinkovania. Očarujúca príroda tohto krásneho kúta Oravy ho inšpirovala k napísaniu veľkolepého diela Hájnikova žena a ďalších básni. Pod Babou horou v Hviezdoslavovej hájovni v Rovniach sa narodil aj významný slovenský prozaik Milo Urban. Dnes je Babia hora cieľom častých turistických výstupov.

NEPOLEPŠITELNÝ OPTIMISTA

Naši čitatelia a široká krajanská verejnosť dobre poznajú. Mnohokrát vystupoval na rôznych kultúrnych podujatiach našej Spoločnosti. Pán Jerzy Michał Bożyk, lebo jeho chceme dnes predstaviť, je vynikajúcim krakovským hudobníkom, spevákom a skladateľom. Popri svojej profesií však vyvíja i širokú spoločenskú činnosť medzi ľudmi ako predsedu Miestnej skupiny KSSČaS v Krakove.

Jerzy Michał Bożyk sa narodil roku 1941 vo Lvove na Ukrajine, odkiaľ sa celá rodina prestalovala do Krakova, stadiaľ pochádzala Jerzyho matka. V meste nad Vislou bývali Božkovci do roku 1955 kedy sa opäť prestalovali, tentoráz do Lodža. Otec p. Jerzyho bol totiž povolaním filmový scenárista, v súvislosti s čím sa mohol najlepšie uplatniť práve v Lodži, kde sa nachádzali filmové ateliéry. Božkovci zakotvili tu na rovných dvadsať rokov. Počas pobytu v Lodži začal mladý Jerzy diaľkovo študovať na tunajšej univerzite. Zvolil si zaujímavý študijný odbor - divadelnictvo, ktoré úspešne ukončil. V roku 1975 sa Božkovci vrátili do Krakova, presnejšie do Novej Huty, kde bývajú dodnes. Tu Jerzy M. Bożyk založil s kamaratmi vokálno-instrumentálnu skupinu Beale Street Band, ktorá často vystupuje v t.zv. Pivnici pod záhradkou, ale koncertovala tiež v známej krakovskej kaviarni Pivnici pod baranami.

Niektoči čitatelia môžu namietať, že to všetko má spoločné s krajanmi. Odpoieme hned, že pán Jerzy je veľkým priaznivcom a popularizátorom Slovákov a Čechov v Poľsku. So Slovákmi sa blížil v roku 1965, keď prišiel na dlhší služobný pobyt do Zvolena. Dnes s úsmievom hovorí, že vtedy ešte nevedel odlišiť Slovákov od Čechov, ani slovenčinu od češtine. V našej starej vlasti pán Jerzy bol do roku 1972 a za toto obdobie sa mu podarilo nielen zvládnut' jazyk, ale aj spoznať kultúru a dejiny slovenského národa. Stojí za zmienku, že počas pobytu na Slovensku sa pokusil dosťať na žurnalistiku a urobil príjmacie skúšky na Univerzite Komenského v Bratislave. Bolo to však v zložitom období, krátko po Dubčekovom zosadení, a tak ani neprekvaňuje, že Jerzyho na univerzitu neprijali.

Po návrate domov sa zapísal do našej Spoločnosti. Zanedlho, v roku 1972, odcestoval do Finska, odkiaľ vlastne posílal prvé cestopisné reportáže do našej redakcie. Týkala sa svätojánskych zvykov v tejto kra-

Foto: Mariusz Marzec

jine tisícich jazier. Tak sa vlastne začala jeho spolupráca so slovenskou a českou menšinou v Poľsku.

Nazdával som sa, že Jerzy M. Bożyk je jediným predsedom miestnej skupiny KSSČaS, ktorý je poľskej národnosti. Nie je. Pred ním boli už dva j. Marek Ślusarczyk a Ryszard Ziembra. Naše stanovy umožňujú totiž členstvo aj priaznivcom Spoločnosti. Akо mi pri tejto príležitosti povedal, Miestna skupina KSSČaS v Krakove združuje dnes pribl. 70 členov, väčšinou obyvateľov Oravy a Spiša, ktorí sa sem prestalovali za prácou. Stretnávajú sa pravidelne (raz v mesiaci) na schôdzkach a kultúrnych podujatiach. Napríklad vo februári t.r. z iniciatívy predsedu Jerzyho M. Božkya usporiadali v sídle Štredného výboru našej Spoločnosti karnevalové stretnutie. Spievalo sa slovenské a poľské koledy, ako aj americké Christmas-songs. Zúčastnili sa na ňom aj také významné

osobnosti krakovského kultúrneho života ako Anna Stanek-Włodarczykova a Kinga Giszbert-Studnicka. Miestna skupina KSSČaS v Krakove chce v takýchto podujatiach pokračovať častejšie a súčasne ďalej oboznamovať Krakovčanov so slovenskou a českou kultúrou.

Ako som už v úvode načrtol, Jerzy Michał Božyk býva často na Spiši a Orave. Cíti sa tam dobre, skočí do doma, no na Orave - ako sa mi zdôveril - asi lepšie. Zdôvodnil mi to aj ľudovou pesničkou "Na Orave dobre na Orave zdravo..." V poslednom období tam cestuje dosť často, keďže spolupracuje s oravským kvintetom súrodencov Capiačkovecov z Chyžného.

Ako predsedu miestnej skupiny KSSČaS v Krakove sa zhoduje s názorom Antona Pivočárska - predsedu spišského obvodu našej Spoločnosti, že Slováci a Česi naprieč rozpadom federácie by sa v cudzine mali držať spolu, v jednej krajanskej organizácii. Budú totiž silnejší a majú väčšie šance presadiť svoje požiadavky. K najdôležitejším podľa neho patrí potreba zastúpenia slovenskej a českej menšiny v poľskom parlamente.

- Staré rímske príslovie, že človek je človekovi všetkom - hovorí J. Božyk - nemá vždy svoje opodstatnenie. Treba veriť, že nie všetci to s nami zmysľajú zle a hľadaj v ľudoch tú druhú, lepšiu stránku. To si však vyžaduje určitú dávkmu optimizmu, odvážnejšej a otvorennejšej pohľad na svet. To pomáha žiť. Preto práve viac optimizmu by som želal krajanom na Spiši a Orave, viacej vieri a nádeje v lepšiu budúlosť.

Pripavil: JOZEF PIVOVARČÍK

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje jedného z najpopulárnejších poľských filmových hercov. Umrel tragickej v r. 1967. Vytvoril mnoho znamenitých postáv v takých filmech ako: Popol a diamant, Dovidenie, do zajtra, Salto, Šífy, Rukopis nájdený v Zaragóze a ďalších, v tom aj zahraničných. Napíšte nám jeho meno a počíte do redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

V Živote č. 418/93 sme uverejnili snímku francúzskeho herca Jeana Paula Belmonda. Knihy vyžrebovali: Alžbeta Bizubová z Krempach, Mária Kriškovičová z Nedece, Stanislav Stanek z Nižných Lapšov, Agneša Bogacká z Kacvínna, Dora Wierzbiaková z Malej Lipnice, Stanislava Franovská z Lapšanky, Jolanta Stachuláková z Jablonky.

SEDEMBOLESTNÁ PANNA MÁRIA V ŠAŠTÍNE

Na žiadosť čitateľov predstavujeme dnes ďalšie známe slovenské pútnické miesto - Šaštín, kde sa v miestnom kostole-bazilike nachádza zázračná socha Sedembolestnej Panny Márie - patronky Slovenska. Uvádzame to zámerne skôr, aby sa prípadní záujemci o túž zo Spiša a Oravy mali čas pripraviť.

Medzi najpamätniejsie pútnické miesta na Slovensku patrí Šaštín. Historicky sa radí medzi najstaršie slovenské sídla. Už za čias sv. Cyrila a Metoda tu bol strážny hrad a pri ňom zriadili archidiakonát so širokou pôsobnosťou. Prvá písomná zmienka je z roku 1204, keď uhorský kráľ Imrich II. daroval rodu Györu majetok Sassaia. Neskôr majetok získal Imrich Czobor I.

Dejiny pútnického miesta siahajú do roku 1564. Vtedy, keď raz Šaštinský zemepán Imrich Czobor II. so svojou manželkou Angelikou, rod. Bakic sa vieslo na koči, nastala medzi nimi hádka. Rozhneváný manžel, ktorý vždy surovo zachádzal s manželkou, vyhodil ju z koči. Zarmútená Angelika utiekala sa k Sedembolestnej Panne Márii, ktorú si v tomto kraji už oddávna uctievali. Urobila sľub, že dá zhodnotiť k jej verejnej úcte obraz, ak sa jej manžel polepší. Po tomto jej predsa vziať nastal v rodine obrat. Manžel ju prosil o odpustenie. Od toho času bol k nej ľaskavejší a privítivejší. Angelika splnila svoj sľub a dala zhodnotiť z hruškového dreva urneckú sochu Panny Márie Sedembolestnej a postavili ju na trojhranný stĺp, kde ju manžel vyhodil z kočiarskej. Neskôr pre túto sochu vybudovali trojhrannú kaplnku, ktorá stojí podnes.

V roku 1654 počas tureckých vojen sochu prenesli do czeborovského zámku a uložili v tamnejšej dvornej kaplnke sv. Imricha. Po porážke Turkov, po 150 rokoch bola socha znova uložená do kaplnky. Sem sa schádzali pobožní ľudia nielen domáci, ale aj zo širokého okolia, ba až z Moravy, Rakúska a celého Uhorska. Putovali do Šaštína, kde preblahoslavená Panna Mária polvrdzovala svoju úctu mnohými zárukami.

Po mnohých zázračných vyslyšanach v roku 1732 začalo kanonické vyšetrovanie. Na príkaz arcibiskupa Imricha Esterházyho z Ostrihomu sochu

prenesli do Loretánskej kaplnky vedľa farského kostola na námestí. Usúdili komisiu, ktorá zozbieraťa 726 zázračných udalostí. Viedol ju Juraj Imrich Angeli, Šaštinský rodák, ostrihomský kanonik. 28. októbra 1732 komisia v Bratislave rozhodla o vyhlásení sochy za zázračnú. To potvrdil svojím dekrém pápež Urban VII. Za účasti arcibiskupa Esterházyho, mnohých knazov a 25-tisícového zástupu pútnikov 10. novembra 1732 sochu slávostne prenesli do trojhrannej kaplnky a vyhlásili ju za milostivú. Zverili ju do opatery Šaštinskemu farárovi - dekanovi Jánovi Schönovi.

V nasledujúcom roku počet pútnikov vzrástol, preto provinciál radu Paulínov František Rosa vymohol, aby socha prešla pod ich opateru. Paulíni prišli do Šaštína 2. apríla 1733, na Zelený štvrtok. Podujali sa postaviť pútnický chrám a kláštor. Po prípravných práciach 10. júla 1736 bola posväcka základného kameňa. Začali stavebné práce pod vedením staviteľa z Viedne Jána Damianiho a neskôr stavbu viedol paulínsky páter Matej Vépy. Chrám stavali v barokovom slohu. Hrubá stavba bola dokončená v roku 1748 a o tri roky neskôr bol zastrešený aj kláštor. Chrám maloval prekrásnymi freskami Jean Joseph Chamant a vo výzdobe chrámu pokračovali podľa Františka Antona Hildebranta, cisárskeho staviteľa, ktorý navrhol aj stavbu hlavného oltára z červeného mramoru.

15. augusta 1764 za účasti ostrihomského arcibiskupa Barkóczyho, cisárovnej Márie Terézie a cisára Františka Lotrinského, mnohých duchovných a pútnikov bola slávostná vysviacka chrámu a prenesenie sochy Sedembolestnej na hlavný oltár. V pozadí sochy na mure svätynie je na drapérii reliéfne vymodelovaný kríž s plachtou. Na chochach stranách stojia sochy sv. Jána apoštola a sv. Márie Magdalény. Chrám je dlhý 62 metrov, vysoký 26 metrov a široký 23 metrov, z toho hlavná loď 13

metrov. Vtedy veže siahali len do výšky strechy a boli výjavom Premenenia Pána. V pozadí je organ - vtedy s 25 variaciami. Organová skriňa patrí medzi najkrajšie rezbárske práce na Slovensku, zakončená sochou Dávida s harfou. Na priečeli chórú sú výjavy zo života P. Márie. Chrám má 6 bočných oltárov, obrazy ktorých maloval J.L. Kracker. Spovednice v chráme a na euhodbe sú umelecky vyrezávané. Vonkajšie priečiele je bohaté zdobené a sú tu umiestnené štyri sochy: Sv. Pavla pustovníka sv. Antona, sv. Bonaventúra a sv. Hieronyma. Až dodnes vidieť, že chrám neboli celkom dokončený. V roku 1786 cisár Jozef II. zrušil rehoľu Paulínov. Chrám prešiel do správy Šaštinského farského dekana Jakuba Schniedera so štyrmi kaplánmi. Starý farský kostol v Šaštíne bol zatvorený, premenený na sýpku. Faru prestavovali do časti kláštora. Zbytok kláštora prešiel do cisárskeho majetku.

Z ďalších rokov treba spomenúť rok 1832 - prvý storočné jubileum vyhlásenia sochy za zázračnú - kedy sa konala veľká púť, ako vďaka za prežitie cholery. Blížilo sa však 300-ročné jubileum uctievania sochy v Šaštíne. Vtedajší dekan Štefan Hrebíček si zaúmienil dostaviť veže kostola do pôvodnej navrhovanej výšky a zrenovovať celý chrám. Stavbu previedol hodonínsky staviteľ Jozef Bárta. Kríže na veže slávostne vytiahli 26. júna 1864. 8. septembra tohto roku sa konala veľká slávnosť, pri ktorej ostrihomský arcibiskup kardinál Ján Scitovský korunoval sochu zlatými korunami posvätenými pápežom Pirom IX. Slávostnej púte sa zúčastnilo 300 duchovných a viac 120 tisíc pútnikov.

Na prahu nového storočia dekan Jozef Mária Škarda obnovil chrám pri príležitosti návštevy cisára počas manévrov. Za prvej svetovej vojny zobraťi z veže na vojenské účely zvony. Pútnikov však stále prichádzalo a ich počet sa zvýšil po skončení vojny.

Významným dátumom je 8. september 1924, keď rozhodnutím trnavského arcibiskupa dr. Pavla Jantaucha prichádzajú do Šaštína po takmer 150 rokoch znova rehoľníci - Saleziani, synovia sv. Jána Bosca. V kláštore zriadili výchovný ústav pre svoj dorast. Opravujú starý farský kostol a zasvätili ho svojmu zakladateľovi. 31. októbra 1926 bola vysviacka štyroch zvonov a 22. mája 1928 veľkého Národného zvona Sedembolestnej Panny Márie, ktorý väzi 4 747 kg.

Dňa 2. apríla 1927 sv. Otec Pius XI. pápežským dekrém "Celebre apud Slovaccham gentem" vyhlasuje Sedembolestnú P. Máriu za Patronku Slovenska. Toto vyhlasili 22. mája za účasti všetkých slovenských biskupov na veľkej

púti. V roku 1929 bolo do chrámu a kláštora zavedené elektrické osvetlenie. Prí príležitosti osláv vyhlásenia Don Bosca za blahoslaveného je umiestnený jeho obraz na bočný oltár. V rokoch 1941 až 1945 previedli opravu celého chrámu zvonka i vo vnútri, o čom svedčí nápis nad hlavným oltárom: "Renovavit anno Domini 1943 Štefan Enhoff Piešany". Viedenskí Slováci darovali chrámu plastickú krízovú cestu. Po skončení opravy objednali opravu a rozširovanie organa. Organ bol však dokončený až po ich núteneom odchode v aprili 1950. Teraz má organ 120 registorov, 5 manuálov, 3 bracie stoly a 5 500 pištal. Pútnici však i nadalé prichádzali k svojej Matke a hľadali u nej útechu v ťažkých časoch útlaku. Tak sa oslavovalo aj 400-ročné výročie uctievania sochy. Na podnet p. biskupov dr. Ambroza Lazíka z Trnavy a dr. Eduarda Němczyho z Nitry - pápež Pavol VI. povýšil národnú svätyňu na Baziliku Minor. Slávnosť sa konala 27.7.1964, keď trnavský biskup dr. Lazík prečítal dekrét sv. Otca podpísaný v Ríme 23.11.: "Ad perpetuam rei memoriam" ... "Aká krásna, nesmrtelná, tvorivá a výtazoslávna je viera, ktorá nám priniesol Kristus Pán, očividne dosvedčajú rozmanitým spôsobom skóšané a utláčané národy, ktoré sa za krutých sužovaní neprestajne utiekali do chrámov Božích, pred oltáre Pánove a panenskej Bohorodičky. A i teraz tak robia s tou istou dôverou. Takúto neochvenjnú vieri prejavoval v priebehu storočí ľud Slovenska, vedený účením a príkladmi sv. Cyrila a Metoda. A v tejto vieri Slováci ani dnes neochabujú. Na veľkú útechu im však bola vrúcná úcta k Sedembolestnej Panne Márii, ktorú oni oddavnej jednomyselne vyzývajú ako patrónku celého Slovenska.

... A my, chcejúc, sa pričinit o vzrasť mariánskej úcty, ako aj preukázať otcovskú lásku duchovenstvu a veriacim Slovenska sme veľmi ochotne stanovili, aby sa tejto prosbe vyhovelo. Preto týmto listom natrvalo povyšujeme chrám zasvätený Sedembolestnej Panne Márii v obci Šaštín na hodnosť Baziliky - Bazilika Minor - so všetkými právami a výsadami.

V roku 1968-70 znova spravujú farnosť otcovia Saleziani. Zavádzajú nové rozhlasové zariadenie, elektrický pohor zvonov, a boli zreštaurované niektoré oltáre obrazy. Podľa novej liturgie zaviedli obecný stôl k Jedu. Nový mariánsky bol postavený za vdp. Karola Senáššho v roku 1975, ktorý posvätil p. biskup Július Gábris, veľký mariánsky ctiteľ a každoročný pútnik.

Významným bol rok 1987 - Mariánsky rok - v ktorom Baziliku navštívila Matka Terézia z Kalkutu a nový pán biskup, teraz už arcibiskup-metropolita Slovenska Msgr. Ján Sokol.

Vtedy sa začala generálna oprava Baziliky pod vedením miestneho správcu fary vdp. Jána Bašu. Po zreštaurovani celého hlavného oltára a pozlátení sochy, zavedení nového rozhlasového zariadenia, začal s opravou fasády chrámu. Po 125 rokoch bolo treba vymeniť celú konštrukciu baní a vrcholu veží, nanovo ich oplechovať medeným plechom a pozlátiť ich, vrátane krízov. Pripravil krytinu na strechu a novú farbu na fasádu. Predtým

Šaštine. Na túto výzvu sa po prvýkrát v dejinách Slovenska zúčastnilo okolo 900 kňazov spolu so svojimi biskupmi dňovnej pôte k Patrónke Slovenska. Bazilika bola vyhradená len pre kňazov a rehoľné sestričky. Aj tak prišlo okolo 7 000 pútnikov, aby tak spoločne so svojimi biskupmi a kňazmi zaspievali slávnostné Te Deum a po prijímaní si obnovili zasvätenie celej provincie Nepoškvrnenému Srdcu Panny Márie v zmysle fatimského posolstva. Celú túto viedol otec arcibiskup-metro-

Bazilika a salesiánsky kláštor v Šaštíne.

boli zreštaurované fasády filiálnych kostolov v Šaštíne a Strážoch.

Od 1. marca 1990 znova správu baziliky a postupne aj kláštora preberajú otcovia Saleziáni. Pokračujú v začiatnej generálnej oprave baziliky podľa predchádzajúceho plánu. Postupne im je uvoľňovaný aj kláštor, aby po 40 rokoch mohol znova slúžiť svojmu pôvodnému účelu.

Významnou udalosťou roku 1990 bola návšteva Sviatého Otca Jána Pavla II. v našej vlasti: v Prahe, Velehrade a Bratislave, kde 22. apríla 1990 o 17. h. slúžil pontifikálnu svätú omšu. Pri ceste helikoptérou z Velehradu do Bratislavu dvakrát zakrúžil nad bazilikou a v homilií pozdravil zvlášť Patrónku Slovenska a prisľubil navštíviť jej svätyňu.

V následnom zasadnutí Slovenskej biskupskej konferencie v Bratislave prítomní s vďakou spomínali na dobrodenia, ktorých sa nám dostalo na orodovanie našej Nebeskej Matky: sloboda Čirkvi, noví biskupi pre všetky diecézy, obnova rehoľného života, návšteva Sviatého otca. Na podávanie za tieto dobrodenia vyzvali všetkých kňazov, aby si dňa 9. mája 1990 vykonali dňovnú túru do národnej svätyne v

polita msgr. Ján Sokol, homiliu povedal p. biskup z Banskej Bystrice msgr. Rudolf Baláž a zasvätenie previedol p. biskup nižiansky msgr. Ján Ch. Korec. Po skončení slávnosti všetci prítomní prešli do novootvorených a už obnovených časť kláštora.

Pútnické podujatia sa nesú v tomto duchu. Zvlášť veľa pútnikov sa očakáva na tradičných pútiach na Svätodušnú nedelu a na Sviatok Sedembolestnej Panny Márie - 15. septembra. Pútnici vo veľkom počte znova prichádzajú k svojej Matke nielen zo Slovenska, Moravy, ale v hojnom počte aj z Rakúska. Prichádzajú Matke Božej Sedembolestnej podávať za hojnosť Božích milostí a prosiť ju o ďalšiu pomoc do nasledujúcich dní a rokov.

"Tie Šaštinské zvony k sebe nás volajú, Patrónke Slovenska poklonu vzdávajú" - mohutne zní bazilikou a Panna Mária rozprestiera svoj ochranný plášť nad celým slovenským národom. Rozprestiera ho i nad pútnikmi, ktorí sa k Nej utiekajú, putujú k Nej a vylievajú jej svoje prosby a túžby. Ona každého vypočuje a bude za všetkých orodovať u svojho Syna Ježiša Krista.

VOJTECH KONDRÓT

DOMA

V sobotu je u nás veľké pranie
aspoň podľa hrncov na platni
V sobotu sa celí umývame
ako malí chlapci ochoční

V pollitrových hrnkoch kyslé mlieko
Večeriam v šupke zemiaky
Že sme ku nej otočení priekom
všetci sa jej zdáme rovnakí

Ked' si polihame nemá spánok
dlážku poumýva do biela
pomodlísia za nás hriešnych... Ráno
svoju posteľ prvú postielia

JAROSLAV SEIFERT

Kvetoucí Praha

Oblaka letí. Na chvíličku
postúpte při kraji.
Nebe je modré křídly anděličků,
kteří se lsbají.

Květ s květem před očima splývá
v závoj a vzdušný šál,
pták zpívá, celé město zpívá
i zvon se rozhoupal.

Zná jako harfa při hostině
a s kvítkem na strunách
když zpěvák stokrát po svém víně
bez rozumění sáh.

Stůj, stůj ty sladký okamžiku,
já chci bych spolu znít
hned slovy lásky a hned díků,
jež nelze vyslovit.

SLOVNÍK ŽIVOTA (1)

polsky	slovensky	česky	agresyjny	agresívny
abonament	predplatné	předplatné	ajerkoniak	vaječný koňak
absencja	absencia	absence	akcja	akút
abstrakcja	abstrakcia	abstrakce	akademie	akademie
abstynent	abstinent	abstinent	akademik	vysokoškolák,
adamaszek	damask	damašek	absent	akademik,
adaptacja	adaptácia	adaptace	akcent	vysokoškolský
adaptować	adaptovať	adaptovať	akecja	internát
	prispôsobíť	priplásobiť	akcjonariusz	přízvuk
administrator	správca	správce	akcyjny	akciový
admiraćja	zbožňovanie	zbožňování	akompaniment	doprovod
adnotacja	poznámka	poznámka	akordeon	harmonika
adres	adresa	adresa	akord	akord, úkol
adwokat	advokát	advokát	akrobata	akrobat
aerodynamiczny	aerodynamickej	aerodynamickej	aksamit	aksamiet, zamiat
acronauta	vzduchoplavec	vzduchoplavec	aktor	herc
afekt	afekt, rozrušenie	rozrušení	aktorka	herečka
aféra	aféra, podvod	aféra, podvod	aktywista	aktivista
afærysta	podvodník	podvodník	akustyczny	akustický
afisz	špekulant	spekulant	akwaforta	lept
afiszować się	plágát	plakát	akwarela	akvarel
afront	robiť si reklamu	dělat si reklamu	akwizycja	akvizice
agat	urážka	urážka	alarm	poplach
agencja	achát	achát	alarmujacy	poplašný
agitacja	agentúra	agentura	albowiem	lebo, kedže
agrafka	agitácia	agitace	alchemia	alchymia
agresja	zapínací	zavírací	aleja	aleja
agrest	špendlik	špendlik	alfabet	abeceda
	agresia, útok	agresia, útok	aliens	sojenectvo
	egeś	egeś		

TRADIČNÉ JEDLÁ NA SPIŠI A ORAVE

V stravovaní našich predkov, o čom sme už spominali, základnú úlohu zohrali predovšetkým potraviny rastlinného pôvodu. Popri obilinách a rôznych druhoch zeleniny, patrili k nim najmä STRUKOVINY ako napr. hrach, bôb, šošovica, fazuľa a pod.

Zo strukovín bol na Slovensku vari najsúčasťou známy hrach, potom bôb a šošovica, ktoré sa pestovali už v ranom stredoveku, hoci ich počiatky v stravovaní, najmä v stredomorí, sú oveľa skôr. Postupne sa ich pestovanie rozšírilo i do horských oblastí, medzi ďalším aj na Spiš a Oravu a stalo sa dôležitým zdrojom výživy našich predkov. Neskoré k týmu rastlinám pribudla fazuľa, ktorá má svoj pôvod v Južnej Amerike, odkiaľ sa dostala v 16. storočí do Európy, kde rýchlo zdomácaela. Pochopiteľne, v neskoršom období sa knam dostali i ďalšie strukoviny, najmä sôja z Číny a podzemnica olejná z Južnej Ameriky, no v našich horských oblastiach sa neodomáčili.

U nás pestovanie strukovín - po obilinách a kapustovitých - bolo vari najviac rozšírené a využívané v stravovaní. Až keď sa kedysi v druhej polovici 19. storočia rozšírili v našich

regiónoch zemiaky, význam strukovín vo výžive o niečo klesol. No aj tak patria podnes k častým potravinám na našich stoloch.

Mohlo by sa zdáť, že strukoviny neposkytujú veľa možností pri príprave jedál. A jednako už v minulých storočiach ich pripravovali na niekoľko spôsobov, pričom treba zdôrazniť, že to boli veľmi hodnotné jedlá, najmä pre vysoký obsah bielkovín. Všetci tiež vieme, že semeňa strukovín sú aj bohatým zdrojom tukov.

Pre dobré chutové vlastnosti sa hrach, ale aj bôb, najmä mladý, jedol pôvodne surový. Až neskôr sa začalo s ich úpravou. Ešte aj dnes je nedozrety hrach veľkou pochúťkou pre deti. Vačšina strukovín sa v podstate prípravuje podobne. Jedným zo spôsobov úpravy strukovín bola už oddávna kaša, ktorá kedysi často nahradzala chlieb. Prípravovali ju najmä z hrachu a bôbu, neskôr i z fazuľ. Välskedy ju jedávali dokonca aj na takých významných podujatiach ako svadby a krstiny. Boli obradným jedlom.

Typickým spišským jedlom, ktoré sa tu prípravovalo už v min. storočí, bola a ešte aj je varená suchá fazuľa. Prípravovali ju tak, že k nej pridávali sušené slivky prípadne i kúsky kože z údenej slaniny. Keď fazuľa zmäkla, gazdiná ju zahustila zátrepkou. Niekedy ju jedávali i s mliekom. Už menej sa varievali

fazuľové struky, ktoré sa používali ako krmivo pre statok. No v niektorých domácnostach ich predsa varievali a jedli posolene resp. poliaťe ešte maslom.

Ďalším spôsobom prípravy hrachu boli polievky: raz zahustené zátrepkou, inakdy riedené so záprážkou. Do riedkych polievok pridávali zemiaky, prispôsobne nejakú koreňovú zeleninu.

Strukoviny, najmä fazuľu, varievali napr. v počne dňi. Nesmeli chýbať na Štvrtý večer. Často ich prípravovali na sucho a jedli zo spoločnej misy. Tomuto pokrnu naši predkovia pripisovali akúsi magickú moc. Zrnká fazuľe či hrachu v spoločnej misie predstavovali všetkých domácnich na guzovstvo. Utvrdzovalo to v nich presvedčenie, že takto konzumované jedlo ich spojí a všetci sa pri spoločnom stole zidu aj na budúci rok.

Velmi obľúbený, najmä na Orave, bol bôb. Jedávali ho spravidla uvarený nasucho, ale i na spôsob polievky, inakdy dokonca s mliekom. Veľkou pochúťkou bol a je podnes bôb pražený. Prípravoval sa tak, že prebratý bôb gazdina namočila večer do vody, aby zrnákol a na druhý deň ho vysypala na horúcu platiu sporáka a upražila. Najlepšie chutí ešte zahoríca. Chutou pripomína pečené gaštany.

EVA MATISOVÁ

Písali o nás

Školia učňov-krajanov Slovákov

V súčasnosti má Strednú odbornú učilište elektrotechnické (SOUE) v Nižnej, patriace pod správu Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky, vyše 800 žiakov v študijných a učebných odboroch, zameraných na elektrotechnické a strojárske profesie, a od tohto školského roku aj v novokoncipovanom študijnom odbore umelcové spracovanie dreva - umelcový rezbár. Novinkou SOUE je aj zriadenie dvojročnej vočenej školy pre 60 žiakov z rôznych absolventov učebného odboru mechanik elektronických zariadení, zameranie na získanie maturitného vysvedčenia.

Od tohto školského roku SOUE v Nižnej so 150 pedagogickými i technicko-hospodárskymi pracovníkmi dostalo od Ministerstva školstva SR pečiar - prípravovarovo svojich priestoroch (k nim patrí aj 25 m dlhý krytý bazén) aj žiakov z iných štátov, najmä krajanov - Slovákov, žijúcich v okolitých štátach bývalého východného bloku.

Z troch poľských učňov učebného odboru mechanik elektronických zariadení - Pávola Machaj, Romana Pilcha a Antona Pivovarského sú prví dvaja už druhaci z triedy prof. Jána Tomagu. Obaja pochádzajú z nedalekej Jablonky (dor. 1945 obec slovenskej Oravy). Kedže z Nižnej do Jablonky to majú doslova na skok, pravidelne využívajú

možnosť cez voľné dni navštěvovať svojich rodičov. Oravu, ktorá im umožnila osvojiť si základy náročnej profesie, považujú nie len za vlast svojich rodičov, ale aj pre nich sa kraj pod Roháčmi a Babou horou stal druhým domovem. Našli si tu veľa priateľov a keďže slovom i písomom ovládajú obe jazyky, nemajú najmenej problém pri preberaní novej látky na hodinách teórie či odborného výcviku. Praktické poznatky zo slaboprádu obom druhákom z Jablonky vstupujú majstri odbornej výchovy M. Balážik a L. Hlasky.

Pätnásťročný Daniel Fábry a o rok mladší Patrik Demián tiež stopercentne ovládajú slovenčinu a nikto by na prvý pohľad nepovedal, že by ich sem "viedol privial" až zo známej slovenskej obce Nadlak v západnom Rumunsku. Za zmienku stojí, že veľmi dobре ovládajú nie len rumunský jazyk, ale dokážu sa dehovoriť aj nemčinou, ktorú sa naučili na nepovinnom vyučovaní.

Cesta na Slovensko z krajinu, cez ktorú sa koncom roka 1989 prehnala krvavá búrka revolúcie a zanechala nemožné škody, bola pre nich cestou nádeje na získanie výučebného listu, ktorý im (podobne ako žiakom z Poľska) prostredníctvom krajanškého spolku cez MŠ SR sprostredkoval mestský evanjelický farár pán Dušan Saják. Ten oboch spolu s rodičmi dovedol do Nižnej.

V súčasnosti Daniel i Patrik majú za sebou sotva zapári mesiacov kombinované prípravy na povolenie. Prvé dva dni každého týždňa

patria dieľni odborného výcviku, kde ich do tajov slaboprádu zasväčujú majstri odbornej výchovy R. Ragula a M. Bandíková. Ďalšie tri dni patria teoretickej príprave v triede ing. P. Sitáša.

Dni vikendov sú pre mladých krajanov z Poľska príležitosťou pre návštěvy rodičov a pre učňov z Rumunska často dlhami až prílišného tiečia so zvýšeným pocitom nostalgie po domove, po rodičoch, po rodnej obci, po svojej vlasti. Pokaľto počasie dovolovalo, voľné dni si spríjemňovali návštěvu okolitých dedín a mestečiek, alebo výšlapali na niektorý z blízkych vrcholov Oravy a splynulo sa im predsa vyznávanie z pevných dní pobytu v Nižnej - navštítiť susedné Poľsko, jeho podtatranskú metropoli Zakopane a rodnej kraji i domovy ich krajanškých spolužiakov z Jablonky na Orave.

Dni učebného pomeru krajanškých žiakov v Nižnej sa postupne napĺňajú novými teoretickými poznatkami a odbornými skúsenosťami. S ich rozvojom sa postupne oslabuje aj ich clivota po rodnej domovine.

E. Hučala

(Slovenské národné noviny č. 6/93)

Dáľjajme, že naši študenti úspešne zavŕšia školu v Nižnej a získané znalosti využijú v prospech našho krajanškého hnutia, k čomu im želáme veľa úspechov.

Redakcia

KAREL MICHAL

VIKÝŘNÍK

K ránu se ochladilo a padla rosa. Vyplazil se opatrně pod otevřeným rámem, zahýnil se chrupavčitými ostruhami na špičatých patách do spár mezi přezy a s blázením povzdechem vystavil své hubené, téměř pavoučí údy pápežského měsíce. Vyjít si občas na měsíční světlo bylo to jediné, co ho doopravdy těšilo. Hmyz, který padal dovnitř otevřenými vikýři, a rosu, lizanou před úsvitem z mechovitých tašek, nepokládal za něco, nač se lze těšit. Nepotěboval mnoho. Anatomicky byl tak přizpůsoben svému životnímu stylu, že nemusel vyvijet téměř žádnou námahu. Dlouhé, tenké a v poměru k délce trupu předimenzionované nohy ho dokázaly snadno přenášet z hřebene na hřeben a po lávkách podél komínů, chápavé drápy na nohou ho chránily před uklouznutím a rozpažené dlouhé ruce mu dokonce nahrazovaly balanční tyč.

Průhledné bulvy mu vystupovaly více než polovinou z očnic, hlavu měl poměrně malou. Nepotěboval ji však příliš často. Jednal bez valných úvah, téměř mechanicky, povětšině se vlastně spokojoval tím, že byl. Přes den spával zasunut v širokých skulinách mezi krytinou a nosním trámovinou, kde věděl, že mu všechni dají pokoj, v noci pro čistou radost zpohybujíc se přehoupl přes několik střech a pak si někde našel rovinu, na níž tak pěkně hrál měsíc. Už dávno ho nebařilo zavést se nohami za okap, spustit se k podkovním oknům, zaťvat hůl a zasytílit bulvami na vyděšenou rodinu kolem stolu nebo na ubohou služebku, která s jednou svlečenou punčochou v ruce snila o husarech. Svět se měnil, ale on zůstával tyž, protože než je velmi málo fantazie. Byl jednoduchý. Byl ze staré školy.

Nikdy si nelámal hlavu, proč lidé občas vylézají z vikýřů stejně jako on, krytí nocí a obtížení ranci. Měl za to, že je to baví, stejně jako i jeho havíř noční cesty po střechách, a než se definitivně spokojil s fakty, a to už bylo hodně dřív, leckdy zapřemýšlel, proč si vybrali zrovna tuhle zábabu, když potmě tak špatně vidí. Když zaťval hůl na takového člověka s rancem, už před léty, a ten bloupák se lekl a sletěl dolů. Vikýřník měl pak mnoho práce a musel dlouho kvát hůl, než vystrašil z půdy všechny ty lidi, kteří pak přišli naboru s lucernami, vedeni tlustým mužem s opeřeným kloboukem a šerpou, a šourali osklívnými rezatými halapartnami do prostor mezi trámy. Ale to už bylo dřív. Od té doby to nedělal. Chápal mít klid, a taky ho měl.

Vikýř těsně včele něho zavrzal v závesu a trám se pomalu zvedal. Zase jeden. No pochopitelně. Napřed vystrčil

hlavu, rozhlédl se pitomýma, nevidomýma lidskýma očima, vytáhl za sebe ranec a se směšnou neobratností se drápal po komínové lávce k přechodu na sousední dům a odtamtud pavláci dolů do průjezdu. Byl trapný. Zaťvat hůl a je dole.

Vikýřník se ani nepohnul. Prachem a pavučinami byl zbarven do tmavočeda, takže téměř splýval se zelenou krytinou i v těch pěkných, jasných a teplých paprscích měsíce. Leželo se mu poholně. Kdyby chtěl změnit polohu, zbytečně by chrastil kloubnatým tělem po hřebaté krytině. Sotva stačil okusit teplé pobory měsíční noci, v rámci vikýře se objevila další hlava. Dnes jsou zvláště obzvláště agilní. Vikýřník čekal, že také vytáhne ranec. Nevytáhl. Vylezl sám, bez rance, a trochu obratněji než ten před ním, stiskl před sebe protivným žlutým světlem a vydal se po komínové lávce. Ve světle měsíce mu blýskaly knoflíky, naleštěné boty a ještě cosi na ramenou. Šel opatrně.

Byl už těsně nad vikýřníkem, který pozoroval chůzi jeho lesklých bot. Přejde a bude pokoj. Pfešly jich už spousty.

A pak se udrolil kousek trouchnivé lávky těsně při okraji. Jedna botá se ocitla ve vzduchu.

"Hů!" zaťval vikýřník, a zatnul drápy nohou do krytiny, vztyčil se v celé své výši. "Hů!" troubil ze vši slyš, "hů, hů, hů!"

Strašně se bál, že ten člověk uklouzne a šlapne mu na hlavu.

Člověk ale naštěstí udržel balanc. Několikrát zavrávoril, pak se opěl zády o železné zábradlí můstku, vytáhl cosi lesklého a evak tím v jedné ruce.

"Stát!" řekl, "a ruce vzhůru, nebo stíhlím."

Vikýřník se zkroutil do uzáviku. Prosmýkl se pod lávkou na druhou stranu, ale i tam ho hledalo to protivné žluté světlo a člověk na lávce opakoval výzvu. Vikýřník pomalu zvedal ruce k měsíci.

Věděl, co je to stíflit, a neměl to rád. Měl z toho strach. Není to tak dřív, co se lidé bonili po jeho střechách, lezli nahoru a padali dolů a divně věci syčely a bouchaly a nedaly mu spát. Cosi proletělo tehdy střechou těsně nad ním a udělalo to do trámu díru, že by tam strčil palec. Pak toho nechali. Ale bylo to protivné, a než by k tomu zase nechal dojít, byl ochotem vyhovět třeba i tak nesmyslnému požadavku, na jakém trval člověk na lávce.

"Hů!" zahýkal ještě jednou, pro jistotu, jestli to snad zabere. Nezabalo. Pak vystoupil do světla.

Podporučík vykukl a málem upustil pistoli i svítilnu. Bylo to tak neočekávané a tak osklívné, vypadalo to jako ohromný pavouk se čtyřmi končetinami nebo jako sedivá přerostlá kostra.

Bulvy to mělo jako mléčné žárovky a z obou stran malé kulaté šešule tomu viselo pář dlouhých uprášených chlupů skoro až na ramena, jenž skutečná ramena to zase nemělo. Zvednuté ruce tomu rostly jakoby rovnou z krku. Nemělo to pořádný hrudník. Bylo to celé nějak sujtajbl, doslova tak.

Podporučík trapně věděl, že na tu střechu nemusel lezti, a rozhodně už ne sám. Ale té půdařiny bylo poslední dobou víc než zdrávo, a není nic přijemného poslouchat každou chvíli starého, jak říká: "Áno, vřízený soudruhu, je to vskutku podivné, leč půdaři kradou věšinou na půdách. Vy si to třeba nedovedete představit, ale vězte mi, fakt!" Nějakému strejci, který má rok do penze, by to možná bylo jedno, protože mu všechni mohou a tak podobně, ale mladý člověk to věšinou chce někomu dotáhnout. A podporučík to chtěl někomu dotáhnout. Přívykl představuje, že to někomu dotáhne. Božena tomu také přívykla a říkala, že se musí snažit, aby měl úspěch, když už se k tomu dal. Pro osmdvacetiletého chlapa je smutné zkaňkat se na tom, že někdo krade po půdách a že krade dobré. Určitě budou mít s Boženou ještě další děti a nechce, aby jeho děti měly tátu, který to nikam nedotáhl. Mít tátu, který to někomu dotáhl, je vždycky výhodná věc. A každý se přece musí starat o děti. Je to povinnost.

Ale nemá smysl stát na střeše a mítit na tu ohavu, která se vlastně nestaví na odpov. Sklonil zbraň a zastrčil ji do pouzdra.

"Můžete dát ruce dolů," řekl.

Vikýřník spustil paže podél čárovitého těla. Te by mohl utéci. Jakmile vyběhne na hřeben a sebehne na druhou stranu, dostane se odtamtud po okapu, kam bude chtít. Ale tohle ho trochu bavilo. Ještě nikdy ho nikdo přímo neoslovil. Ještě s ním vlastně nikdo nikdy nemluvil. Někdy ho to mrzelo. Naslouchal často lidem, jak miloval, znal smysl slov a sám si to někdy jen tak zkoušel. Šlo mu to, jenomže mluvit si jen tak sám pro sebe nebylo přece jen to pravé.

Podporučík odkašlal. Byl na rozpácích. Sáhl do kapsy blázy, vytáhl krabičku cigaret a napřáhl ruku k tomu stvoření před sebou. Vikýřník se ani nepohnul. Nepříjal ani neodmrstil. Nevěděl, o co jde. Podporučík stáhl ruku zpět, vybral si cigaretu a škril zápalou. Vikýřník se skrčil. Ze by mu ten člověk přece jen chtěl ublížit? Oheň neměl rád. Ohni nověfil.

Podporučík znova odkašlal a potáhl z cigarety.

"Promiňte," řekl, "ale asi jsem vás potmě spletl s někým jiným. Není to směšné? Já tady totiž jdu po zlodějně. Někdo dělá tady v okolí soustavné půdy. Já to nedovedu pochopit. Těch pár cejch přece nemůže dneska nikoho vytřhnout, zvláš když si spočtete to riziko. Nezdí se vám? Ale to už je každého věc. Bute tak hodný, nelezl tady před chvílí někdo vikýřem ven?"

"Lezl," řekl Vikýřník. Člověk na lavičce mu imponoval, protože se ho nebál a rozprávěl s ním zdvořile.

Chtěl ještě dodat, že ten, který lezl před chvílí ven, měl ranec, ale pak si to rozmyslel. Chytrý člověk, který se nebojí strašidel, jistě ví, že skoro všichni lidé na střechách mají v noci rance.

"Jak vypadal? Mohl byste ho popsat?"

"Vypadal jako člověk," pravil Vikýřník. "Myslím, že to byl člověk. Je to velice pravděpodobné."

"Jak to myslíte?"

"Měl ranec."

"Aha. Kudy lezl?"

"Tady odtud, pak po lavičce a druhou stranou dolů přes pavlač."

Podporučík se zamyslil. Nebyl tupý. Pochopitelně ho zajímalo, co tu dělá tahle příšera a co je to vůbec zač. Jenomže byl práve dost chytrý, aby se neptal na věci, jejichž znalost mu nemohla být k dobrému. Nepříšel chytat příšery, ale půdaře. Po příšerích se starý nesháněl.

"Vy tu žijete pořád?"

"Pořád," řekl Vikýřník. Ten člověk přece jen nebude tak chytrý, jak vypadá, protože se právě na samozřejmé věci.

Podporučík usedl na lavičku.

"Poje si sednout ke mně, a na vás nemusím hulákávat."

Hned si ale zapálil další cigaretu. Obával se, že něco, co je takhle špinavé, musí nutně strašlivě smrdět.

Vikýřník skokem přehoupal vzdálenost k lavičce a doskočil jednou nohou na její okraj, vytáhl se vzhůru a usedl vedle muže s blýskavými knoflíky. Podporučík zkonstatoval, že přízrak je sice příšerně škaredý, ale kupodivu nepáchní.

"Já mám k vám totiž prosbu," řekl.

"Je jsem jaksí v těžké situaci. Vy tady, jak říkáte, žijete pořád, ale já nemůžu, protože mám práci i dole. Kromě toho mám taky rodinu. Já mám osmiměsíčního kluka. Podívejte se," vytáhl fotografii.

Vikýřník věděl, že lidé strašně nadělají se svými mláďaty. Nechají se jimi tyranizovat a dělají na ně uuu a titíti, což sami na sebe dělají jen velice zlídka, a vše je velice obskakuje. Vikýřník to nedovedl pochopit, protože sám nikdy nebyl mládtem.

Nevěděl, co k tomu říci, a byl v rozpucích, protože se bál, že ten člověk si s ním říba už nebude chtít povídат.

Podporučík schoval fotografii do náprsní tašky. Předpokládal, že už projevil dostatek lidského vztahu ke svému protějšku, takže může začít mluvit k včeli.

"Víte, já bych jednou dle potřeboval od vás pomoc. Bylo by říba zjistit, kdo je ten člověk, který tady krade prádlo po pláštích, a vy jaksí... Zstanete to pochopitelně mezi námi, já vám, vy se říba bojíte narazit na předsudky, ale je to současně vaše povinnost nám pomoci."

Chtěl původně říci "občanská povinnost", jak tomu byl zvyklý, ale pak to neřekl. Příšera nejspíš nebude občan.

Vikýřníkovi to líchotilo. Byl to první člověk, který na něho promluvil.

"Co mohu pro vás učinit?" zeptal se. Zdálo se mu to zdvořilé. Těmito slovy malíř, který žil těsně pod střechou a před léty zemřel, výtával exekutora.

"Já bych jen potřeboval vědět," vysvětlil podporučík, "jak se ten zloděj jmenuje. O ostatní se už postarám."

"A proč se ho nezeptáte?" podivil se Vikýřník. Byl naivní, nemyslel to zle.

"Hebehe. Já se s ním těžko setkám. Vy máte větší možnost ho zastihnout."

Vikýřník pochopil, že když zjistí jméno člověka a rancem, prospěje člověku se zlatými knoflíky. Nechápal, co tři dva proti sobě mají. Nejdříve ze všeho se bál o svůj klid. Zdálo se, že lidé s rancem požívají ochranu ostatních lidí, protože tehdy dávno, když ten jeden leknutím spadl dolů, přišli ti ostatní naborci nejspíš proto, aby ho postili. Vikýřník si skutečně nejmínil ze všeho přál, aby se zas někdo hemžil na před s pochodní a halapartou.

"Co vám udělal ten člověk s rancem?" zeptal se opatrně.

"Mně nic," usmál se podporučík jeho naivitě, "ale je to zloděj. Krade. Bere věci, které mu nepatří."

Vikýřníkovi nikdy nic nepatřilo. Proto byl toho názoru, že má-li někdo něco, na čem mu záleží, má si to blídat. Snažil se to říci co nejdovoleněji. Podporučík zamrazilo. Jeho společník byl zřejmě nejenom ohyzdný, ale i naprostě nemorální. Ale co se dalo dělat. Potřeboval ho.

"To máte tak," vysvětlil, "když někdo něco má, na co si vydělává, nesmí mu to nikdo jiný brát. Když chce někdo něco mít, a je to cokoliv, musí si na to vydělat poctivě, to znamená, že to nesmí ani sebrat jinému, ani někoho donutit, aby se na něho díval."

Vikýřník mu přímo visel na ústech. Toho ho bavilo. Zdálo se mu, že svět je o mnoho zajímavější, pochopíme-li, jak je řízen.

"A co se ještě nesmí?"

Podporučík poznovu mírně zrozpačitěl. Nemohl přece příšeru vykládat trestní zákoník. Bylo to časově neúnosné, a krom toho se na to naprostě necitil.

"Nesmí se toho moc," pomyslil si. "Ale většinou se vás to tak dalece netýká. Nesmí se krást, po pláštích sni jinak, nesmí se zabít, nesmí se říkat něco, co není pravda, a nesmí se šídit lidí o něco, co jsme jim slibili, nebo využívat práci jiných pro sebe."

"A to věděl všichni lidé?"

"Vědělo všichni, ale některí z nich se tím nefidí. To jsou potom zlí lidé a všichni musí pomáhat k tomu, aby se jim takovýhle způsob života nedáfil."

Podporučík ještě nikdy tyhle věci nevykládal, a proto je vysvětloval tak, jako vykládáme dítěti,

Vikýřníkovi teď bylo jasné, že všichni ti lidé, kteří po léta lezli kolem něho s rancem, byli špatní, a litoval, že to nevěděl dřív. Rekl si, že ten, který tehdy spadl, se ho lekl proto, že to byl zlý člověk, a tentokrát že se ho nebojí, protože to zlý člověk není a jistě nedělá nic z toho, co slušní lidé nedělají.

Výsledek této úvahy vyústil v největší nabídku jeho života:

"Až jsem přijde příště, udělám hůl!" zařval své hůl s takovou vehemencí, že podporučík málem spadl z lavičky, "on se lekne, spadne dolů a bude od něho pokoj. Checate?"

"To není říba," řekl podporučík. "Stačí zjistit jméno. To bude lepší."

Nemluvě o naprostém nedostatku krvlačnosti, vedla ho k tomuto stanovisku praktická úvaha. Hajný je arcí odměněn, přinese-li pouze kočičí čenich, a nikdo se ho neptá, jak kočka zahynula. Starý však vyžaduje živého půdaře. S čenichem půdaře, který se zabil pádem ze střechy, by ho jistě vyhnal.

"A budete mít radost?"

"O mně není. Je to zájem společnosti. Ale já budu mít pochopitelně taky radost. Tak jsme tedy dohodnuti. Já sem přijdu každou noc touhle dobou, budu na vás čekat na téhle lavičce a vy mi povíte, co jste zjistili."

Překonal odpór a natáhl k příšeru ruku v kožené rukavici. Vikýřník nerozuměl, ale nebál se, protože člověk, který s ním rozprávěl o světě lidí, byl jeho přítel. Nechal stisknout svou drápovitou kondenzantu kůži rukavice. Podporučík se zvedl a zamnul si rukama prostydlo kolena. Bylo ráno. Svítalo mezi komínky.

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLÉ

Ešte neutichli veľkonočné spevy, ešte sa nastačilo zabudnúť na polievačku a iné veľkonočné zvyky, a už sa ohlásili sviatky dvoch svätcov, Vojtecha a Jura, ktorí mali v poverových predstavách a zvykoch k začínajúcemu sa poľnohospodárskemu roku neobyčajný význam. "Na svätého Vojtecha príde poteca", vravievali niektorí spišskí rolníci. V ten deň začínali vyháňať dobytok a ovce na pašu.

Kedysi vyháňanie dobytka, samozrejmejšie prvý, bolo na dedine významnou udalosťou a spájali sa s tým rôzne zvyky a obrady, ktoré mali dobytok uchrániť pred neštastím a zabezpečiť úspešný chov. V deň vyháňania gazdina vošla do maštale a pokropila ju svätenou vodou. Potom vošiel gazda a každému hoviadkam urobil na čele znamenie kríža a odviazal od valova. Predtým však položil k prahu hrubú retaz na znamenie, aby sa dobytok prechádzajúci

Ohrávanie májov v Kacvíne. Foto: J. P.

JARNÉ ĽUDOVÉ ZVYKY

cez ňu držal na paši vždy spolu ako ohnivá v retazi. Na dvore gazdiná každý kus pokropila svätenou vodou a na Orave aj okadila. Pokropila tiež pastiera, ktorému zároveň pripravila do kapsy stravu - najčastejšie kus chleba so slaninou. V prvý deň pastier došiel i niekoľko vajíčok, ktoré potom na pastvine kotúšal popod kravy, aby sa po celý rok dobre pasli a boli okrúhle ako tie vajíčka. Pastieri ženúci dobytok mali niekedy posvätený bič. Totiž v niektorých obciach na Orave a Spiši sa zaužíval zvyk, že pastier buď gazda uplietol cez pôst bič, ktorým obviazal zvláštok bahniatok a na Kvetnú nedelu boli spolu posvätené. Treba často poznamenať, že voľakevery všetci gazdovia začínali dobytok vyháňať na pašu v ten istý deň. Keď pastieri dobytok hnali, ludia vychádzali na ulicu, aby videli, aké kto má kravy, či dobre odchované alebo chudé - "ako skrabacký" - takéto pripomienanie používali.

Veľmi slávnostné bolo kedysi aj začínanie jarných poľných prác, najmä orby. Ráno si gazda pripravil voz, naložil naň pluh, "koľca", brány, obrok pre koňa a vrečia s osivom. Keď zupriahol koňa a sadol na voz, vyšla gazdiná nesúca nádobu so svätenou vodou a niekoľko vetvičiek bahniatok posvätených na Kvetnú nedelu. Namočila vetvičky vo svätej vode a trikrát obišla zaprah a pokropila voz, koňa a gazdu. V niektorých obciach gazdiná zaprah aj okiadzala zelinami posvätenými na Turice. Potom jednu vetvičku zastokla

koňovi za chomút, druhú gazdovi za klobúk a ostatné zaviazala do šatky a dala na voz. Keď gazda prišiel na pole, pred začiatím

orby sa prežehnal a potom do prvej vybranej brázdy hodil niekoľko pukov posvätených bahniatok. Pred siatim vhodil

Jeden z oltárov pripravených v Kacvíne na Božie Telo. Foto: J. P.

bahniatku aj do osiva, do ktorého gazdiná už predtým primiešala trochu ovsa zo Štedrovečerného stola. Nikdy nedošlo k zmiešaniu rôznych druhov obilia, keďže ako prvý sa vždy sial ovs. To všetko malo zabezpečiť dobrú úrodu a chrániť obilie pred škodcami. Keď sa večer oráči vracali domov, pred domami ich už čakali ženy a dievčatá a každého poliali vodou ako na veľkonočný pondelok.

Pred Vojtechom chodievali bačovia zaoberejúci sa Ľudovým liečením a magickými úkonomi zbierať liečivé rastliny a hady. Kto našiel hada, mal ho dať do zeme a na to miesto zasadí Česnak. Ten vraj treba pravidelne dávať koňom do ovsa a sečky, aby boli močné. Keď zase gazda zapletol do bičiska hadí jazyk, kone mu vraj nikdy neustali.

V niektorých spišských obciach na Slovensku bol zaujímavý zvyk spojený so sviatkom Nanebevstúpenia. Očakávali ho zvlášt dievčatá, ktoré skončili povinnú školsku dochádzku, keďže v ten deň po prvý raz vystúpili verejne v odevi dospelých dievok. Od tohto dňa stáli buď sedávali v kostole spolu s dospelými dievčami. Mohli tiež chodiť s mládencami, zúčastňovať sa na tančených zábavách a slávnostiah, ktoré organizovala dospelá mládež.

Na siedmu sobotu, nedeľu a pondelok po Veľkej noci pripadajú Turice. Majú mnohoraké pomenovanie. Na Spiši buď Orave sa volajú ľefone švionty, inde sv. Ducha buď svitodušné sviatky, v Liptove Rusadle a pod. Na turičné sviatky bolo zvykom zdobiť domy - vešať nad vchod do domu, do maštale, sýpky a stodoly venčeky uvité z magických bylín,

pripadne kyticu kvetov alebo jednoducho konáre zo smreka, ješte, lípy alebo liesky. Májenie príbytkov a hospodárskych budov na gazdovstve malo ochranný význam pred nečistými silami ale aj pred bleskmi. Na Orave a v niektorých obciach Spišskej Magury bol zvyk zapaloval vysoko nad dedinou ohně, ktoré snáď nadväzovali na niekdajšie jurské ohně a mali podobný význam ako sobotky pred sv. Jánom. Dnes sa s tým už nestravame.

Naproti tomu zachoval sa u nás ďalší zvyk, bez ktorého - ako niektorí hovoria - by Turice neboli Turicami. Ide o stavanie a ohrávanie májov. Vôfakedy mládenci stavali smrekové čiže máje, ako ich na Spiši a Orave nazývajú. Neskor, keď smrekovcov začalo ubúdať, začali stavat mladé smrečky, neskôr oble a dnessa v niektorých obciach opäť vrstvili k smrečkom.

Ako takéto stavanie májov vyzeralo? Pamäťam sa z mladých rokov, že mládenci dva až tri dni pred sviatkami zapriahli kone do vozov a išli do hory stínaťa zvážiat máje. Pozvážali ich niekde na kraj obce a v noči zo soboty na turičnú nedeľu stavali pred každým domom, kde mali dievčatá. Máj dostalo prakticky každé dievča, od najstaršieho po najmladšie, ba aj nemluvňatá. Nezriedka museli ísť na výzvedy, aby sa dozvedeli, komu sa narodilo dievča. Niekde stálo pred domom šesť, sedem, až viac májov rôznej výšky, závisle od počtu a veku dievčat. Mládenci stavali máje najprv svojim dievčatám a každý sa snažil, aby ten jeho máj bol najkrajší.

Okrem nich mládenci postavili v obci aj niekoľko veľkých májov, nezriedka aj viac ako dvadsať metrových, ktoré na biele

očistili a len na vrchu ich nechali rozvetvené a ozdobené. Takéto máje stavali obyčajne pred kostolom, školou, krémou, obchodom a richtárovým domom. Stavanie májov bolo tužkou prácou. Každý musel pekne stáť, preto ich bolo treba poriadne zakopat. Zato v nedeľu ráno mohli ich dievčatá obdivovať v plnej krásce a chváliť sa, že ten jej je najkrajší.

Na druhý turičný sviatok sa konalo t. zv. ohrávanie májov. Mládenci sa zišli na konci dediny a odtiaľ sa so spevom a muzikou pobrali cez obec. Zastavili sa pred každým domom, kde postavili máje a kde ich už čakali dievčatá a ostatní domáci. Mládenci im zaspievali, zahrali a zatancovali s každým dievčatom, dokonca i tým najmenším. Samozrejme dievča za máj muselo zaplatiť. So sprievodom šiel aj mládencov prestrojený za Cigána, ktorý pred každým domom vystájal, obširnal sa okolo tančujúcich, nazrel i do domu a kde sa dalo, snažil sa nejakú vec "ukradnúť", ktorú večer majiteľ musel vykúpiť. Taktiež občasli ohrávaci celú dedinu. Večera sa konala tančená zábava pre celú obec.

Desať dní po Turiciach pripadá Božie Telo. V niektorých dedinách, napr. v Harkabuze, svätili vtedy vence, ktoré potom vešali pod strechou. Verili, že vtedy do domu blesk neudrie. Dnes v deň Božieho Tela sa vyzdobuje celá dedina. Je už tradíciou, že na priesomí niektorých domov Ľudia stavajú oltáre, inf vystavujú v obliekoch sväté obrazy. Potom sa pohne cez obec procesia veriacich a pri každom oltári sa koná pobožnosť.

J.S.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

Kto ským na turičnú zábavu už je dohodnuté.
Záber zo slovenského Spiša.

DUŠAN SLOBODNÍK

PARAGRAF: POLÁRNY KRUH.

POKRAČOVANIE Z ČÍSLA 4/93

Vyhovovala mi vzrušená atmosféra, aká viedla na skúškach, o predstaveniach ani nehovoril. Malisme pocit, že robíme čosi, čo sprijemňuje život všetkom - a aj nám. Publikum bolo veľmi, tleskali nám dlho a často tí istí ľudia prišli nielen na premiéru, ale aj na jednu-dve reprezenty.

Okrem vásťov boli návštěvníkmi na predstavení aj civilní zamestnanci zo zóny. Pre nich a ich rodinných príslušníkov to bolo výstan spestrenie života. V osade si vela kultúry neužili. Ráz za Štyri-päťmesiacov prišlo na stanici Šežam putovné kino, ktoré od rána do večera (zvyčajne v nedele) ponúkalo dva filmy. Avšak s premietacím prístrojom a "sálou" putoval dalej. My v Šežame a prirodene ani v režimnom tábore sme sa ku kinu nedostali.

Mrzelo nás, že sme s naším predstavením nemohli navštěvovať susedné tábory. Ale zrejme sa to nedalo uskutočniť pre nedostatok cest a dopravných prostriedkov. A najmä preto nie, lebo tábora vrchnosť nesúhlasila, aby sa neorganizované stretli súčasťi z tábora. Nik z nás vásťov nevedel, kolko tábora bolo v jednej správe. Ak súdím podľa rozľahlosti územia, ktoré mala na starosti "naša" hlavná správa tábora, mohlo ich byť tak štyridsať-päťdesiat. Ale to je len odhad. Špecifika táborej správy, ktorá usmerňovala aj tabor v Šežame bolo, že jednotlivé tábory sa nachádzali pozdĺž jedinej železničnej trasy z Kotlusu do Vorkuty.

Neznamená to, že tábory boli pátrami od "civilnej" trate, hoci ani tomu sa dobre známi zriaďovatelia nijako programovo nebránili. Archangelská oblast a Komi ASSR, kadiaľ trasa prechádzala, nie sú nijakým výletným miestom a pre turistov boli tiež končiny uzavreté. Aj keby neexistovala táto oficiálna zábrana vstupe do oblasti okolo trate, nemyslím si, že by sa tam hrnulo vela ľudí, aby sa kochali krásami tundry. Tundra svoju prapôvodnú krásu nepochybne má, ale samá ľudia by sem turistov nepritiahla. A ani my vásťi sme neboli na jej krásu "naprogramovaní". Tundra je pre vásťa predovšetkým ťažkým, nevýhľadným, vysilujúcim pracoviskom. Väčšinu nemôže vychutnávať zdravý vzduch, aj ten je pre nás vzduchom neslobody.

Rozhodne sa však tábory - pobudoval som v siedmich - nachádzajú pri trati, nanajvýš tri-štyri kilometre od nej. S každým táborem ma spájajú iné spomienky.

Zážitok z tretieho tábora rovnakej táborej správy bol zase celkom iný a nijako nedávať s existenciou banditských klanov. Obec, vedeľ ktorej sa nachádzal tento obyčajný tábor, sa nazýva Solvyčegodsk. Špecialisti, čo sa zaobrali revolučným hnutím v církev Rusku, si možno sponzorú, že Solvyčegodsk bol jedným z miest vyhnanstva aj pre Stalina.

Stalin, postupne zhavovaný nánosov o jeho hrdinskéj mladosti a živote, vratane legendy o bezchybnom správaní vo vyhnanstvách, dozviedal žil v severnom Solvyčegodsku nepomerne lepšie ako ti, ktorí sa sem dostali v tridsiatych a ďalších rokoch našho storočia, keď sa niekdajšie vyhnanecke miesta "obchátili" v scenériu tábora.

Neviem, či sa Stalin pričinil o vznik konkrétnego solvyčegodského tábora (asi nie), ale to, že celá hustá sieť tábora, ktorá pokryla Sovietsky svetliz a jeho najmä klimaticky najhoršie územie, nevznikla bez Stalinovalia, ba na základe jeho priamej direktív, o tom sa pochybovať nedá. Dnes už o Stalini a stalinizme vyšlo najavo toľko otriasných faktov, že predchádzajúce domienky z čias, keď som tabor "zmlúta" spoznával ja, sa zmenili na istotu a realitu, veru strašnejšiu, ako mi ju mohli tlmočiť aj najskúsenejší väzni, pretože si poznali len časť pravdy.

Solvyčegodský tábor bol účtovníckou ústrednou táborej správy, do ktorej patril aj Šežam. Mesiac čo mesiac ta pred prvým cestoval nás hlavný účtovník, aby odovzdal výkazy o ekonomickej činnosti Šežamského tábora a robil uzávierku.

Raz však ochorel a účtovnícka povinnosť pripadla mnemu. Keď som sa dozvedel, že mám ísť do Solvyčegodská, potčíl som sa. Vedel som, že ma tých výše dvesto kilometrov nebudeš vieť vo vŕšenskom vagóne. Dychtivo som čakal deň D. Vybaobili sa potrebné doklady, na strážnici ma čakali dva uniformovaní (načo okolky, načo si bráciavkov) dozorcovia a pobrali sme sa k vlaku.

Vo vlaku som si sadol do otvoreného kupé, moji dozorcovia (revolvery mali diskrétnu skrytie) sedeli vedľa mňa. Začala sa moja jediná slobodná cesta vlakom.

Onedlho vošli do kupé dva ozbrojeni vojaci a začali dôkladnú zádrapčívú kontrolu dokladov všetkých cestujúcich. Keď vojaci došli k mnemu a pýtali sa osobné doklady, ukázal som na susedov. Kontrolórí si všetko pozorne prečítali a šli ďalej. Obzeral som si krajinu, unikajúce stromy, počúval som útržky rozhovorov. Bol to čudný pocit

takto cestovať; matilúžiu slobody. Čažko si ten pocit môže predstaviť človek, ktorý nezpoznať iné dopravné prostriedky, konkrétnie také, aké sa nadľho stali majím ťidelom: nákladné a väzenské vagóny.

Radosť z cesty mi kalilo jedno. Vedel som, že Šežamský tábor sa ide rušiť, že ma čaká iná skúsenosť, sctva lepšia než tá, akú mi ponúkol Šežam.

Musím povedať, že hlavný účtovník táborej správy v Solvyčegodsku (exväčiel) bol vtedy a mojim bilančným výkonom spokojný. Vedel, že Šežam idú rušiť, prehováral ma, aby som prešiel pracovisko Solvyčegodská, slúboval, že to vybaví. Už predtým mi môj hlavný účtovník povedal, že ſéf zo Solvyčegodská vplyv má.

O pári týždňov po služobnej ceste do Solvyčegodská skutočne nastalo neodvratné. Príkaz zrušiť Šežamskú nemocnicu, jej šeststo zdravých, rekonvalescentných i chorých obyvateľov premiestnil inam.

Pre mňa to znamenalo rozlúčku s mnohými priateľmi. Využil som možnosti, ktoré sa využívali, a požiadal som lekárov, aby ma po zrušení tábora poslali ako pacienta do tábora v Urdome, kde bol takisto nemocničný tábor.

Bola pochmúrna neskora jesenná či zimná rok 1949. Ostali sme v tábore už len asi Štyria. Našou čižomou bolo účtovnícky uzavrieť agendu tábora. Pamäťam sa, že vypli aj elektrinu a večer sme sedávali pri sviečkach. Nálada bola ozaj dušičková. Predvystavbu režimného tábora bolo aj to, že nás Štyroch na noc zamykali a barak strážili. Strážne veže a reflektory na nich už nefungovali a vedenie strižnej služby nechcelo rizikovať.

Končila sa jedna etapa môjho života. Vedel som, že lepšie sa už mať nebudem. Ale beh vecí som nemal možnosť ovplyvniť a zmeniť.

JE - 1 - 295

Cesta bola dlhá. Podľa hodín strávených vo vlaku (mal som šťastie, lebo v kupé, kam ma zavreli, boli len traja väzni, takže miesta bolo dosť) som zistil, že to mohlo byť do šeststo kilometrov. Neskôr, už doma po návrate, som si to overil aj podľa mapy.

Stanica, kde ma po podpísaní príslušných odovzdávaczo-preberacích protokolov vysadili, mala exotický znejúce meno Abez. Režimný tábor ma "pozdravil" tým, že na stanici ma čakali až traja ozbrojeni. Jeden kráčal predo mnou, aby som si nemusel lámať hlavu, kadiaľ ísť, dva sa so samopalmi pochodovali za mnou.

Abez - ako som sa neskôr mohol presvedčiť - bolo malé mestečko, postavené (nemusíte hľadáť číslo) na večne zamrznutej pôde. Nachádzalo sa v tesnej blízkosti polárneho kruhu a šeststokilometrový rozdiel bol cítelný: zimy tu boli podstatne chladnejšie ako v Šesťmiči v Urdome.

Večne zamrznutá pôda, na ktorej stáli domy Abeza, bola pre nás, väzňov, veľkým utrpením. Aj v lete - krátkom, ale horúcom - keď stavebná aktivity vrcholila, sa štipcom alebo čakanom dalo prekopať len do hlbky najviac päťdesiatich-šestdesiatich centimetrov. Pod touto vrstvou sa začínala večne zamrznutá pôda a každý centimeter navyše, do ktorého nás projektanti (a ich sprostredkovatelia, vedúci pracovných brigád) náutili, bol mukou. Museli sme klásiť vatrky a čakať, kým si páľava neporadí so zamrznutou pôdou.

Pravda, objektívne musím povedať, že projektanti a ani vedúci brigád nechceli od nás nemožné: skôr sa usilovali tými centimetrami navyše zabezpečiť proti možným výhradám za nedbanlivú prácu.

Daným klimatickým podmienkam sa prispôsobovala aj výstavba, ktorú sme my väzni robili. Domky neboli podpívané, hlavným materiálom na základy a napokon aj na vlastnú konštrukciu stavieb bolo drevo. Museli ho privážať z južnejších končín, okolo Abeza už lesy neboli.

Trochu som však predbehol udalosti. Možno aj preto, aby som pripomenoval, že aj Abez bol mestom, kde žili ľudia. Eskortujúci ma priviedli do tábora. Po overení meno, dátu narodenia, výšky trestu, paragrafu, podľa ktorého ma súdili (bola to bežná procedúra, opakovala sa pri každom prichode do nového tábora), ma poslali do baraku späť.

Na druhý deň som mal voľno. Pridelili mi väzenské číslo. V ruštine znelo E - 1 - 295, teda v našej transkripcii JE - 1 - 295. Číslo musel mať väzeň - na to ma ako nováčika v režimnom tábore upozornili - vždy pripevnené na chrbe spodného prešívaneho kabáta (toto, čo sa v ruštine výstižne nazýva "telogrejka" - "obrievač tela") alebo dlhého prešívaneho zimného kabáta (ten sa v ruštine nazýva "bušlat" a vo väzenskom žargóne sa pri tejto životne dôležitej súčasti odevu vytvorilo aj spojenie "derevianyy bušlat", teda z dreva zhlobená trubla. Mimočodom, takýto luxus sa v režimnom tábore nepostavoval: "truhľou" bola pre nebožtska zem, plytká jama a na nej kolík s väzenským číslom. Tak sa obyvateľ režimného tábora stával číslom nie len za života, ale ostával ním aj po smrti).

Koho prichytili v tábore bez čísla (vyfusoval som dva kusy látky s "mojím" číslom), potrestali ho karcerom. Usiloval som sa vyhnúť tejto obávanej cele, kde bol trestom hlad, ale najmä chlad, a tak som predpisy neporušoval - nechadol som bez identifikačného znaku, podľa ktorého na nás pokrikovali aj dozorcovia v zóne, aj strážní na pracoviskách mimo zónu.

Hlavný pridelovač tábora ma určil do konkrétnej pracovnej brigády. Povedal mi, do ktorého baraku sa mám nasahovať i meno vedúceho brigády. Čakanie na návrat brigády z práce som si krátil zo znamovacou prechádzkou po tábore. Tábor bol ēisto mužský, podľa počtu barakov a ich rozmerov som odhadol, že tu môže byť asi tisíc dvesto väzňov. Za dvojma radmi klasických táborevých osnatých drôtov bolo asi v kilometrovej vzdialnosti vidieť kontúry ďalšieho tábora, z inej strany obdĺžnikovej zóny bol zasa - takisto asi v kilometrovej, poldruhakilometrovej vzdialnosti - iný tábor. Neskôr mi povedali, že tam sú ženy, odsúdené za politické prečiny. Dovedno bolo v Abeze piat'-šesťtábarov, teda dokopy asi šesťdesať väzňov.

Kontakt medzi tábormi neexistoval. Už po čase, po mojom intenzívnom pátraní mi ktoši, koho predisponovali z jedného abeckého tábora do druhého (zavŕši sa s jednotlivcami také ročady roobili), povedal, že v susednom štvrtom tábore (my sme boli dvojka), v tom, ktorý som si všimol po príchode ako prvý, je aj jeden Slovák.

Môj informátor patril k početnej vrstve inteligentov, aká sa zišla v každom režimnom tábore, a tak mi veda o krajanovi povedal aj niektoré podrobnosti. Údajne sa volá Javorek. Ten muž, čo sa s ním poznal, si dokonca pripomímal, že je od mesta "Vrútok" (teda Vrútky), a veda aj to, že páter Javorek bol vedúcim pracovníkom vatikánskeho Collegium russicum - Ruského kolégia. Zrejme - to nevedal ani muž, čo mi o pátri Javorkovi rozprával - priviedli pátra do Sovietskeho zväzu povinnosti, vyplývajúce zo zamerania činnosti jeho inštitúcie. A tam ho - už nie zrejme, ale naisto - zatkli. O osude pátra Javorka neviem nič. Pokúšal som sa dostať do štvrtého tábora, strieľne som sa chcel stretnúť s niekym zo Slovenska, ale nijako sa to nedalo uskutočniť. Neviem, či ostal nažive, neviem, či sa vrátil domov alebo do Ríma. Domov s nami nepricestoval - myslím na rok 1953.

Začal sa teda môj život v režimnom tábore. Stal som sa - pre administráciu, pre dozorcov a pre vojakov eskorty číslom JE - 1 - 295. Bol to úmorný, vyčerpávajúci život. Pracovali sme pra-

kicky 28-29 dní v mesiaci. Len vefini zriedka sa nám ušlo voľno, aj to sme museli do istého času tráť spoločne v baraku, keby si pridelovač práce zmyslel, že niekde čosi haperuje, a poslal po nás. Dodnes si pamäťam, ako sme nenávideli tieto zaskakovania, ktoré nás nezbavovali povinnosti na druhý deň znova ísť na desať-dvanásť hodinovú šichtu. Pomaly sme sa dvihali z pričí, zlostne sa obliekali.

Nemôžem však povedať, že sme robili prácu zbytočnú, napríklad prekladanie kameňov z jedného miesta na druhé a potom zase odiaľ nazad. Dosť bolo aj práce potrebnej. Mestečko sa rozrástalo, bolo treba stavať nové domy, a to patrilo k "výsadárn" väzňov.

V zime, keď stavebný ruch predsa ochaboval (aj preto, že dni boli krátki), bol našim verejným nepriateľom číslo jeden sneh. Udržiavalí sme cesty a chodníky v mestečku a v tábore (naštastie snehu bolo toľko, že zakryl dosky a tabule s heslami), starali sa o dodávky vody do kuchyne a kúpeľu, chodili sme pomáhať do mestskej velkopékárne, kde sa pekol aj tažký, vodou nasýtený chlieb pre tábory. To bola tá najprejemnejšia z možných práce, lebo sme sa mohli najesť aspoň chleba a s chutou sme pilí aj kvass, osviežujúci, kyslý nápoj, ktorý je "vedľajším produktem" pri výrobe chleba.

Abez našťaste neboli z hľadiska zimy celkom extrémnym pásmom. Tí, čo sa k nám dostali z Vorkuty, vzdialenej od Abeza asi 200-300 kilometrov na sever, nám rozprávali o hrôzach zimného pobytu v tamojších táborech, určených predovšetkým na obsluhu baní.

Ked' sa strhla snehová vichrica, a to bol jav na severe dosť častý, pretože vetriku nestáli v ceste kopce ani stromy (tie nerastli už v našich končinách, z flóry boli najrozšírenejšie takzvané trpasličie brezy, ktorým vietor a chlad bránil vyrásť), trpeli sme aj my a na pochode do jedálne a na pracoviská vo vnútri tábora, ktoré zabezpečovali chod tohto hospodárskeho mechanizmu, sme sa držali v zovretom šiku za ruky.

Vo Vorkute však boli pozdĺž chodníkov vedúcich do jedálne a - pardon - latrín natahnuté povrazy a počas vichrice ti, čo museli vystúpiť z baraku, posúvali sa tak, že sa povrazov pevne držali. Podľa rozprávania ľudí, ktorí to zaklísili na vlastnej koži, bola taká výprava z baraka skutočným utrpením. Napriek povrazom sa počas vichrice niekedy stávali nečastia: mnichov skôr vychádzky do závesov a niektoré telia sa našli až po skončení vichrice, ktorí neraz trvala aj viac dní.

POKRAČOVANIE NA STR. 22

ČO JE SMIEŠNE?

Technika prenášania informácií pokročila veľmi ďaleko. Vďaka satelitným prenosom môžeme byt priamymi svedkami udalostí, ktoré sa dejú i kdeko na druhom konci sveta. Iba onlečo pomališia je tlač, ale aj tá veľmi pohotovo reaguje na každú významnejšiu udalosť dokonca v najďalšom kúte našej zemegule.

Je taký časopis "Na Spisu", ktorý sa označuje za noviny Zväzu polského Spiša. V poslednom období sú tých všetkých orgánov a neorgánov lenko namnožilo, že už nevedno, čo komu patrí a aké majú zameranie. Nečudo, že im začínajú chýbať témy a tak zabývajú kde a do koho sa len dá. Až nemala čím zaplniť svoje stránky aj redakcia spomínaného časopisu "Na Spisu", ktorá sa v č. 9 z min. roka pustila i do Života, komentujúc list M. Kuffovej uverejnený v januárovom čísle nášho časopisu, ako aj krajanské odpovede na tento list. Článok má názov "Kto tu winowaty - historia tajemniczego gestu". Predpokladám, že "pohotové" komentovanie listu zo Života spred tri štvrti roka malo očividnú cieľ: narušiť pokoj a podnietiť konflikty.

Myslim si, že takýto novopečený časopis mal by sa ešte len učiť, ako a čo má písat. My sa doňho ani do jeho organizácie nestúpame a nechceme, aby sa oni miešali do našich problémov. Nás Život je venovaný krajanskej problematike a za tých 35 rokov jeho vychádzania sa ešte nestalo, aby ublížil na cti občanom poľskej národnosti v tejto republike budúcej na Spiši a Orave.

Autor spomínaného článku píše, že nechápe, prečo redakcia a organizátori časopisu adresujú ho čitateľom, ktorí ho nečítajú, a keď ho odoberajú. Je to samozrejme lož. Som jednoduchý človek, ale Život odoberám od samého začiatku a prečítam ho od prvej do poslednej stránky. Čítajú ho aj moji bližní i ďalší susedia, s ktorými neraz diskutujeme o niektorých zaujímavých článkoch. Redaktori "Na Spisu" malí by sa skôr starat o svoj časopis vychádzajúci v náklade 700 výtlačkov, či a kto ho predpláca. Aby si zabezpečili aký taký odbyt, angažujú školy, ktoré nútia žiakov predplácať časopis. Viem to z vlastnej skúsenosti, lebo mám školopoviné deti. A čo si mám myslieť o viličanskom časopisu do obchodov, aby ho tam predávali. Sám poznám niekoľkých pracovníkov obchodov, ktorí ho už nechcú prijsť, lebo sa z nich ľudia smejú, že robia biznes na lapičanských

novinách. Videl som tiež väčšie množstvo minuloročných čísel v knihkupectvách, ktoré tam ležali nepredané. Redakcia sa teda nemá čím pochváliť.

Autor článku ďalej píše, že ľudia Život nečítajú preto, lebo nerozumejú slovenskému jazyku, v ktorom je časopis písaný, keže bežne rozprávajú po poľsky. Pravdaže autor sa tu prejavil ako jazykový odborník alebo skôr absolútny ignorant, ktorý nedokáže odlišiť poľský jazyk od spišského nárečia, akým fakticky tunajší ľudia rozprávajú. Každý o tom dobre vie, ne treba byť jazykovedcom. Ostatne nikto tomuto autorovi "objavu" neuverí, dokonca ani ti, čo sa u nás hľásia k poľskej národnosti. Chcem ešte dodáť, že autor tvrdí, že Život číta len elita - že k žindnej elite nepatrím, a nielen ja. Som obyčajný človek so základným vzdelaním, podobne ako naši alši predplatitelia, a vysprosim si, aby ma kto kvôli mojim záujmom a presvedčeniu zaradil k elitám. Napokon odoberatelia Života nie sú negramotní a slovenčine rozumejú, lebo v opačnom prípade by to autor mohol tvrdiť aj o odoberateľoch "Na Spisu", ktorí predsa v každodennom styku používajú len a len to isté spišské nárečie. A to by si určite nedovolil.

Ako som už spomenul, autor sa v článku zaoberá listom M. Kuffovej týkajúcim sa náboženskej otázky a komentuje krajanské odpovede na tento list. Mal by však vedieť, že keď na Petrovom stole bol pápež Ján XXIII., práve vtedy II. vatikánsky koncil rozhodol o zavedení bohoslužieb v národných jazykoch. Tým pádom i Slováci na Spiši a Orave získali právo na bohoslužby v slovenčine. Lenže cirkev v Poľsku im to právo upieraťa nútia ich modlit sa po poľsky. A tu je vlastne koreň celej veci.

Upieranie tohto práva sa všobec neznaďuje so slovami Ježiša Krista, ktorý svojim učením povedal: "Chodte a učte všetky národy..." Nepovedal však, že ich majú učiť len a len v poľskom jazyku. Zoslal na nich Ducha Svätého, ktorý ich naplnil a tak začali hľať Božie slovo všetkými jazykmi sveta. Nám však Metropolitná kúria v Krakove celé desaťročia upieraťa slovenské bohoslužby, akoby pre ňu Kristove slovo neplatili. Problém neboli ani v nedostatku kňazov ovládajúcich slovenský jazyk, keďže za tie desaťročia mnoho krajanských detí ukončilo kňazské semináre, lenže museli ťa pracovať mimo Spiš a Oravu.

O tom všetkom mal by autor J.B.K. vedieť. Potom by sa bádam nevysmieval z vecí, ktoré všobec smiešne nie sú.

Chcem tiež pripomienúť, že tak ako keďsi Kristovi učenici, aj dnes chodia do sveta hľať Božie slovo mnohí misionári, v tom aj z Poľska. Hľásajú ho však, súhlasne s Kristovým učením, v jazyku príslušnej krajiny, a keď treba, učia sa aj dialekty. Najviac sa však autorovi čudujem, že zabudol na slová terajšieho pápeža Jána Pavla II., v známom posolstve (z r. 1989) k Svetovému dňu mieru. O úcte k menšinám, v ktorom o.i. povedal: "Respektovanie menšín je základným kameňom súladného spoločenského spolužitia a ukazovateľom občianskej zrelosti krajiny a jej inštitúcií. Zaručenie práv menšín a ich časťi na verejnom živote je znamením vysokého občianskeho vývoja a cieľu pre príslušnú krajinu." Je počutovania hodné, že skoro vo všetkých kostoloch na Spiši a Orave tota posolstvo nebolo čítané, snäť preto, aby sa o ňom krajania nedozvedeli.

Všeobecne môžem povedať, že celý prípad okolo slov "winowajcom" či "winowatym", ktoré sa autor snaží zbytočne rozdrobiť, nie je príčinou ale následkom čohoči, čo bolo skôr. Ozajstnou príčinou sporu bolo upieranie Slovákom na Spiši práva na používanie slovenčiny v bohoslužbách a modlitbách, teda jazyka, ku ktorému sa hľásia a súčasne nástenie ich modlitie sa v poľskom jazyku, ku ktorému nemajú žiadny citový vzťah. Keďže sa im v tomto jazyku nepáčilo slovo "winowajcom", nakoľko sa im spájalo s čímsi nevhodným, používali všeobecne nárečovu formu "winowatym", ktorá znamená presne to isté čo "winowajcom" a absolútne neuráža ani Boha ani ľudu (nato bene autor by mal vedieť, že v spišskom dialekte sa hovorí "winowaty" a nie "winowatym", ako to píše v svojom článku). My, Slováci, sme z toho nerobili žiadny problém, ako sa nám snaží nahovoriť autor. Problém z toho urobil kňaz, ktorý v obci, kde ku konfliktu došlo, nútí veriacich používať otčenáši slovo "winowajcom" a za neposlušnosť sa vyhľažal, že im nedá rozhrešenie alebo niečo podobné. To nemalo robiti, lebo "winowatym", ako som už spomenul, neuráža ani Boha ani ľudu.

Spomieniem ešte jeden paradoxný prípad, o ktorom Život písal, ale autor si ho nevšimol, alebo ho zámerne prehliadal. Ke slovenskí veriaci zo Spiša chodili do Metropolitnej kúrie v Krakove prosiť o zavedenie slovenských bohoslužieb, dlho sa stretávali s odmiestavým postojom. No napokon dostali príslub, že im môžu zaviesť odbarovanie sv. oruš... v spišskom nárečí. Len aby to nebolo v slovenskom jazyku! Nezdá sa vám, vážený pán autor, že práve to je smiešné?

A.B.

KEDY DÔJDE K NORMALITE?

Najdržou bytosťou pre každého z nás je nepochybne matka, ktorá nás priviedla na svet, vychovala, učila chodiť, rozprávať a spoznávať svet, ktorá nás vlastne sprevádza v živote do konca svojich dní. Po rokoch, keď deti vyrastú a založia si vlastné rodiny, pamäťajú si jej napomenucia: nechôd tam, lebo je to nebezpečne, nerob to, lebo si ubližíš, nebež, lebo spadneš atď, atď. Často až keď sme dospelí, dokážeme oceniť, že mala pravdu, že nás chcela ochrániť pred prekážkami a nebezpečím, ktoré čhalo na našej ceste životom.

Cesta našej Spoločnosti a všetci našej menšiny, podobne ako aj iných národnostných menšíň v Poľsku, je takiež plná prekážok a ohrození. Možlo by sa zdiesť, že tak ako matka nad svojimi detmi, štát by mal držať ochranu ruku nad národnostnými menšinami. Drž ju? Dnes možno áno, ale nedôsledne. No kedysi sme sa neraz dostali do slepej uličky, z ktorej nebolo východisko. Napr. čo spoločne s ochranou menšín malo zrušenie slovenského školstva na Spiši a Orave (v 60. rokoch), ktoré priviedlo k odnárodeniu značnej časti krajanskej mládeže? Takýchto zásahov v nepospech menšiny bolo viac.

Aj dnes s vyučbou materinského jazyka nie je najlepšie, nehovoriac o problémach spôsobených cirkevnými úradmi pri zavádzaní slovenčiny do bohoslužieb v spišských a oravských farnostiach. Kedysi naši učitelia mali zvisané ruky, nemohli nič podniknúť, ak nechceli byť prepustení z práce. Nemohli sa stotožňovať s krajanmi, ani prejavovať náročok svoje národné povedomie, aby neboli diskriminovaní. Týkalo sa to nielen učiteľov, ale aj iných pracovníkov, zamestnaných - ako sa hovorí - v štátnej službe. Pristupovalo sa k nim ako k ľuďom nižskej kategórie. Dnes národnost formálne nie je prekážkou, no vzťahy sa nezlepšili a na krajanov sa často zazerať ako na čierne ovce.

S podobným prístupom sú i dnes môžeme často stretnúť na miestnych úradoch, v gminách, kde sa stále nechcú zmieriť s faktom, že na Spiši a Orave žije obyvateľstvo slovenského pôvodu a že tento fakt - či to niekoľko čielenie alebo nečelenie - treba rešpektovať. Zabudli, čo je to pluralizmus v národnostnej otázke, nevedia buď nechcú vedieť, čo je to značnosť - národnosť a náboženska (jazyková). A keďže si vplyvy zachovalo ešte mnoho ľudí, funkcionárov či úradníkov z obdobia totality, nečudo, že zásady tolerancie a demokracie si tu tak ťažko raziť cestu. Akiste uplynne ešte veľa času, kým tu, dolu, dôjde k normalite.

Ja si myslím, že každá normálna samospráva či štátna správa v danom regióne by sa mali pýšiť tým, že na svojom území má národnostnú menšinu buď etnickú skupinu s odlišnou kultúrou, ktorá predsa spestruje a obohacuje celonárodnú kultúru. No u nás, na Spiši a Orave, je naopak. Ak všetci gminy majú vypracovanú kultúrnu politiku, tak často nezohľadňuje sa v nej naše folklórne súbor, kapely či divadelné krúžky, keďže majú v programe slovenské prvky. Namieru podpory dochádza k pošieraniu slovenskosti v našich oblastiach. V normálnych podmienkach by nás mali popularizovať, lebo by to súčasne bola najlepšia reklama regiónu. Sám by som si rád prečítal v poľskej tlači svedomité napsaný článok napr. o našej kultúrnej činnosti, aj keby obsahoval kritické prvky. Ved kritika by mala slúžiť odstraňovaniu chýb a nedostatkov. Ostatne, ako hovorí príslušník, opravdu cnosíta kritiky nebojí.

A.B.

HARKABUZ

Veľmi pomaly ale predsa menia sa životné podmienky ľudí bývajúcich na viede. Chcem tu hovoriť o otázke nášho kontaktu so svetom, čiže o telefonizácii našej obce, v ktorej sa v poslednom období čosi počlo. Telefónne spojenie na dedinách je veľmi dôležité. Mnohé dediny majú spravidla daleko k zdravotným strediskám alebo nemocniciam. A keď treba súrce zavolať záchranku, keďže ľudskom živote rozhodujú nezriedka minúty, vtedy jediným účinným je rýchle telefónické spojenie. O protipožiarnej ochrane ani nehovorím.

V poslednom období sa na tomto poli i u nás začalo niečo robiť napriek tažkej situácii štátu. Tak napr. nás gminný úrad v Rabe Wyżnej čiastočne finančuje výstavbu telefónnej linky do našej obce Harkabuz, ako aj do susednej Bukowiny a Podsrnia. Stavebné náklady sú - na našu pomery - vysoké, preto by sa zisiel nejaký sponzor. Počul som, že existuje program rozvoja telekomunikácie, na ktorý zahraničné inštitúcie poskytli Poľsku značne prostriedky. Myslím si, že gminný úrad by sa mal obrátiť o pomoc z tohto fondu.

Chcem tu spomenúť, že my sme si už raz, asi pred 15 rokmi, svojpomocne postavili telefónnu linku do obce. Dostali sme len stopy z likvidovanej linky na poľsko-slovenskej hranici v Chyžnom, ktoré sme tam museli vykopať, dovezť a postaviť nás. Na túto linku boli však napojené len dva telefóny - v škole a u riaditeľa. O tom, aby sa mohli pripojiť jednotliví občania, nemohlo byť ani reči.

Dnes sa tieto stupy, ktoré už vtedy boli staršie, všetci nechodia. Sú potrebné nové a väčšie manžestvo, keďže linka je dosť dlhá. Preto je sponzor a všetci akákoľvek pomoc nevyhnutná tým viac, že rôznych prác a teda aj výdavkov sme mali a máme veľu: výstavba školy, cesty cez obec, poľných ciestach, atď. A predsa my sme takí istí fudia ako v meste, ibaže máme viac prác, od svetu do mruku.

Naše pokolenie, ktoré si ešte pamäta dedinu pred vojnou, s drevenicami krytými slamou, bez elektriny a iných technických výmoženosťí, s úzkymi cestami, na ktorých sa nemohli minúť dvaja fúrmani, toto pokolenie sa vari najviac napracovalo. Najprv pri znovuvýstavbe krajiny z vojnových trošiek. Potom totalitný režim uvalil na nás kontingenty a t.zv. verejnoprospešné práce, ktoré boli podmienkou akej-tokej pomoci štátu. Nie div, že viedek sa rozvíjal veľmi pomaly, že prakticky po celý čas žil v chudobe. Preto vlastne k telefonizácii našej obce, ako aj iných, dochádzal až dnes, hoci terajšie podmienky tiež nie sú priaznivé. Preto nám mládež uteká do miest a viedek čoraz viac starne. Je to smutné, ale pravdivé. Ak sa nôť nezmiení, zanedlho nebude mať kto produkovať potraviny, tym viac, že dnes sa vlastne produkovavať nevypláca. Ale to je už iná otázka.

F.H.

ŠTE RAZ O

SLOVENSKÝCH MENÁCH

V januárskom čísle Života som mal uverejnený príspevok venovaný problematike popoľšovania našich men i priezvisiek na Spiši a Orave v medzivojnovom období a po druhej svetovej vojne, ako aj snaħam o prinávratení ich slovenského znenia. Dnes ešte niekoľko poznámok k tejto tematike.

O tom, že úradníci na matičných úradoch svojvolne a bez vedomia i súhlasu zainteresovaných popoľšovali ich meno, svedčí aj nasledujúci prípad. Akiste nie ojedineľny. Na Matičný úrad v Jablonke prišiel pári snubencov, ktorí tam chcel uzavrieť civilný sňatie. Predložili doklady, v tom krstný list, v ktorom mladucha mala uvedené slovenské meno Margita. Úradník si všimol, že v gminnom matičnom úrade je evidovaná ako Małgorzata. Samozrejme nastal znátk a spor. Rozhodujúce slovo mal však úradník, ktorý označil, že pre nezhodu v menách ich nemôže zosobásiť. Najprv treba vziať meno súdne opraviť. Čo mali robiť, išli na súd, ktorý urobil opravu, samozrejme na Małgorzatu. Akože ináč.

Ked' rodičia išli zapísť dieťa do matričnej knihy, predložili ten istý krstný list, ktorý mladucha prenesla na sobáš. Lenže vtedajší úradník pobotovo preložil meno Margita na Małgorzata a tak aj zapísal v matričnej knihe, o čom rodičia nič nevedeli. Oni sa kedysi vedome rozhodli pre slovenské meno Margita a tak ju aj celý čas volali. Nie dlív, že pri spomínanom sňahá boli všetci roztrpčení. O strate času, finančných trovoch, nervovom napäti a iných neprijemných následkoch ani nehovorili. Podobný prípad sa stal aj v inej rodine, kde úradník "prekrstil" osobu majúcu americké meno Jimmy na Ignáca.

Dosť časte - ešte aj dnes - sú takéto situácie pri registrácii mladých brancov, ktorí majú nastúpiť základnú vojenskú službu. Keď uvádzajú svoje mená po slovensky, stretávajú sa s rôznymi poznámkami, ba aj pokrikovaním, že žijú v Poľsku a musia mať poľské mená. Neostáva im nič iné len povedať, píšte si ako chcete. To preto, aby po nástupe do služby nemali problém.

Podobné problémy s menami majú aj iné menšiny. Myslím si, že pri riešení tejto veci mali by sme postupovať spoločne.

BRONISLAV KNAPČÍK

KACVÍN

V klubovni MS KSSČaS v Kacvíne sa 7.3. t.r. zišiel na prírovného zasadnutia výbor miestnej skupiny Spoločnosti. Otvoril ho predseda MS František Šíškovič, ktorý oboznámiť prítomných s najdôležitejšimi úlohami na najbližšie obdobie, ktoré treba prerokovať.

Zhrubaždení minútou ticha učili pamätku krajanov, ktorí v poslednom období odísli na výživu spomedzi nás. Potom, po schválení zápisnice z predošlého zasadnutia, venovali sa otázke štúdií krajanskej mládeže na stredných, odborných a vysokých školách na Slovensku. Pri tejto príležitosti predseda OV KSSČaS na Spiši Anton Pivočarčík oboznámiť prítomných s nedávnu návštevou na ÚV KSSČaS v Krakove ministra školstva a vedy Slovenskej republiky prof. Matúša Kučera a výklyavcu SR Miroslava Janečka a s priebehom rozhovorov so vzácnymi hostmi. Pripomíname, že minister potvrdil schválený skôr počet 10 štipendí pre našu mládež (každoročne) a možnosť zvýšenia tohto počtu prostredníctvom osobitného fondu a súčasne uistil, že Slovenská republika v rámci svojich možností bude ďalej poskytovať pomoc slovenskému školstvu na Spiši a Orave o.j. dodávkami učební, deťskej tlače, organizovaním kurzov pre učiteľov a pod. V súvislosti s tým výbor MS prerokoval otázku kandidátov z Kacvína prejavujúcich žádost o štúdia na stredných a vysokých školách na

Slovensku, ako aj kritérií, ktoré musia splniť, aby ich výbor malohol odporúčať na tieto školy.

Výbor kriticky zhodnotil postoj niektorých nezodpovedných občanov v obci, ktorí sa snažia podnechať rozpory medzi obyvateľstvom slovenskej a poľskej národnosti na náboženskom pozadí - v súvislosti so zavedením slovenských bohoslužieb. Výbor, keďže si to želajú aj ostatní krajania, došiel k záveru, že niektoré cirkevné obrady, ktoré sa doteraz konali spoločne a mali byť po polovici v slovenskom a poľskom jazyku, treba oddeliť, keďže slovenčina je v nich obmedzovaná na minimum. Preto mali by sa zvlášť konať napr. slovenské nešpory a iné pobožnosti.

Výbor zhodnotil vlaňajšiu akciu získavania predplatiteľov Života na rok 1993, počas ktorej zozbierali predplatné od 114. osôb. Konštatovalo sa, že v tejto akcii mali by sa zúčastniť všetci členovia výboru, aby nás časopis dochádzal do každej krajanskej rodiny. A tých je v Kacvíne viac.

Počas diskusie účastníci zasadania prebrali viaceré otázky bežnej činnosti miestnej skupiny v najbližšom období, v tom i rozšírenia členskej základne MS, výstavby krajanskej klubovne (zatiaľ chýbajú prostriedky) a zápisov na vyučovanie slovenčiny na miestnej základnej škole. Hovorilo sa tiež o aktuálnej situácii riešenia národnostných otázok v Poľsku. Ide to sice pomaly, ale aj tu, tak ako v iných krajinách, je to neodvratný proces a nedá sa zastaviť. Každý musí pochopiť, že práva menšín, súhlasne so Všeobecnou deklaráciou ľudských práv OSN a inými dokumentmi, musia byť skôr či neskôr v každom štáte vyriešené.

ANTON PIVOVARČÍK

PARAGRAF: POLARNY KRUH

DOKONČENIE ZO STR. 19

Ale zimy boli kruté aj v Abeze. Platilo pravidlo, že do práce nás posielali, ak teplota neklesla pod minus 40 stupňov. Zvlášne, že sa pri určení limitu chladu nebrala do úvahy sila vetra. Za bezvetria a jasnej oblohy ani tých minus 40 stupňov nie je takých strašných. Prirodzene, ľovek si musí chrániť telo, musí mať v teple a suchu nohy, ale za bezvetria je aj pohyb v extrémnom chlade - isteže, nie prvečne dlhé - veľku prijatelia.

POĐAKOVANIE

Základná škola č. 1 a č. 2 so slovenským vyučovacím jazykom v Novej Belej touto cestou ďakuje všetkým rodičom za nezískanú obetavú prácu v prospech našej školy.

V tomto školskom roku novohelskí rodičia urobili pre našu školu rad rôznych svojpomocných prác v celkovej hodnote približne 50 miliónov zlých. Medzi ním urobili generálnu opravu umývárni a WC, postavili novú učiteľskú zberovnu, rozšírili školskú knižnicu, adaptovali na učebne dve miestnosti a vykonali celý rad iných drobných prác. Za všetko este raz pekne ďakujeme.

Učitelia a žiaci
Zákl. školy č. 1 a č. 2
v Novej Belej

SLOVENSKÁ VEČERNICA V NOVEJ HUTE

Lucyna Lubafská - vodčica klubu "Šródpole" pri Metalurgických závodoch v Novej Hute už viac rokov udržiava styk s Miestnou skupinou našej Spoločnosti v Krakove. Na viacerých našich podujatiach sme aj priamo spolupracovali. Na začiatku tohto roka sa so svojou zástupkyňou Danutou Węgrzynowou rozhodli usporiadaj v novohelskom klube slovenskú večernicu. Konala sa 11. marca t.r. a viedol ju tajomník ÚV Eudonif Molitoris. Podujatie sa zúčastnil aj predseda MS KSSČaS v Krakove Jerzy Michał Bożyk, ktorý zahrál a zaspieval rad slovenských vlasteneckých a ľudových piesní, v tom i Dusákov evergreen. Stretnutie spestilo premetanie diapoziívov zo Slovenska a degustácia bryndzových halušiek, ktoré pripravila krajančka Eva Czaplińska s dcérou Mařenou. Novohelské publikum prijalo program veľmi sympaticky a prejavilo záujem o ďalšie podobné podujatia.

JMB

Zažil som najväčšiu zimu asi minus 53-54 stupňov. Príroda je však užilivá a k takému mrazu nepridáva vŕšnicu. Tá by sa asi pri takom mraze ani nebola dala vydržať. V takomto pre mňa rekordnom mraze našu pracovnú skupinu takisto vydurili do práce. Nie za zónu, ale do miestnej tiborovej vodáre, kde sme z hlbky otáčaním veľkého kolesa čerpali vodu. Bola to práca podobná tej, akú kedysi v starých baniach vykonávali kone, chodiac dlhé hodiny do kruhu.

Vtedy nás nevyhnali do práce pre rozmar prideľovača (inokedy, i keď zriedka, sa také veci stávali). Voda bola životnou nevyhnutosťou prevádzky toho najdôležitejšieho v tábore - kuchyne.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

V máji v záhradke

V druhej dekáde mája, keď pôda je už dobre zohriata, sadíme fuzuľu, sóju a uhorky, a e niekoľko dní neskôr paradajky, papriku a zeler. V polovici mesiaca presadzujeme tiež z pareniska na hriadele sazeničky cibule a neskorých párov, ako aj paradajok do nízkeho sôľiovníka, rozpätého na halúzach z vŕbiny. Na hriadele zeleninovej záhradky treba ihneď rozsypať tenkú vrstvičku dobrého kompostu a trochu uhlíčtanového vŕpnia (najlepšie dolomitu) alebo záhradníckej hnojivovej miešanky.

Dokonca vo veľmi malej zeleninovej záhradke musíme dodržiavať základné zásady striedania rastlín. Napríklad na hriadele, na ktorej v predošom roku rastol cesnak, nemožno teraz sadíť cibuľu a po paradajkách papriku. Dôležité je tiež susedstvo rôznych druhov rastlín. Totiž každá z nich využíva z pôdy trochu iné zložky, ako aj vyučuje látky, ktoré pre inú rastlinu môžu byť priam škodlivé. Keď napr. na záhone kapusty, karfiolu alebo iných kapustovitých rastlín posadíme niekoľko stebiel konopí, mäty piepornej

buď šalvie, ochranné kapustovité pred beláskom (bielinek kapustník). Beláška odstraňuje aj burinu palinu (bylica).

V máji najviac práce v zeleninovej záhradke máme s burinou. Niektoré druhy buriny sú však užitočné. Tak napr. usušené kvety púpavy lekárskej sú účinným liekom používaným v chorobách mechúra, žľcovodov a chudokrvnosti. Iná burina - praslička rolná, to znamená jej sušené zelené výhonky pomáhajú pri liečení močových a dýchačích ciest, slúžia tiež na obklady pri zápaloch. Tak isto hodnotné sú sušené výhonky mladej žilaviny, ktoré podporujú láskovú premenu a liečia choroby ťadvín, mechúra a zápalu zažívacieho traktu. Využívajme teda to, čo nám môže poskytnúť burina.

Medzi riadky domácich jahôd vyplatiť sa vysypat krátko narezanú vodnú trstinu, drobne bobliny, piliny alebo slamu. Takto stielka zadržiava vlhkosť, obmedzuje rast buriny a spôsobuje, že jahody budú zdravšie a čistšie.

Najvhodnejšie obdobie pre štepenie alebo presvetlovanie hrušiek je vtedy, keď začínajú kvitnúť, kým jabloni - keď naplno rozkvitnú. Tenké výhonky

stejne klínovou metálou alebo na styk jednoduchou kopuláciu (rovnaká hrubšia podpaňka a vrúbka) a hrubšie - najlepšie pod kôru. Višne, čerešne a všetky slivky sa ľahšie štepia, preto sa to neopláti robiť amatérsky. Lepšie je ich očkovat. Robíme to v druhej poloviči júla alebo v prvých dňoch augusta.

Ak máme možnosť robiť postreky jabloní proti škodcom ovocia, uskutočňujeme to vtedy, keď jablká dosiahnu veľkosť lieskového orecha. Druhýkrát postrekujeme vtedy, keď sú veľké ako vlašské orechy. Presnejšie terminy záクロkov signalizujú miestne chemicko-poľnohospodárske stanice. Slivky po prvýkrát o tri týždne neskôr. Pre prvé postreky jabloní, ako aj slivák možno používať Owadofos 50 s koncentráciou 0,15 a pre ďalšie postreky Sadofos 30 s koncentráciou 0,3.

Ale najvičším nepriateľom škodcov ovocných stromov a krov sú vtáky. Teda ak sme skôre nezavesili domčeky, v ktorých by si sýkorky, vrabce alebo škorce mohli založiť hniezda, práve to môžeme urobiť teraz. Možno totiž predpokladar, že sýkorky budú vŕtace môžu aj neskôr založiť hniezda a pri kfmení mladých dokonale očistia z hmyzu strony a kry.

ZELENÁ KRONIKA

TUK V MLIEKU. Obsah tuku v mlieku nie je jednako v priebehu celého laktačného obdobia. Najmenej tuku obsahuje mlieko v období najvyššej dojivosti kravy. Potom postupne stúpa súvisme s poklesom množstva produkovaného mlieka. Nie v všetkých krav však možno zaznamenať takú istú súvislosť medzi množstvom vydeleného mlieka a obsahom tuku. Niektoré kravy pri veľmi vysokej dojivosti dávajú mlieko s vysokým obsahom tuku, ktoré v iných dokonca pri malej produkcii je percento tuku nízke. Najmenej tuku obsahuje mlieko z nanočného dojenia, značne viacie z obdobia dojania a večerného dojenia. Taktiež počas každého dojenia je obsah tuku v mlieku rozdielny. Prvá partia vydeleného mlieka obsahuje menej ako 1 percentu tuku, zatiaľ čo posledná partia obsahuje dokonca viac 8 percent. Teda veľmi dôležité je vydelenie kravy "do poslednej kvapky".

HNOJOVKA obsahuje 0,3 - 0,5 percentu dusíka, 0,4 - 1 percentu draslíka a 0,01 - 0,1 percentu fosforu. Taký je obsah zložiek v sfermentovannej a debre skladovanej hnojovke. Keď však má k nej prístup voda a vzduch, jej kvalita sa zhoršuje vyprchávaním čipavky. Hnojovku možno používať pre všetky druhy pôdy a skoro všetky rastliny, ale v rôznych dávkach a iných termínoch. Na lúky a pastviny sa hnojovku používa v

dvoch dávkach - neskôr na jesennú a skoro na jar. Možno ju používať aj v zime, ak to umožňujú podmienky (nedostatok snehu). Riskantné je však vylievanie hnojovky počas vegetácie, keďže za zlych poveternostných podmienok môže dojst k vypáleniu rastlín. Na 1 ha možno použiť 1 000 litrov, čo dáva priemerne 30-60 kg dusíka, 40-100 kg draslíka a okolo 10 kg fosforu. Hnojovku možno ohobatiť fosforeom tak, že priamo do nej nasypeme fosforečné hnojivo. Hnojovku treba vylievať počas oblačných a dokonca dažďových dní (malé straty dusíka). Príliš veľké dávky hnojovky môžu spôsobiť zánik vikovkvetivých rastlín v mačine.

OTRUBY ALEBO ZRNO? Otruby v porovnaní so zrnom majú o niečo vyššiu výživnú hodnotu vyjadrenú v ovosených jednotkach. Naproti tomu 1 kg otrub obsahuje značne viacieru bielkovín a fosforu, ako 1 kg zrna. Práve preto mladým a ďalej rastúcim zvieratám alebo produkujúcim mlieko je lepšie dávať otruby ako zrno. Obilný šrot sa viac hodí pre vykrmované a pracujúce zvieratá ako otruby. Najväčšiu hodnotu majú pšeničné otruby a sú považované za mliekopodnú krmivo. Žitné a jačmenné otruby majú trochu nižšiu výživnú hodnotu, kým šupiny, ktoré ostávajú po mletí osvy na kašu si všobec nezaslúžia na meno otrub. Majú menšiu výživnú hodnotu ako ovosené plevy.

MENŠIA RENTABILITA. Ústredný plánovaci úrad (ÚPÚ) predvíva, že tento rok sa zníži rentabilita poľnohospodársko-potravinárskeho vývozu a možeme zaznamenať pasívne saldo v obratoch poľnohospodárskymi výrobkami, čo vyplýva o. i. z predvídaneho rastu dolárového kurzu, ako aj zvýšenia výrobných nákladov potravín v súvislosti s rastom cien energie. ÚPÚ predvíva pokles obratov v obchode živými zvieratami, mäsom a jeho výrobkami. V r. 1992 saldo v obratoch týmito tovarmi so zahraničím dosahovalo iba 20 000 ton, hoci v prípade mäsa a jeho výrobkov prevažoval dovoz nad vývozem.

HNOJÍV STÁLE MENEJ. K značnému vlaňajšiemu poklesu úrody sa okrem sucha významne príčinilo menšie využitie minerálnych hnojív, ako aj prostriedkov na ochranu rastlín. Tento pokles má stúpajúcu tendenciu. Tak napr. v 80-tych rokoch roľníci vysievali na hektár priemerne viac ako 200 kg minerálnych hnojív v ľistej zložke. V poľnohospodárskom roku 1989/90 hnojenie dosahovalo 195 kg NPK na 1 ha ornej pôdy, v nasledujúcom roku už 95 kg NPK a v roku 1991/92 iba 62 kg. Tento rok predaj hnojív ešte viac klesne.

MALÝ HRDINA

Stalo sa to veľmi dávno, keď ešte bolo málo kresťanov. Za svoju vieri boli páleni a prenasledovaní. Pohania ich chceli zničiť.

V týchto časoch kráčal po ulici mesta Ríma chlapec. Nemal nikoho, bol sirota. Slnečko krásne svietilo. Na jednom námestí bolo mnoho detí. Chceli sa hrať, ale ešte jeden chlapec k hre chýbal. Rozmýšľali, kto by sa s nimi mohol hrať.

Práve v tej chvíli vyšiel na námestie chlapček-sirota, ktorý sa volal Tarziclus. Sklonil hlavu, ruky skršížil na prsiach. Nehľadol ani upravo, ani vľavo. Kdeši sa ponáhal.

- Výborne! - zvolal istý chlapec. - Tu ide Tarziclus. Tisíc rokov som ho neviel. Počuj, Tarziclus, pod medzi nás. Chceme sa hrať, potrebujeme ňa. Neponáhlaj sa tak veľmi.

- Nemôžem ísť medzi vás, Petlius, náozaj nemôžem.

- Musíš! - rozkazoval chlapec. - Nestriplí neposlušnosť! Chcem a ty musíš ísť! - S týmito slovami zastal malému Tarziclovom cestu.

- Prosím ňa, pust' mal! - prosil Tarziclus.

- To veru nies! - zvolal iný.

- Pozrite sa, voľbovo pred nami ukrýva. Iste máš duijaký poklad, že ho s takým situáciom strážiš, - volal tretí.

- Daj to len sem. Nech vidíme, čo to máš. Nevezmeme ti to neboj sa, - vola iný chlapec.

Takto volali pohanskí chlapci a jeden z nich skočil k Tarzicovi. Chytil ho za šaty na prsiach, aby mu poklad, ktorý tam má ukrytý, vzal.

- Nikdy, pokiaľ žijem! - povedal malý hrdina.

- Tak ňa donútim! Vezmeme ti to! - kričali mnohí.

Hneď sa všetci rútili na Tarzicia. Kopali ho a bili. Zastavovali sa tu aj dospelí. Viedli, že veľmi silný chlapec sa zmába nadarmo premocňovaličkho.

- Čo len môže skrývať tento úhožiačik? - mysleli si mnohí dívajúci.

Čoskoro sa to dozvedeli.

Medzi zvedavcami stal aj pohan Fulvius. Poznal Tarzicia a vedel o ňom, že je kresťan. Preto povedal:

- Ste zvedaví, kto je to? - Ukrrazil pri tom na Tarzicia. - To je kresťan, ktorý nosí tajnosti.

Viac pohanom nebolo treba hovorit. Tým zúrvejšie ziadali Tarzicia, aby poklad vydal.

- Nikdy, pokiaľ žijem!

- Bite ho! - kričali mali a veľki.

Akýsi kováč ho tak uderil, že padol na zem. Z hlavy mu tiekla krv. Zúriví pohania sa však neuspokojovali ani teraz. Bili ho nadalej. Malý mučenik sa nebránil. Ručičky i teraz držal pevne na prsiach. Tiekla mu z nich krv, ale on si toho nevšímal. Jeho jedinou túžbou bola nevydať poklad, ktorý niesol.

Útočníci sa znova rútili na neho...

- Čo sa tu robí? - bolo počut zrazu a na miesto pribehol vojak obrovskej postavy. Mocnými rukami porozháňal pohanov od Tarzicia. Keď zbadal na zemi v kriji ležar Tarzicin, zasúzili mu oči. Bol tiež kresťanom a Tarzicia poznal.

- Nemaj o mňa starosť, Kvadrátus - odpovedal malíček. - Mám pri sebe oltárnu svätošinu, postaraj sa, aby sa dostala do bezpečia!

Kvadrátus zodvihol chlapčeka a poníhal sa s ním do kostola, z ktorého Tarziclus išiel. No, bolo neskoro. Na eoste malý Tarziclus umrel. Na tváričke rozpracatrela sa mu spokojný úsmev. Zachrnal oltárnu svätošinu, nedal ju zharnobiť pohanom.

Jeho krásna dušička odletela k Ježišovi, ktorého mal tak rád a za ktorého dal život. Teraz sa tam na nebesoch modlí za tých, ktorí si chtia Pana Ježiša v svätosti oltárnej prítomného tuk, ako si to cíti on, Tarziclus.

ČO JE TO?

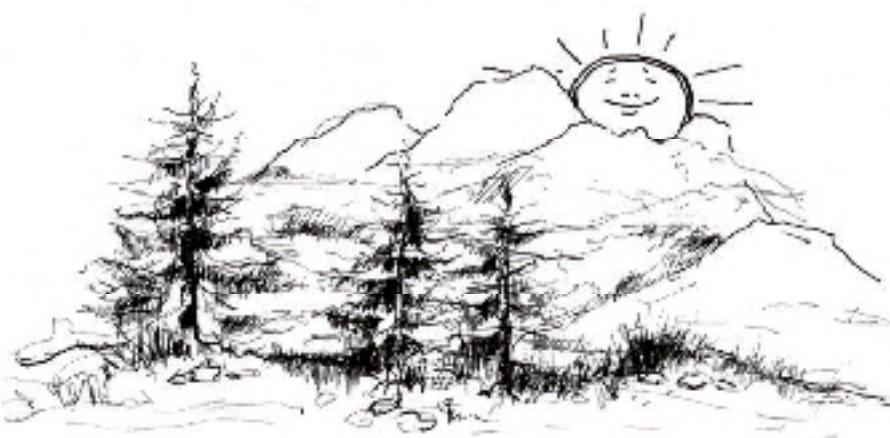
Kto má iba jednu nohu
a aj tú bez topánky
(birh)

Má mnoho zubov,
ale aj tak nič neje?
(lieberh)

Zhora má kožu,
zdola má kožu,
ale v prostredku
nemá nič?
Čo je to?
(nobub)

Nemá konca
ani kraja,
Čo ho budú
hľadať dvaja
Čo je to?
(reinat)

Nevarí sa,
nepočie sa,
každučký deň,
oblizne sa.
Oblizne sa,
aj sto razy.
Zalúdok ti
nepokazi.
(aclžyl)

Ahoj z Čobej
TATRY, TATRY,
VYSOKÉ STE

Tatry, Tatry, vysoké ste
až po samé mraky.
Z modrej výšky hladí na vás
omol bystrozráky.
A tam, kde sa v kosodrevi
stráca mocný les,
do čistého neba hľadia
modré oči plies.

Tatry, Tatry, tajomné ste.
Dlhú smu sa báli
rozbahnut' sa cez tie vaše
končiare a skaly.
Do tých vašich tichých dolín
spleťou chodníkov,
kadiaľ chodia iba krídle
smelých kamzíkov.

Tatry, Tatry, najkrajšie ste,
keď sa tisík šeri
a keď si vás zima schová
v bielom snežnom perľi.
Len čo sa však pod Kriváňom
začkvie prvý kvet,
Tatry, Tatry, čarovné ste,

VÍSEĽO SO ŽIVOTOM

- Povedz, Ďurko, akého rodu je jačmeň?
- Mužského.
- Odvodení prečo.
- Lebo má fúzy!

- Miško, vymenuj tri jedlá, bez ktorých človek nemôže žiť!

- Prosím paní učiteľka: rafajky, obed, večera!

- Mišo, prečo si sa nenaucil básničku?

- Lebo mi mama zakázala vziať do ruky knihu, kým si neumyjem ruky.

- Zuza, dospel som sa do televízie.

- Ale, a ako?

- No, odskrutkoval som zadnú stenu televizora.

- Lojzko, čo utrobili tvoji kamárači, keď videli, že si spadol do jazera?

- Podali mi mydlo.

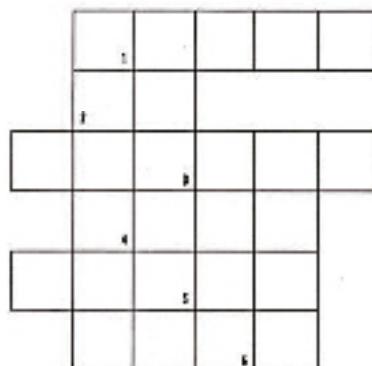
JIŘÍ ŽÁČEK

Piráti na Botiči

Na stožáru černá vlajka,
neholené brady -
my jsme strašní jako tygr
a lev dohromady!

Pracujeme s nožem v zubech,
neplýtváme slovy,
vyrábíme nebožtíky,
sirotky a vdovy!

Všecky lodě potopíme,
my jsme muži činu -
dokud máma nezavola:
"Hajdy na svačinu!"

NAŠA KRÍŽOVKA

V dnešnej krížovke sa dozviete názov rímskovo-českého zvykoslovného sviatku. Určite ho poznáte aj vy, keďže na Orave a Spiši je dosť populárny.

Správnu odpoveď zašlite na adresu našej redakcie (nezabudnite uviesť svoj vek). Výhercom pošleme knihu.

Zo správnych odpovedí marcového čísla sme vyžrebovali Bobdana Samu z Čiernej Hory, Kristfou Paňákovou z Jablonky a Miciu Pietrzakovič z Podvŕska.

MAGDALENA PROPPEROVÁ

Kde skály rostou do nebe

Zvedneš hlavu, vidíš strmu skalu, a nad ňou mraky těžké jak duchna v babičky. Skála je vysoká a úzká. Mirkovi pripomíná vztyčený ukazovák, ktorý varuje: Pozor, mraku, pluj nade mnou opatrne, a se nepropichneš!

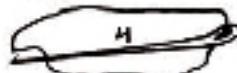
Stejně se to jednou stane, myslí si Mirek, a pak príde pořádný líják.

Reka plyně mezi skalami místy klidně, jinde se dře píse kamenný a tříští se do jiskřivých vodopádů. To je údolí Ohře. A ještě něco k tomu údolí patří: chaly, sruby, stany. A děti. Vracejí se sem každý rok. Stejně jako horolezci...

"Kouej, toho znám," strčí Míra do Honzy. "Loni slezl táhle skálu!"

Horolezec skálu pobladil. Olmatává ji dlaněmi, pak se vyhoupe na zdánlivě zcela bláznivou stěnu a stoupá po ní vzhůru. Karabinami se připíná ke skále. Druhý muž zafixuje skálu jen osahává,

"Kluci, jdeme do lesa," řekl vedoucí Petr, ale nikdo z oddílu ho neslyší. Patnáct kluků bez dechu sleduje horolezce v výstup. Konečně je na samém vrcholu, do údolí se nese jebo "Ahój!" a skalý společně s kluky mu odpovídají.

$$6. 5+3=$$

FERKO URBÁNEK

HOJ, VLAST MOJA

Maestoso - slavnostne

1. Hoj, vlast moja, ty zem drohá, ja zo srdca fa
2. Hoj, vlast moja, ty zem drohá, ja zo srdca fa
mi - lujem. Chcem tvorim verným sy-nom byf.
mi - lujem. Za te-ba žiť a mriej ja chcem,
za blaho two-je v práci žiť. Hoj, vlast moja,
bys' bolo štastná dra-há zem. Hoj, vlast moja,
ty zem drohá, ja zo srdca fa mi - lujem.
ty zem drohá, ja zo srdca fa mi - lujem.

SLÁVNY DIEGO

O takých ako on sa hovorí, že nobou dokážu vo vzduchu uviesť krevatu. Lopta sa im drží pri nohe, akoby k nej bola priviazaná. Nepredstaviteľná technika, záračné finty, atómové strely, presné prihrávky, odrážanie lopky hlavou, ramenom, kolennom, stehnom, päťou, špičkou, obdivuhodné klučkovanie privádzajúce súperov do záfalstva... To všecko možno povedať o jednom z najlepších hráčov v dejinách svetového futbalu, ktorý sa volá DIEGO MARADONA.

Lopta bola jeho živom prakticky od deťstva. Znalič futbalu hovoria, že vždy bol najlepším futbalistom. V roku 1977 ako 16-ročný získal s argentínskym mužstvom titul juniorského majstra sveta. O rok neskôr sa v Argentine konali majstrovstvá sveta, no tréner C.L. Menotti ho do národného mužstva nenominoval, vraj z psychologických dôvodov, čo však Argentíncanom neprekazilo získanie svetového titulu. Na nasledujúci šampionát v Španielsku (1982) už išiel a "hral ako malý Boh", no jeho spoluhráči, sice majstri, ale starší o 4 roky, mu neboli v stave pomôcť. Argentina skončila ďaleko. Diego plakal... a nadal bol najlepším futbalistom sveta.

Vtedy Maradona bol už v FC Barcelona, ktorá zaňho zaplatila milióny. Nie zadarmo, lebo pritáhaval na každý zápas desaťtisíce divákov. Španieli ho

zbožňovali, súperi nenávideli, až mu napokon istý Goicoechea počas zápasu zlomil nohu a vyradil ho zo športu na celý rok. Prestúpil do talianskeho klubu Napoli, ktorý mu platil obrovské peniaze, ale sám získal ešte viac: 60 tisíc fanúškov okamžite vykúpilo lístky na všetky zápasy. Tak bolo každý rok. Napoli, dôvtedy slabé, sa zakrítalo po príchode Maradony nečakane vyšívlo na čelo tabuľky a dvakrát získalo titul majstra Talianska.

Jeho hviezda ziarila plným leskom a ešte jasnejšie zažiarila na majstrovstvách sveta v Mexiku (1986). Ešte nikdy jeden futbalista neznamenal pre tím tak veľa. To nie Argentína získala vtedy po druhýkrát majstrovský titul, ale Diego Maradona. Ako 25-ročný dosiahol vrchol svojich možností. Jeho priam záračnú hru obdivoval celý svet. Diváci si dodnes pamäťajú jeho fantastický dribbling v zápase s Anglickom, keď obišiel ako perko deviatich súperov a všetí rozhodujúci gól.

V Napoli mu platili kolko chcel, odpôšťali všetky priestupy, lebo bol potrebný. Až zrazu, v apríli 1991 sa všetko skončilo. Ešte niekoľko mesiacov predtým získal titul vicemajstra sveta a bol opäť najlepším hráčom na šampionáte. Potom však náhle začal príberať, prestal prichádzať na tréningy a zákratko polícia našla v jeho byte kokain. Za užívanie tejto drogy ho diskvalifikovali na polroku. Asi nevydržal zátaž popularity a chcel aspoň čiastočne ujsť od skutočnosti. Začal sa liečiť, potom trénovať a vrátil sa do Európy - do Sevilly. Tu už nie je klub, o akom sníval, s ktorým by mohol

bojať o tituly, o majstrovstvo. Nie je to však už ani ten dávny Maradona, hoci tréner argentínskeho národného mužstva tvrdí, že ho nadľaže potrebuje. No o rok bude mať Maradona 33 rokov a to je na futbalistu veľa, dokonca na takého, ako Maradona. Ktože to vie. Možnože sa ešte vzhopí a ukáže, čo je schopný. Vedľakito majstri lopky sa rodia raz na triaťa rokov.

(j3)

Hviezdy svetovej estrády

GLASS TIGER

Už dávno uplynuli časy, keď Američania držali pevné v rukach hudobný priemysel na oboch stranach Atlantiku. Dôkazom je hoci aj mladá skupina hudobníkov Glass Tiger z Kanady, ktorá si už pred rokmi získala aspoň takú priazeň poslucháčov ako víceré známe americké hviezdy.

Skupina vznikla pred 14 rokmi a vystupujú v nej piati hudobníci pod vedením basgitaristu Wayne Parkera. Spôsobom hrávali v mládežníckych kluboch, na kanadských univerzitách a v väčších úspechoch nemohli ani snívať. Potom sa na istý čas odmlčali. Na hudobnej scéne sa vrátili v druhej polovici osiemdesiatych rokov, opäť bez väčšej ozvy. No potom sa zrazu ľadu prelomili a ich populárna začala prudko stúpať. Nie div, že zakrátko podpisali zmluvu so známou kanadskou gramofónovou firmou, v ktorej v

pomerne rýchlosť čuse nahrali peknú rockovú platňu *Thin Red Line*. To bol vlastne spomienaný moment prelomenia ľadov a začiatok kariéry. Neprešlo ani pol roka a nahrali ďalšiu platňu - veľmi úspešný album *Diamond Sun*, ktorý podnes patrí k ich najlepším nahrávkam. Napriek vysokému nákladu sa platňa rýchlo vypredala, za dva týždne získala zlato a neskôr i platnu. Hudobní kritici ju označili ako klenot roku 1988 tvrdiac, že sú na nej nakrútené aspoň štyri singlové hity. Dodajme, že album získal dve ceny Juno, ktoré možno porovnať s cenou Grammy v USA.

Úspech platne a čelné miesta v kanadskej hitparáde spôsobil priam lavínu pozvánok na vystúpenia do Európy. Využili to a skoro dva roky boli na cestách. Počas turné navštívili vyše desať krajín a všade sa stretli s veľkým záujmom. Niekoľko ich skladieb si získalo dobré umiestnenie aj v európskych tabuľkách.

Hrajú rock, ktorý basgitarista Wayne Parker označil ako "návrat ku koreňom". Čokoľvek by sme o nich nepovedali, ich

melódie sú skutočne vynikajúcej kvality, texty mimoriadne presvedčivé a rytmus priam nájazdový. Úspech a peniaze ich neškazil, ako sa to mnohým stáva. Pracujú tužko, cvičia a tvoria prakticky každý deň. Vyznávajú totiž zásadu, že je to nevyhnutné, ak sa chce ďalej využiť. A oni chce. Práve pracujú na nových nahrávkach a súčasne sa pripravujú na nové turné. Možnože zavítajú aj k nám. (j3)

NA LETO

Dámska móda na leto sa tento rok vyznačuje jednoduchou eleganciou zdôrazňujúcou ženskost a osobitný, individuálny štýl každej ženy. Farby sú trievne, pričom dominujúcou je biela v kombinácii s čiernej alebo hnedou. Šaty

jednoduchého košeľového strihu na našom obrázku sú ušité z ľahkých bavlnených látok s opaskami z tej istej buď kombinovanej biele-čiernej látky a doplnené vhodnou bižutériou. Môžu ich nosiť nielen štihle, ale aj moletnejšie ženy v každom veku a na

každú príležitosť. Opakom sú šaty určené skôr pre mladé ženy. Jedny sú ušité z bieleho bodkovaného hodvabu a doplnené červenou mašľou a červeným, koženým opaskom. Druhé, na ramienkach, sú ušité z bieleho ripsu. Dĺžka po kolena.

WETERYNARZ

INFLUENZA KONI

Influenza jest zaraźliwą chorobą koni wywoływaną przez zarazki zwane wirusami. Zakażenie następuje przy zetknięciu się koni zdrowych z chorymi, przez zanieczyszczenia moczu i kałem tych zwierząt, paszą i wodą, przez sprzęt stajenny, a także za pośrednictwem osób obsługujących. Szerzeniu się choroby sprzyja długi okres rozsiewania zarazków przez konie, które przechorowały już influenzę - trwa ona miesiące, a nawet lata. Choroba rozprzestrzenia się szybko, niekiedy może opaść wszystkie konie we wsi. Choroba zaczyna się na ogół po 4-7 dniach od chwili zakażenia. Koń traci apetyt, od czasu do czasu chwyta pokarm, przezuwa go leniwie, nie polka, często opiera głowę o złób, nie zwraca uwagi na to, co się wokół niego dzieje. Oczy ma zamknięte, gdyż są wrażliwe na światło i obficie łzawią. Na przedpiersiu, podbrzuszu i nogach występują obrzęki. Temperatura dochodzi do 40-42 stopni. Nieco później występuje zaparcie lub biegunka, wskazuje to na zapalenie żołądka i jelit. Poza tym może pojawić się obrzęk gardła, który grozi śmiercią przez uduszenie. Po przechorowaniu zwierzęta są

odporne na influenzę do końca życia. Przy zauważeniu podanych wyżej objawów trzeba wezwąć lekarza. Konia chorego lub podejrzewanego o chorobę należy odosobić, do karmienia i pojenia używać osobnego sprzętu. Zwierzętom chorym zmienia się dotychczasową karmę na ziconki dobre, słodkie siano i sójło z otrąb pszennych. Wodę do picia daje się odstaloną - niezbędna zimna. W okresie zdrojenia należy konia dobrze odżywić i nie używać go do pracy. Pomieszczenia i sprzęt odkłada się roztworom sody zrącej. Aby zapobiec influenze należy konie racjonalnie żywić, odpowiednio pielęgnować i umiętnie wykorzystywać je w pracy - zwłaszcza w okresie zimowym, tak aby nie osłabić ich odporności.

KOLOWACIZNA OWIEC

Przyczyną choroby są wągry - larwy tasiemca, które umieszczały się w mózgu owiec. Dojrzały tasiemiec żyje w jelocie psów, wilków i lisów. Długość jego wynosi 60-80 cm. Gdy tasiemiec staje się dojrzały, wydala jaja, które wrią z kałem zwierzęcia wydostają się na zewnątrz. Kał zawierający jaja tasiemca zakaża trawę na pastwiskach oraz ściołkę w pomieszczeniach. Jeżeli owca zje taką zakażoną paszę lub wypije zakażoną wodę, to w jej żołądku z jaja wylega się larwa, która wędruje do mózgu. Larwa może być wielkości różnej, ale nigdy do wielkości kurzego jaja. Psy, wilki i lisy zarażają się tym tasiemcem zjadając mózg padlej

chorej owcy. I tak zamyka się ten krąg. Larwa tasiemca usadnia się w mózgu owcy, wskutek czego uciski go i wywołuje objawy nerwowe. Pierwsze objawy choroby występują po około 10-14 dniach od chwili zakażenia. Początkowo te objawy są bardzo małe i niewyraźne, owce nie mają apetytu, są podniecone i trwożliwe, chód mają niepewny, a oczy zaczerwienione, czasem biegają niezdecydowanie lub stoją z szeroko rozstawionymi nogami i spuszczoną głową. W tym okresie choroby niektóre owce padają wskutek porażenia mózgu, inne stają się pozornie zdrowe. Następnie, trwałe objawy kołowacizny występują po 2-5 miesiącach. Trwają one od kilku tygodni do kilku miesięcy i przeważnie kończą się śmiercią z wyczerpania. Owca staje się osowiną, nie trzyma się stada, często ma cierwiony chód, polka się i nie omija przeszkodek, kręci się w koło lub biega z opuszczoną głową wysoko podnosząc nogi. Spojrzenie jej jest nieprzytomne, oczy ma przekrwione i obrzękle, a głowę przekrzyloną na bok, nierzadko nie może trafić do złobu z paszą, jest jakby ślepa. Często pojawiają się na niej kurcze mięśni, wówczas leży z wyciągniętymi nogami i głową podniesioną do góry. Choroba jest nieuleczalna. W zapobieganiu należy uważać, aby głowę owiec padłych lub zabitych wskutek kołowacizny nie dawać psom, gdyż zarażają się larwami tasiemca. Główce te najlepiej spaść, a psy pasterskie poddawać odrobaczniu na wiosnę i na jesień.

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

KRÉMOVÁ ZELEROVÁ POLIEVKÁ. Rozpočet: 1 višňa zeler, 30 g masla, 40 g hladkej mýky, soľ, voda, 1 dl mlieka, 1 žltok.

Očistený a na rezance pokrájaný zeler dáme variť do vriacej vody. Z masla a mýky upružíme bledú zápražku, zalejeme ju vodou, pomiešame a vlejeme do uvařeného zeleru. Osolíme a chvíľu povaríme. Uvarenú polievku pretrime cez sitko a prilejeme mlieko, v ktorom sme rozmiškali žltok.

HOVĀDZIE MĀSO ZAPEČENÉ SO SYROM. Rozpočet: 400 g hovädzieho mäsa z pliecka, 2 žemle, 50 g oleja, soľ, 1 vejce, 4 plátky tvrdého syra, 3 rajčiaky, 40 g postrúhaného syra, 40 g masla.

Zemle namočené v mlieku vytlačíme a spolu s umýtým hovädzím mäsem zomelime na mäsovom mlynčeku. Do základu pridáme kúsok masla, postrúhaný syr, vejce, osolíme a dobre vymiešame. Musu roztrieme do výšky 1 cm na vymestený pekáč, pokvapíme olejom a dámme piecťo-

ráy. Pred dopečením pokladieme na ňu plátky tvrdého syra, prúžky rajčiakov, osolíme, znova pokvapíme olejom a na prudkom ohni dopečieme. Keď sa syr začne roztípať, pekáč vyberieme a hotový pokrm hned podávame.

RYBACÍ ŠALÁT. Rozpočet: 300 g mrazeného filé, 150 g majonézy, 1 jogurt, soľ, cukor, citrónová šťava, 1 viazanica reďkovky, 1 viazanica cibulky.

Mrazené filé osolíme, pokvapíme citrónovou šťavou a krátko podusíme. Vychladnuté vykostíme a pokrájame. Majonézu rozmielíme s jogurтом alebo kysliou smotanou, pridáme pokrájanú cibuľu aj s vňaťom a podľa chuti okyslime citrónovou šťavou. Hotový šalát obložíme pokrájanou reďkovkou.

Na prípravu rybacieho šalátu môžeme použiť aj čerstvú varenú rybu.

ZAPEKANÉ ZEMIAKY. Rozpočet: 1 kg zemiakov, 40 g masla, 100 g tvrdého syra, mleté čierne korenje, muškatový orech, 1 strúčik cesnaku, 2,5 dl smotany.

Očistené a umyté zemiaky pokrájame na tenké kolieska. Pekáč alebo obnovzdrobnú misu vytrime cesnakom, vymasíme lukom a ukladáme do nej po vrstvách pokrájané zemiaky, ktoré posypeme postrúhaným syrom, osolíme a okoreníme. Potom väčšo zalejeme smotanou, povrch posypeme postrúhaným sy-

rom a pokvapkáme maslom, vložíme do rúry a pomaly pečieme. Podávame s hlúvkovým šalátom.

HUBOVNÍK. Rozpočet: 500 g čerstvých hub, soľ, rasca, 100 g masla, 3 vejce, 5 žemlí, 3 dl mlieka, zelená petržlenová vŕstva.

Zemle poknijame, navlhčíme mliekom, pridáme k nim huby, ktoré sme udusili na masle s rascom, a nadrobno posekanú zelenú petržlenovú vŕstvu. Všetko osolíme, zalejeme v mlieku rozšľahanými vejcam a v rúre upečieme. Podávame s hlúvkovým šalátom.

RYCHLÉ MOUČNÍKY

HRNKOVÝ ZÁKUSEK. Rozpočet: 1 hrnek hladkej mouky, 1 hrnek krupicovej mouky, 1 hrnek cukru, 1 hrnek kyšky, 1 prášek do pečiva, 1 celé vejce, 50 g másla. Vše spojíme v těsto, poklademe libovoľným ovocem, posypeme posypkou. Pečeme v horkej troubě dečužova.

MOUČNÍK Z TVAROHU. Rozpočet: 250 g mäkkého tvarohu, 250 g cukru, 150 g másla alebo umýlého tuku, 4 celé vejce, 1 prášek do pečiva, 6 polévkových lžič brubé krupice.

Všechny prísady spojíme v těsto, poklademe ovoce a posypkou, do které přidáme trochu strohaného perníku. Dáme peči.

ROBACZYCA PLUC U ŚWIŃ

Robaczyca pluc u świń występuje dość często. Robaki wywołujące tę chorobę są podobne do kawałków białej nitki. Umiejscawiają się one w płucach zatykając drogi oddechowe i wywołując zapalenie płuc. Paszyty te przed dostaniem się do organizmu świń żyją w przewodzie pokarmowym dżdżownicy. Jeżeli świnia zje dżdżownicę, to zostaje ona stawiona w przewodzie pokarmowym, a uwolnione młodociane larwy paszyły wędrują przez ścianę jelita do krwi, a z nią do płuc. Duża ilość paszytów w płucach świń, a zwłaszcza prosiątka, może spowodować ciężką chorobę, u nawet śmierć. Prosięta zarażone robakami płucnymi słabo rosną i mało przyrastają na wadze. Chorą prosiątka są słabe, mało ruchliwe, wychudzone i mają nastroszoną szczećinę, silnie kaszą. Przy najmniejszym ruchu nawet, kaszel staje się silniejszy. Czasem występuje biegunka i zmniejszenie apetytu. Zapobieganie robaczyce polega na dokładnym odkrajeniu nawozu oraz utrzymaniu czystości w chlewach. W gospodarstwach, w których robaczyca pluc stale występuje, trzeba świńce odrobaczyć dwa razy w roku, na wiosnę i w jesieni. W tym celu należy wrócić się do lekarza. Odrobaczanie ma znaczenie nie tylko lecznicze, lecz także zapobiegawcze, gdyż nie dopuszcza do przenoszenia się choroby na sztuki zdrowe.

HENRYK MĄCZKA

MLADÝM HOSPODÝŇKÁM

SŮL V KUCHYNI. Přidáme-li do polovy na cukroví špetičku soli, nezucchernat.

Chceme-li uvařit měrně popraskané vajíčko, pojmem je octem a uvaříme ve vajíčci osolené vodě. Nevyteče.

Aby se pečivo v troubě nepřipalovalo, posypeme její dno vrtvou soli.

Mouku na zahuštění polévky mlžeme písolit. Nevytvorí tak často hrudky.

Hrášek a fazolky si zachovávají pěknou zelenou barvu, vkládáme-li je do osolené vody. Sól uchovává chlorofyl.

Palačinky se nepřichytávají k páni, když ji před pečením nabijejeme a vytípeme soli.

Při vaření masa přidáváme sůl do vody ihned - 50 g na 1 litr vody. Horkou slanou vodou se sráží bílkoviny na povrchu masa a to je pak uvnitř šťavnaté.

Cesnek tolík nepáchnec, ponosíme-li jej před použitím do osolené vody.

Přidáme-li k bílkům špetku soli, je ušlehaný sníh pcvnější.

Suchým opečutím vrátíme původní chut a část šťavy, když je na pět - šest minut namočíme do slabě osolené vody.

Květák pomoluříme před úpravou krátkce do horké slané vody. Odstraníme tak spolchlívající bryzg.

PRAWNIK

CZYSZCZENIE KOMINÓW

- Jestem rolnikiem, wybudowałem nowy dom mieszkalny. Myślę, że przewód kominowy nie wymaga czyszczenia co 1,5 miesiąca, to stanowczo za często. A spółdzielnia kominiarska uważa, że tak mówią o tym przepisy. Muszę w związku z tym co półtora miesiąca płacić za usługi, które w dodatku czasami wcale nie są wykonywane - skarży się nasz Czytelnik, Pan Jan P.

Poruszony przez Czytelnika problem znalazł odzwierciedlenie w rozporządzeniu ministra spraw wewnętrznych z dnia 3 listopada 1992 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. nr 92 z 10 grudnia 1992 r., poz. 460).

Jest tam wyraźnie powiedziane, że właściciele, zarządcy lub użytkownicy obiektów ogrzewanych paliwem stałym, ciekłym lub gazowym są obowiązani do usuwania zanieczyszczeń z przewodów dymowych i spalinowych:

1. od palenisk opalanych paliwem stałym - co najmniej 4 razy w roku,

2. od palenisk opalanych paliwem płynnym i gazowym - co najmniej dwa razy w roku.

Jeżeli przepisy miejscowe nie stanowią inaczej. Dalej rozporządzenie stwierdza, że należy usuwać zanieczyszczenia z przewodów wentylacyjnych co najmniej raz w roku, jeżeli większa częstotliwość nie wynika z warunków użytkowych.

Chcemy zwrócić uwagę Czytelników na wyrażenie "jeżeli przepisy miejscowe nie stanowią inaczej". Znaczy to tyle, że przepisy miejscowe mogą zobowiązać mieszkańców danego terenu do czyszczenia kominów częściej niż 4 razy w roku (jak nakazuje rozporządzenie ministra), np. co dwa miesiące lub co półtora miesiąca, ale nigdy nie mniej, niż jeden raz w roku. Na podstawie upoważnień urzędowych gminnych przysługuje prawo stanowienia przepisów powszechnie obowiązujących na obszarze gminy, zwanych przepisami gminnymi (prawo miejscowe). Przepisy gminne ustanawiają rada gminy.

Radzimy zatem sprawdzić w gminie, co w tej sprawie mówi prawo miejscowe, bo ono jest, w przypadku opisanym w liście, obowiązujące, na co pozwala wy-

żej cytowane rozporządzenie ministra. Urząd gminy prowadzi zbiór przepisów gminnych dostępny do powszechnego oglądu w jego siedzibie.

Jeżeli zaś chodzi o sprawę zapłaty za usługę, to jeżeli nie zostanie ona wykonana w danym (umówionym) terminie, to należy wyznaczyć nowy termin jej wykonania, a jeżeli dalej następuje zwłoka, należy domagać się od spółdzielni zwrotu poniesionych kosztów (jeśli płacone było z góry).

ZASILEK DLA DZIECI

- Jestem rolnikiem, mam na utrzymaniu dwie dzieci i żonę. Czy przysługuje mi zasiłek na dzieci? - pyta p. Franciszek M. ze Spisza.

Przepisy ustawy z dn. 20.XII.1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. nr 7, poz. 24 z roku 1991) przewidują zasiłki rodzinne dla dzieci pozostających na utrzymaniu rolnika. Zasiłek ten przysługuje wówczas, jeżeli łączna kwota podatku rolnego i podatku dochodowego z działań specjalnych za okres I półrocza, podzielona przez liczbę osób utrzymujących się wyłącznie z gospodarstwa, nie przekracza kwoty podatku rolnego z dwóch hektarów przeliczeniowych obowiązującego w tym półroczu. Zasiłek ten przysługuje w wysokości zasiłku rodzinnego dla dzieci pracownika.

Zasiłek przysługuje dzieciom rolnika, dzieciom wychowywanym w ramach rodziny zastępczej, dzieciom przyjętym na utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletniości.

Zasiłek przysługuje do ukończenia przez dziecko 16 lat lub do ukończenia nauki, nie dłużej niż do ukończenia 25 lat, chyba że nastąpi to na ostatnim roku studiów - wówczas zasiłek przysługuje do końca roku akademickiego.

Prawo do tego zasiłku bez względu na wiek dziecka przysługuje, jeżeli dziecko otrzymuje zasiłek pielęgnacyjny (dzieci niepełnosprawne, inwalidzi).

Zasiłek nie przysługuje m.in. dzieciom kształcącym się w szkole wojskowej lub innej zapewniającej pełne utrzymanie, dzieciom przebywającym w domu pomocy społecznej, domu dziecka, gdzie zapewnione jest utrzymanie, dzieciom osiągającym dochody przewyższające najwyższą emeryturę.

Wniosek o przyznanie zasiłku należy złożyć w Oddziale Regionalnym Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego lub w urzędzie gminy.

Hviezdy o nás

BÝK (21.4. - 20.5.)

Tvoje úsilie konečne priniesie dlho očakávané žiaduce výsledky, aj keď všetko bude pokračovať dosť pomaly. Budú dôsledný a vytrvalý, ale nepoňáhal sa. Unáhlenosť je zlým radcom a v zhode mohol by si urobiť chybu, ktorá by ti pokazila výsledky celého doterajšieho snaženia.

BLÍŽENCI (21.5. - 21.6.)

Na tento okamžik si dlho a netrpeľivo čakal. Veľkú radosť však skoro zatiaľ vršince sa drobné problémy a ťahy všedného dňa. Naštastie si v podstate dobre pripravený na všetko, čo sa v najbližšom čase čaká, takže tvoj optimizmus je plne oprávnený. Nedaj sa zastrašiť prvými nárokovami.

RAK (22.6. - 22.7.)

Každý vek má svoje povinnosti a práva. Dobre radíme mladým Rakom - neusilujte sa byť predčasne dospelí, zasa starším Rakom, aby nepredstierali mladosť. Každý má také povinnosti, aké mu patria a najdôležitejšou zásadou je vynovať sa s nimi ču najlepšie. Spokojnosť s dobrou vykonaným dielom tak isto potesí mladých a starých.

LEV (23.7. - 23.8.)

Bude to čas mnohých stretnutí, rozhovorov a spoločenských udalostí. Priatelia na teba nezabúdajú. Budeš mať príležitosť presvedčiť sa o tom a urobiť ti to skutočnú radosť, nehovoriac už o prospechu, ktorý ti môžu priniesť nové a obnovené známosti.

NÁŠ TEST

Využívá tvůj partner tvé slabiny?

Každý z nás má své slabosti, ktoré mu v živote nepřekážejí. Problemy se začínají teprve tehdy, když je začíná využívat nás partner. Nás test vám ukáže, jak to vypadá ve vašem případě.

1. Jak reaguje tvůj partner, když se rozčíluje, že je v bytě nepořádek? A - usmívá se, B - začíná uklízet, C - nikdy se mu to nestavá.

2. Dáš se přemluvit k včemu, na které naprostě nemáš chuť?

A - zpravidla ne, B - ano, píšli často, C - pouze ve výjimečných případech.

3. Vyčítá ti tvůj partner, když na něco zapomeneš?

A - často, B - někdy, C - nikdy.

PANNA (24.8. - 23.9.)

V poslednom období si mal dobrú náladu. Úspechy tu potesili a drobné neúspechy tu iba povzbudili k intenzívnejšej práci. Môžeš sa pozerať do budúcnosti s optimizmom - ak ďalej pojde všetko tak ako dotedz, budeš mať opevdu dôvod k hrdosti. Bude to tiež zásluha niekoho blízkeho, kto stojí pri tebe v úspechu a neúspechu.

VÁHY (24.9. - 23.10.)

Pre nával práce a spoločenských povinností si celkom zabudol na osobu, s ktorou tu dlhé roky spájalo srdečné priateľstvo. Najvyšší čas, aby si si uvedomil, že aj ty máš voči inym určité povinnosti, v opačnom prípade sa tvoje chovanie môže obratiť proti tebe. Ešte je čas, aby si napravil to, čo si svojou nevšimavosťou pokazil.

SKORPIÓN (24.10. - 22.11.)

V práci na seba upozorníš nekonvenčným spôsobom myšlenia a realizácie svojich nápadov. Nie je vylúčené, že drustaneš lákavé profesionálne ponuky, ktoré nielen rozšíria twoje odborné horizonty, ale princíp aj značný finančný prospech. Pre nával práce nezahudni na korešpondenciu - niekoľko listov čaká na odpoveď.

STRELEC (23.11. - 21.12.)

Budú to dni horúčkovitej práce a napäcia. Budeš plne zaujatý svojimi povinnosťami a tým, aby si sa s nimi mohol vyrovnat. Nie je to najlepší okamžik pre osobné záležitosti, ktoré už dlhšiu dobu čakajú na vyriešenie. Veľa ti v tejto zložitej situácii pomôže neodkávaná dobrá správa, ktorá podporí tvoju sebadôveru.

KOZOROŽEC (22.12. - 20.1.)

Nerob si život zložitejší, ako musí byť. Máš výnimočne schopnosť komplikovať všecko naväčko seba. Aj z najjednoduchšej otázky dokážeš urobiť problém, trápiš čas a energiu na veci, ktoré sa vyriešia samé, len im musíš dať trochu času. Tvoji spolupracovníci a rodina už strácajú nervy, zmluví sa nad nimi a upokoj sa!

VODNÁR (21.1. - 18.2.)

V práci ta situácia donutí k ostrému tempu; niektoré veci, ktoré sa ti ešte prednedávnom zdali nevyriešiteľné a beznádejne zložité, sa ti podarí vyrieši bez väčších problémov. Jedinou podmienkou je ta, že nestratiš hlavu v návale ťah a nebudeš chcieť urobiť všetko naraz.

RYBY (19.2. - 20.3.)

Po období jarnej únavy si konečne zasa plný optimizmu, energie a chuti do práce. Pust sa do veci, ktoré si odkladal z týždňa na týždeň a to nielen v zamestnaní. Aj v tvojom osobnom živote je veľa nejasnosti, ktoré si sa vobec nepoňáhal vyriešiť. Je už najvyšší čas pre teba a pre iných, aby si sa v životne dôležitých veciach konečne rozbodol.

BARAN (21.3. - 20.4.)

Čakajú tu cesty daleké a blízke. Nehudeš nadšený tým, že musíš mnoho času tráviť mimo domova, ale ukáže sa, že na cestách poznáš osobu, ktorá ti pomôže uskutočniť tvoje ctižadostivé plány. Po návrate domov si dopraj niekoľko dní odpočinku, nie si zo železa a čaká ňa čisto mnoho práce.

Otázka	1	2	3	4	5
A	6	2	5	6	3
B	3	5	3	4	2
C	2	3	2	2	5

DO 15 BODŮ: Tvůj partner nevyužívá tvých slabostí, spíše naopak. Veľmi dobiež znás slabé stránky svého partnera. Ale neprehánaj, môže se ukázať, že i ta nejdobrodružnejší osoba dokáže ukázať drápky.

16 - 22 BODŮ: Partner někdy využívá tvé slabosti, což ňe vydává z rovnováhy. Dokud mu to dovedeck ukázať, uchrazi vám tragédie. Máš-li však pocit, že ňe utlačuje, musíš si s ním o tom bez odkladu promluvíš.

VÍCE NEŽ 23 BODŮ: Nejvyšší čas partnera zabrániť a udržet ho v určitých mezech. Budeš-li stále ustupovať, jen si uškodíš. Musíš se brániť, i když ňe si to na začiatku bude zdáť velmi těžké.

U lekára:

- Dedko, a mali ste v noci vysokú horúčku?
- Ja, prosím, neviem.
- Drkotali vám zuby?
- Neviem, mal som ich v pohári.

V jedno nedelečné popoludnie vzala matka malého Jakubka do ZOO. Pred klietkou s opicami Jakubko hovorí:

- Pozri, mama, tá opica vyzerá presne ako strýko Emil.

Zbrozena matka mu dohovára:

- Ale, Jakub, také niečo tu nesmieš hovoriť!
- Ale prečo, mami? Ved' tá opica tomu nerozumie.

- Vraciam vám toho psa, čo ste mi včera predali.

- Prečo?

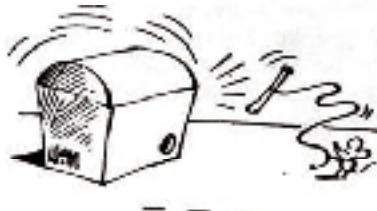
- V noci tak strašne brechal, že som ani nepočul zlodeja, čo nás vykradol!

Pýta sa pani na ulici chlapčeka:

- Prečo pláčeš?
- Dnes máme doma na obed rezne so zemiakmi...
- A ty to nemáš rád?
- Mám,... ale neviem trásiť domov!

Tiborko sa pýta otca:

- Otec, čo žrali mole, keď ľudia ešte chodili nahí?

MENO VEŠTÍ

ŽOFIA. Existujú dva krajne odlišné typy žien s týmto menom:

I. typ (zriedkavejší) - meno smutné, dojimavé, matné, šedé. Býva vysoká, štíhlá, ba až chudá, často tmavá blondína, hlbavá, zásadová, večná triptička, ktorá sa kvôli čomuži neustále sužuje. Aj skutočné štastie a opravidlivý úspech prijíma s nedôverou. Často sa úplne zbytočne dokáže obetovala pre rodičov, rodinu, ba aj cudzích ľudí; zatracuje sa v utrpení a sužení. Neznáša radosť, smejč a humor. Často zostáva starou dievčou, prípadne vstupuje do kláštora. Jej život je bezfarebný, nijaký, jednotvárny, akoby uplyval mimo nej.

II. typ (častejší) - meno veselé, dobré, ligotavé. Je to obyčajne hnedovláská alebo brunetka pomerne nízkej alebo strednej postavy. V detstve je z nej čertiš, polodievča polochlapec. Lezie po stromoch a stále ma roztrhané pančuchy, rozbité kolensá a lakte, doškriabanú tvár. Nič ju nevyvedie z rovnováhy a dobrej nálady. Je sdečná a neobyčajne dobrá, najmä voči rodičom, súrodencom a kamarátkam. V detstve s milostí vyhľadáva radšej spoločnosť chlapcov ako dievčat, nezáša totiž ušľukané klebetnice. Je všeobecne nadaná a inteligentná, obстоje v každej situácii. Bolestné zážitky a sklamania ukŕvá za maskou veselosti. Priam hýri oslnivou inteligenciou, má znamenitú pamäť, dokáže logický myslieť. Miluje šport, dobré knihy, kino a divadlo. Je veľmi živá a pre svoju veselosť obľúbená v spoločnosti. Máva často tajnú lásku a trpi neopäťovanými citmi. Niekedy chorlave - týka sa to najmä ochorení žlčníka a žalúdku. Býva z nej veľmi dobrá manželka, matka, učiteľka, vedúca, ale aj podriadená. Je to vôbec veľmi dobrá pracovníčka. Po každej stránke prevyšuje svojho manžela. Máva sklon k obezite. Všeobecne je to kladný typ a dobrý človek.

SNÁŘ

Věříte snům? Ne? Ani my nevěříme, ale co to škodí podívávat se občas do snu? Je to přece jen zábava, a co když se vám dobrý sen vyplní? Tedy, zdálo se vám o:

Dlažbě dobré - rovná životní dráha; hrbolaté - namáhavý postup.

Dlužích vlastních - žiješ na cizí účet; zaplatit ji - starosti.

Dobrodrůžství ve snu - jsi nebo přijdeš do nebezpečí.

Doze (psu) - získáš dobré přátele; kousla tě - špatní lidé ti činí úklady.

Dobytí na pastvě - štěstí; hubeném - těžké doby; tlustém - pěkná budoucnost; hnáti ho - zažiješ radost; velkém stádu - blahobyt; být ho - chrán se být nespravedlivý.

Dobročinností prokázané - učiníš něco pro své štěstí; přijímané - najdeš silnou oporu v životě.

Dokumentech nalezených - náhodný zisk; ztracených - nevole.

Dómu - pěkná budoucnost; být v něm - naleznec pomoc a záštitu v neštěstí.

Dolech na stříbro - velké úspěchy.

Domácím pánu nebo paní - budeš zaskočen; jednat s nimi - očekává tě ztráta.

Domácích zvířatech - budeš mít vlastní domov.

Domovníkovi - zisk a výhoda.

Dostaveníku - radosti lásky.

Dudákům slyšeném - neodčekávaná radostná zvěst.

Dukátek nalezených - budeš štasten; obdržených - pěkná naděje; viděti - budeš čten; zvoničky slyšet - bohatství; taviti viděti - ztratíš blahosklonnost určité osoby; s nimi platiť - dosáhneš vysokého stavu.

Domu viděném - nepokojo, zarputilost, nevole; opravovaném - zappleňaná situace se ti vyjasní; pokrývaném - budeš mít ztrátu; kupovaném - blahobyt; zřítili viděti - nemoc; bojeti viděti - neštěstí v obchodech; stavěném - zisk, výhoda; na spadnutí - chrán se, tvá lehkomyšlnost tě zavede do záhuby

CC - MAMIČKA A BABIČKA. Jej kariéra začala pred 35 rokmi. Narodila sa a vychovala v Tunise. Keď mala 19 rokov, vyhrala súťaž krásy a za odmenu ju pozvali na filmové bienie do Benátok. Tam mladá kráska upútala pozornosť filmárov a hneď dostala množstvo ponúk. Podpísala zmluvu s producentom Cristaldim a zároveň začala študovať herectvo na filmovej škole Centro sperimentale. Debutovala v roku 1958 a rýchlo sa stala medzinárodnou hviezdou. Claudia Cardinaleová, skrátene CC, sa popularitou skoro vyrównala Sophi Lorenovej a Gine Lollobrigideovej. K jej kariére značne prispeli úlohy vo filmech Viscontiho Leopard a Sandra. Dnes jej sláva trochu zbledla. Ale nadálej je krásou ženou s poslavou mladého dievča, boci má už 54 rokov.

Jej súkromný život bol dosť komplikovaný. V roku 1966 sa vydala za svojho "objaviteľa" F. Cristaldiba. Sobáš sa konal v cudzine. V Taliansku toto manželstvo neuznali, keďže Cristaldi bol už raz ženatý a talianske právo vtedy neuznávalo rozvody. V roku 1975 sa Claudia roziašla s Cristaldim a odtedy je družkou režiséra Pasquale Squitieriho. Je to pomerne búrlivý vzťah, ale definitívne sa nerozpadol vďaka narodeniu dcéry, Claudiu, dnes 13-ročnej.

Hviezda bola už slávna, keď sa konečne priznala, že jej brátek Patrick (vychovávali ho jej rodičia), je v skutočnosti jej synom, ktorý sa narodil, keď mala iba 18 rokov. A keď Patrick mal 22 rokov, stal sa otcom, Claudia dcérka sa teda narodila skoro v tom istom čase, ako jej vnúčka Lucila! CC má obe veľmi rada, rodina jej dáva, - ako tvrdí - viac šťastia ako film.

SNÚBENICA Z OXFORDU. Japonci už niekoľko rokov uvažovali, koho si vezme za manželku následníka trónu, prince Naruhito. Má už 32 rokov a snúbenky stále nebolo. Až teraz si Japonci, ktorí svoju dynastiú majú rudi, uľahčene vydýchli: Naruhito sa zasnúbil, teda dedičnosť "chryzantémového" trónu je zaistená.

Princova snúbenica, 29-ročná Masako Ovada, nie je priemernou Japonkou. Študovala v Harvarde a v Oxfordre a je považovaná za novú hviezdu japonskej diplomacie. Dobre hovorí po anglicky, učila sa tiež španielčinu, francúzštinu a ruštín. V Harvarde s vyznamením ukončila ekonomické štúdiá, potom študovala právo v Tokio. V roku 1986 zložila náročnú skúšku japonských zahraničných služieb a tak nie div, že ju poslali do Oxfordu na postgraduálne štúdiá medzinárodných vzťahov.

Princ po prvýkrát uvidel Masako v roku 1986 na koncerte v cisárskom paláci. Mladá dámá sa mu hneď veľmi zapáčila. V auguste min. roku sa po dlhej presťavke stretli po druhýkrát a... vzbližila veľká láska. Končne Naruhito ju požíhal o ruku a zasnúbenie "požehnala" Cisárská agentúra pre otázky rodiny, ktorá má v týchto veciach rozhodujúce slovo. Svetla Ovadová bude druhou osobou nehistorického pôvodu, ktorá vojde do tisícročnej cisárskej dynastie. Na snímke: Masako Ovada.

ZAUJÍMAVÉ! V budúcnosti, keď zazvoní telefón, ženy sa budú mrkať do zrkadla a pričesávať si vlasys, muži - podvedome siabat po kravate, či je dobré zaviazaná. Totiž ten, s ktorým sa budeme rozprávať, bude nás vidieť na obrazovke videotelefónu a my uvidíme jeho. Stane sa to vďaka anglickej firme British telecom Videophone, ktorá vypracovala prvý model videotelefónu pre súkromných užívateľov. Uznali to za najväčší pokrok v oblasti telekomunikácie od čias, keď Graham Bell pred 106 rokmi vynášiel telefón.

Videotelefón je ľahký (1,5 kg) a je vybavený 7,5-centimetrovou obrazovkou, na ktorej nás vidí telefónujúca osoba, prípadne my ju, samozrejme ak máme videotelefón. Z takéhoto aparátu môžeme tiež "videotelefónovať" osobám, ktoré majú obyčajný telefón. Prístroj nie je lacný - vo Veľkej Británii stojí 400 libier,

ale obraz a zvuk sú na najvyššej úrovni. Pre nás videotelefón je zatiaľ snom budúcnosti, ale obyvateľia V. Británie, USA budú Japonska ho budú môc používať už v najbližších týždňoch.

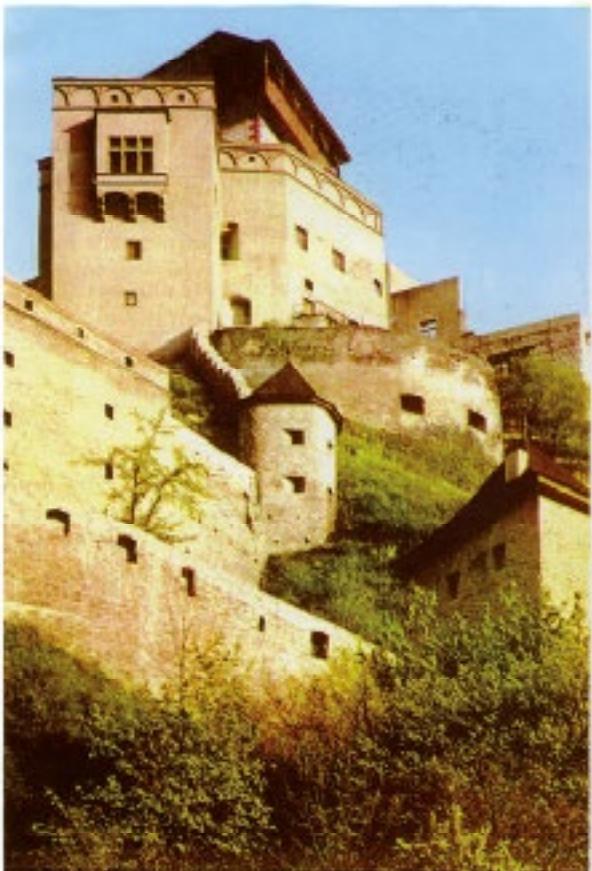
LÍSTEK DO HOLLYWOODU. Eva Herzigová je dcierou horníka, pochádza z českého mesta Litvínov, kde klidne žila a pripravovala sa na povolanie sekretárky.

Náhodou si jí všimla jedna z veľkých kanceláří angažujúcich modelky a hľadajúcich stále nové tváre. Bylo to pred dvoma lety. Kancelář Madison navrhla sedmnáctiletú Evu cestu do Paríža, kde mladá Češka udála bleskovou kariéru. Jako manekýnka a modelka vydávala veľké peníze, podepsala smlouvy aj s firmami L'Oréal a Campari. Jej fotografia najdete v takových časopisoch ako Vogue a Elle. Eva dnes patrí k nevelkej skupine supermodeliek a môže si vybrat ze stoviek nabídek.

Nyní se pred ní otevírá nová kapitola pohádkovej kariéry. Všimli si jí veľký režisér Federico Fellini a filmové ateliéry Warner Brothers jí poslaly lístek do Hollywoodu. Na snímku: Eva Herzigová

ZAJÍMAVOSTI. Poprvé v dejinách dobyla ľahký severný pól výprava složená ze samých žien. Vedoucou výpravy byla Ann Bancroftová z amerického štátu Minnesota, sportovná instruktorka, účastnice mnoha volejbalových výprav. 37-letnou Ann doprovádzí 45-letá lyžařská instruktorka Sue Gillerová, 39-letá Anna Dal Vera a 31-letá Sunnuoja Sorbyová, specialistka na navigaci. Výprava na ľahký pól trvala 66 dní, její členky na lyžích tábly sám se vším potrebujú, väzicí 90 kg. Při výprave na severný pól podesa celé Grónsko, zažily prudké sněhové bouře, nevyhnuly se ani nehodám, i keďže na štěsti lehčím - například podvrknutý kotník - ale přesto jako první ženy došly k cíli.

Trenčiansky hrad

Zámok Bojnice

Zámok Smolenice

Čítaj!
Predplácaj!
Propaguj -

ŽIVOT

OBJEDNÁVKY NA PREDPLATNÉ A INZERÁTY PRIJÍMA:
PRENUMERATE I OGŁOSZENIA PRZYJMUJE:
ZARZĄD GŁÓWNY TSKCIS, 31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4
NASZE KONTO: BDK w Lublinie, II/O Kraków, Nr 335401-2017-132